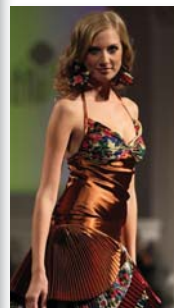
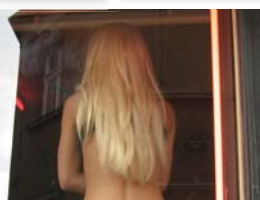
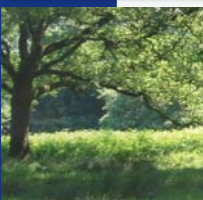


célok, eredmények, tanulságok

# A Norvég Civil Támogatási Alap

# 3 éve



# **A Norvég Civil Támogatási Alap három éve**

Célok, eredmények és tanulságok

Kiadta  
Ökotárs Alapítvány  
1056 Budapest, Szerb u. 17-19.  
[www.okotars.hu](http://www.okotars.hu)

Felelős kiadó  
Móra Veronika  
igazgató

Grafikai és kivitelezési munkálatok  
Typoézés Kft.

Grafika  
Flórián Gábor

Tördelés  
Juhász Gabi

ISBN 978-963-87850-4-6

# BEVEZETŐ –

## Mi is volt a Norvég Civil Támogatási Alap?

Közismert tény, hogy a volt szocialista országok 2004-es csatlakozása óta az Európai Unió jelentős támogatásban részesíti az új tagállamokat a felzárkózás, a fejlődés és a területi egyenlőtlenségek csökkentése érdekében, elsősorban a Strukturális és Kohéziós Alapok révén. Vannak azonban Európában olyan fejlett államok is, amelyek jóllehet nem tagjai az Uniónak, az Európai Gazdasági Térségen (EGT) keresztül szorosan együttműködnek vele. Az elmúlt években ezek az országok – Norvégia, Izland és Lichtenstein – is kivették részüket az új és elmaradottabb uniós tagállamok fejlesztéséből az úgynevezett EGT/Norvég Finanszírozási Mechanizmuson keresztül. 2004 és 2009 között több mint 135 millió euró értékű támogatás érkezett Magyarországra ebből a forrásból.

A támogató országok kezdettől fogva komoly szerepet szántak a civil szektornak a Finanszírozási Mechanizmusban. Ez nem meglepő, hiszen a skandináv országokban az önszerveződés és az önkéntesség nagy múltra tekint vissza és komoly társadalmi szerepet tölt be: a 4,7 milliós Norvégiában a civil szervezetek összesen 10 millió tagot számlálnak, azaz minden norvég állampolgár legalább két szervezet munkájában vesz részt! Ezért is tartották szükségesnek, hogy a mechanizmusban külön pénzalapok szolgálják a civil szektor fejlődését az új tagállamokban is.

### ELŐZMÉNYEK ÉS TÉNYEK

Hosszabb előkészítés után 2007 végén a Finanszírozási Mechanizmus brüsszeli irodája (FMO) meghívásos tenderkiírást küldött egy összesen 6,5 millió eurós magyarországi civil alap (NGO Fund) teljeskörű lebonyolítására több adományozásban és szektorfejlesztésben jártas hazai alapítványnak. Közülük végül négy: az Ökotárs Alapítvány, a Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány, az Autonomia Alapítvány és a Kárpátok Alapítvány – Magyarország nyújtott be közös pályázatot.

Az FMO négy témakört, támogatási területet jelölt meg felhívásában:

1. Környezetvédelem és fenntartható fejlődés
2. Civil szervezetek kapacitásfejlesztése
3. Szociális kohézió, gyermek- és egészségvédelem
4. Kulturális örökség védelme

A fenti témakörök, a célcsoport (civil szervezetek), a támogatási összegek és az önrész mértékének meghatározásán túl az FMO kevés formai feltételt vagy szabályt írt elő az alap működtetésének módszereire és eljárásaira. Ezek közül a legkeményebb a szétosztható keretösszeg 5%-ának (300 000 €) megfelelő bankgarancia biztosítása volt – erre a „négyesfogatból” egyedül az Ökotárs volt képes alaptőkéjének köszönhetően, így egyben e szervezet lett a konzorcium vezetője is.

A pályázati anyag pozitív elbírálása után 2008 elején került sor a lebonyolítói szerződés megkötésére az FMO és az Ökotárs között, és a program a magyar „keresztsgben” végül a Norvég Civil Támogatási Alap (NCTA) nevet kapta. (Az NCA – Nemzeti Civil Alapprogrammal való összetévesztés elkerülése végett.)

A 2008. április 10-én megjelent felhívás még két pályázati beadási körrel és összesen közel 6 millió euró szétosztható forrással számolt. Az első évben, 2008. június 9-ig kis- és nagyszögű (5-25 000 illetve 25-80 000 euró) és legfeljebb 24 hónapos; a második évben, 2009. április 1-ig már csak kisösszegű, legfeljebb 12 hónap időtartamú projektek megvalósítására lehetett pályázni. A pályázó egyesületeknek és alapítványoknak az összes költség 10%-a erejéig kellett önrészt biztosítaniuk, amiben legalább 2%-nak pénzbeli hozzájárulásnak kellett lennie.

Időközben (2009 tavaszán) azonban az FMO felajánlotta az NCTA kiegészítését más projektekből maradt forrásokkal, így a keretösszeg közel 6,3 millió euróra duzzadt. Ez és az első két körben beadott pályázatok elbírálása után el nem költött maradvány lehetővé tette egy előre nem tervezett harmadik kör meghirdetését is 2009 őszén, némileg megváltoztatott – kétfordulósá tett – eljárásrenddel (a második forduló beadási határideje 2010. december 21. volt). Mindennek eredményeként 2008 és 2010 között a beérkezett több mint kétezer pályázatból összesen 240 projekt részesült az NCTA támogatásában, az alábbi megoszlásban:

Évad		Témakör				Összesen
		Környezetvédelem és ...	Civil kapacitásfejlesztés	Szociális kohézió, gyermek- és ...	Kulturális örökség védelme	
2008	Benyújtott	154	352	246	201	953
	Támogatott	30	24	19	22	95
2009	Benyújtott	162	187	296	230	875
	Támogatott	25	20	19	19	82
2009/2 első forduló	Benyújtott	157	185	286	204	832
2009/2 második forduló	Benyújtott	43	41	49	39	172
	Támogatott	16	12	15	19	63
Összesen	Benyújtott (1. ford.)	473	724	828	635	2660
	Benyújtott (2. ford.)	359	580	591	470	2000
	Támogatott	71	56	53	60	240

A jelentős (több mint tízszeres) „túlkérés” már az első körben jelezte egyrészt az alappal kapcsolatos felfokozott elvárásokat (hiszen annak elindulása már évekkorábban a „levegőben volt”), másrészt a későbbiek során, a nagyszámú sikertelen pályázat okozta csalódás ellenére is fennmaradt a korábbiakhoz hasonló érdeklődés, ami már a programba vetett bizalom egyik jeleként is értékelhető. (Nem alaptalanul: volt olyan pályázó, aki két sikertelen kísérlet után, a harmadik körben jutott támogatáshoz.)

### AZ NCTA MINT ÚTTÖRŐ KÍSÉRLET

Az NCTA sok szempontból új kihívást jelentett a lebonyolító alapítványok számára, amelyek – élve az FMO adta szabadsággal – egyben példát is kívántak mutatni hozzáállásukkal és működésükkel más támogató rendszerek felé. Bár mind a négy alapítvány működtetett saját adományi programot és/vagy bonyolított már korábban pályázati rendszereket (pl. PHARE), az NCTA – mind a teljes keretösszeget, mind a pályázatok számát, mind a projektek méretét illetően – nagyságrendileg új feladatot jelentett számukra. Ez is szükségessé tette a „négyesfogatban” való együttműködést, ami már önmagában példa nélkül való a hazai gyakorlatban.

Az alapítványok és az NCTA témakörök száma szerencsésen találkozott, ami lehetővé tette egy egyszerű és átlátható munkamegosztás kialakítását: minden alapítvány egy témakör pályázataiért volt felelős, az érdeklődők tájékoztatásától kezdve az értékelésen és monitorozáson keresztül a végbeszámoló ellenőrzéséig. A kifizetések tekintetében azonban az Ökotárs, mint konzorciumvezető rendelkezett kompetenciával: aláírta a támogatási szerződéseket, és utalta a megfelelő összegeket.

A közös munkát nagyban megkönnyítette az a tény, hogy mind a négy alapítvány hasonló töről fakad: amerikai magán- vagy állami adományozók, intézmények hozták létre és indították őket útjukra. Ez egyben azt is magával hozta, hogy mindannyian hasonló, alapvetően a tengerentúli szemléletet tükröző adományozói felfogást képviselnek, amely az európai – és főként hazai – finanszírozókhoz képest sokkal inkább bizalmon alapuló, a támogatottat egyenrangú partnerként kezelő, kevesebb bürokráciát és nagyobb rugalmasságot tanúsító működésben nyilvánul meg.

Ezt a gyakorlatot a lebonyolítók az NCTA-ban is igyekeztek maradéktalanul, minden téren érvényesíteni. Egyrészt törekedtek arra, hogy minél jobban egyszerűsítsék a pályázatírás feladatát: a tömören és világosan megfogalmazott pályázati útmutató mindössze 11 oldalt tett ki, a pályázati és költségvetési adatlap kitöltésén túl nem követelték meg további dokumentumok benyújtását (csak a támogatást nyert szervezetektől, a szerződéskötés során). Emellett nagyon sok múlt az egyes programvezetők hozzáállásán, nyitottságán és kommunikációján is: minden azt az üzenetet közvetítette, hogy a pályázók és támogatottak merjenek bátran hozzájuk fordulni, legyenek őszinték, hiszen közös érdek a jó és sikeres projektek támogatása és megvalósítása. A visszajelzésekkel egyértelműen kiderült, hogy ezt a fajta személyességet minden pályázó igen nagyra értékelte. További pozitívumnak tekintették a gyorsaságot és a határidők betartását: a pályázatok beadásától számítva az értékelést az alapítványok nem több mint 2 hónap alatt lebonyolították; a szerződéskötés illetve a beszámoló elfogadása után néhány nappal az aktuális támogatási részlet átutalása is megtörtént.

A rugalmasság azonban természetesen nem mehetett az átláthatóság és elszámoltathatóság rovására. A lebonyolító alapítványok ezt mind önmagukkal, mind az NCTA működésével, mind a támogatott projektekkel szemben elvárják. A kommunikáció fő eszköze a program honlapja (a [www.norvegcivilalap.hu](http://www.norvegcivilalap.hu)) volt, amely – a „szokásos” dolgok mellett például minden egyes támogatott projekt megvalósulásáról, eredményeiről is közölt információkat, de egy fórum létrehozásával az interaktivitásnak is teret adott. Az elszámoltatás nem elsősorban a „papírokra” összpontosított, sokkal inkább a kitűzött célok és eredmények elérését, a tevékenységek megvalósulását vizsgálta, rendszeres, részben személyes kommunikációval, helyszíni látogatásokkal. Emellett a papírok kiegészítő szerepet játszottak: a hazai gyakorlatban sosem hallott kísérlet volt, hogy a lebonyolítók nem írták elő a beszámolókkal a teljes pénzügyi dokumentáció benyújtását, hanem csak a bizonylatok (általuk kiválasztott) 10%-át kérték be a projekt első éve illetve lezárása után.

Szintén komoly újítás – és kísérlet – volt a lebonyolítók gyakorlatában az on-line pályázati rendszer bevezetése. Bár a meglehetősen sietve kiépített és folyamatosan fejlesztett internetes felület „gyermekbetegségei” kiütköztek, főleg az első pályázati körben, a későbbiekben ezek – a visszajelzéseknek köszönhetően is – elég gyorsan kiküszöbölhetővé váltak. Összességében véve az on-line pályázatbeadás sikeresnek bizonyult: mivel nem igényelte speciális program letöltését, a pályázók bármikor elmenthették és módosíthatták anyagaikat a beadás pillanatáig, használata általában nem okozott túlzott nehézséget – a három kör több mint két és félezer pályázójából mindössze négyen-öten vették igénybe a végszükség esetére engedélyezett e-mail-es beadás lehetőségét.

A honlap folyamatos fejlesztése, korrigálása az NCTA egy további fontos jellemzőjére is rávilágít, mégpedig a tanulásra. A lebonyolító alapítványok mind formális (kérdőívvel, csoportos beszélgetésekkel) mind informális úton gyűjtötték a visszajelzéseket a pályázóktól és támogatottaktól, de a pályázatok elbírálása után az értékelőkkel közösen is elemezték az erősségeket és gyengeségeket. Ennek nyomán, a program folyamatosan alakult, fejlődött, ami főként a pályázati felhívás és útmutató változásaiban érhető tetten.

## CÉLOK ÉS PRIORITÁSOK

A hazai pályázattalói gyakorlatban szokatlan, elsősorban a pályázó szervezetek érdekeit szem előtt tartó megoldások alkalmazásával, az újításokkal és a folyamatos fejlesztéssel a lebonyolító alapítványok – az NCTA sikeres működésén túl – más pályázatküldők számára is szerettek volna jó példával, jó gyakorlattal szolgálni, megmutatva, hogy kevés bürokráciával is lehet megbízható és sikeres támogatási programot működtetni, valamennyi érintett hasznára és megelégedésére.

Éppen az NCTA ilyenét sajátosságai miatt bíztak a lebonyolító alapítványok abban, hogy a benyújtott pályázatokban is megmutatkozik az újító szándék, az alternatívakeresés, a kreativitás és a civil kurázsizs. Ezért is tették az innovációt központi motívummá: arra próbálták serkenteni a pályázókat, hogy ne a bejáratott sablonok mentén gondolkozzanak, hanem keressenek új megoldásokat a régi problémákra. Vegyék elő, és írják le forrás hiányában soha meg nem valósított, dédelgetett ötleteiket. Sajnos már az első kör értékelése után be kellett látniuk, hogy várakozásuk túlzottnak bizonyult: a napi megélhetésért küzdő, egyre növekvő adminisztratív terhekkel fojtogatott hazai civil szektor nincs abban az állapotban (tisztelet a kivételnek), hogy ötleteljen vagy újításokon törje a fejét.

Különösen élesen mutatkozott ez meg a civil kapacitásfejlesztés témakörben, amelynek kereteit (összhangban a támogatók prioritásaival) az első évben igen tágra szabták a lebonyolítók. A legtöbb pályázat – 352 – erre a témakörre érkezett, és bár az útmutatóban hangsúlyosan szerepelt az intézményi és szakmai fejlődés, az érdek- és jogérvényesítés, valamint a regionális és közösségfejlesztés, a pályázó szervezetek nagyobb részben egyszerűen napi működésük biztosításához és a finanszírozási „lyukak” betöméséhez kerestek forrásokat, esetleg némi „körítéssel”. (Ez a jelenség indította a témakör értékelőit a „relatív innováció” fogalmának bevezetésére – ami a nem eredendően új, de legalább a szervezet vagy a földrajzi térség addigi gyakorlatához képest eltérő, újszerű projektterveket takarta.)

Emiatt a témakör leírása, prioritásainak felsorolása jelentősen átalakult, leszűkült a második körre, még jobban összpontosítva az érdek- és jogérvényesítési, közpolitikai tevékenységekre – ez meg is látszott a pályázatok számának visszaesésén: az előző évnek alig több, mint fele, 187 pályázat érkezett a civil kapacitásfejlesztés témakörre. Innentől kezdve a további két fordulóban a szociális kohézió, gyermek és egészségvédelem vette át a vezetést a beérkezett pályázatok számát illetően (296 illetve 286), ami nagy valószínűséggel az ágazat általános alulfinanszírozottságával áll összefüggésben.

A civil kapacitásfejlesztés témakör átdefinálása mellett a pályázati útmutató számos más ponton is változott körről körre. A módosítások java a pontosítást, a minél jobb értelmezést szolgálta – ezért került bele például a központi fo-

galomként szereplő „innováció” meghatározása (és kapott külön rubrikát ez a kérdés az adatlapon is), illetve ezért jelentek meg külön felsorolásban az egyes témakörökön belül nem támogatható tevékenységek. Ez utóbbiak többsége olyan állami vagy önkormányzati feladatokat takart, amelyeket a lebonyolító szervezetek véleménye szerint vagy nem a civil szervezeteknek kellene ellátnia, vagy ha ellátják, azt semmiképpen sem külföldi fejlesztési forrásokból kellene finanszírozniuk. Hogy felsorolásukra mégis szükség volt, az jelzi egyrészt az ellátórendszer hiányosságait, másrészt azt, hogy a lebonyolító alapítványok erőfeszítései ellenére, bizony megjelentek pályázóként az állami-önkormányzati költségvetés „meghosszabbított karjaiként” funkcionáló ál-civil szervezetek is.

A lebonyolítás eljárásrendjében a legnagyobb változást a harmadik „extra” kiírás hozta: a pályázat a korábbiakkal szemben kétfordulósá vált. Ennek bevezetését is a korábbi tapasztalatok indokolták: a pályázatok olvasása, a személyes látogatások, a pályázókkal és támogatottakkal folytatott egyeztetések egyértelműen rávilágítottak, hogy sok pályázó mégoly jó ötleteit is sokszor képtelen érthető, összefüggő módon leírni, projekttervvé formálni. Sokan elvesztek az utóbbi években meghonosodott „projektmagyarban”: az általuk vélt (és adott esetben egyáltalán nem valós) elvárásoknak megfelelően teletömködték írásait divatos idegen kifejezésekkel, amelyekből csak a lényeg nem volt kiolvasható.

Az alapítványok ezért az új eljárásrend bevezetésétől azt várták, hogy a második fordulóra továbbjutó, valamennyire is esélyes ötletet beadó pályázóknak nyújtott projekttervezési és -fejlesztési segítség révén összefüggőbb, világosabb, „projektszerűbb” anyagokat kapnak. Bár ez a várakozás többé-kevésbé bevált, az is egyértelmű, hogy egy fecske nem csinál nyarat: egy ilyen műhelymunka-sorozat (mintegy 150 szervezet képviselőjének) önmagában nem fogja átalakítani a bejáratott, és a „külvilág”, az egyéb támogatási rendszerek által újra és újra megerősített működésmódokat. De talán remélhetjük, hogy az EGT/Norvég Finanszírozási Mechanizmus 2014-ig tartó második periódusában folytatódhat az NCTA jó gyakorlata...

Móra Veronika

# Visszajelzések és vélemények – a Norvég Civil Támogatási Alap végrehajtásáról

Az NCTA lebonyolító alapítványai az alap működtetése során folyamatosan gyűjtötték a célcsoport, az érdeklődők, a pályázók, illetve a támogatott civil szervezetek visszajelzéseit, véleményét és kritikáit. Formális, rendszerezett keretekben történő adatgyűjtésre két alkalommal került sor:

- az első pályázati kör értékelése után a 2008. őszén kérdőíves felmérés, majd
- a harmadik pályázati kör után, 2010. tavaszán irányított csoportos interjúk formájában.

Ezek mellett és közben a lebonyolítók folyamatosan fogadták, megvitatták és lehetőség szerint beépítették a pályázók – támogatottak és elutasítottak – telefonon, e-mailben és főként a honlap fórumán keresztül beérkezett egyéni észrevételeit. Mindezen módszerek elsősorban az NCTA esetleges hibáinak kijavítását, az eljárások és rendszer fejlesztését szolgálták, másodsorban arra is rávilágítottak, hogy melyek azok a kritikus pontok, amelyek legjobban befolyásolják egy pályázati program hatékonyságát és megítélését, azaz beválását.

## KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS 2008

### AZ ADATGYŰJTÉS MÓDJA

A felmérésre közvetlenül az első kör elbírálása és a szerződéskötések után került sor, 2008. október 10. és 31. közt. A lebonyolító alapítványok munkatársai által szerkesztett on-line kérdőív kitöltésére felhívást kapott minden, az NCTA rendszerébe az interneten regisztrált felhasználó (a regisztráltak száma akkor meghaladta az ezerhatszázát). A feleletválasztós és pontozós kérdések megválaszolása mellett a válaszadóknak módjuk nyílt észrevételeik részletesebb kifejtésére, valamint az NCTA rendszerének fejlesztésére vonatkozó javaslataik megtételére is.

A határidőig összesen 340-en küldték el a kitöltött kérdőívet, de mivel öten kétszer válaszoltak, az elemzésben végül 335 feldolgozható kérdőív maradt.

### A VÁLASZADÓK SZÁMA, MEGOSZLÁSA

A válaszadók területi megoszlása az alábbiak szerint alakult:

Melyik megyében található a szervezet székhelye?	Válaszadó	%
Bács-Kiskun megye	10	2,99
Baranya megye	29	8,68
Békés megye	12	3,59
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	18	5,39
Budapest	94	28,14
Csongrád megye	13	3,89
Fejér megye	10	2,99
Győr-Moson-Sopron megye	5	1,50
Hajdú-Bihar megye	11	3,29
Heves megye	18	5,39
Jász-Nagykun-Szolnok megye	8	2,40
Komárom-Esztergom megye	10	2,99
Nógrád megye	6	1,80
Pest megye	33	9,88
Somogy megye	6	1,80
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	17	5,09
Tolna megye	8	2,40
Vas megye	7	2,10
Veszprém megye	7	2,10
Zala megye	12	3,59
<b>Összesen</b>	<b>334</b>	<b>100</b>

Mint látható, a kérdőívet kitöltők közel egyharmada budapesti székhelyű, mellettük kimagaslik még Pest és Baranya megye a válaszadói aktivitás tekintetében, ami egybevágott a pályázói aktivitás megoszlásával is. Azaz a kérdőív közvetett módon is rávilágít Budapest, Pest és Baranya megye civil szervezeti aktivitásának relatív erősségére, így arra is, hogy nem lehetett meglepő a esetükben magasabb pénzszerzési kapacitás sem.

A válaszadók 82,3%-a pályázott is az NCTA-hoz, mintegy 17,7% úgy válaszolt, hogy végül nem nyújtott be pályázatot. A leggyakoribb okok a következők voltak:

Ha szervezete nem pályázott a Norvég Civil Támogatási Alapra, a pályázatot miért nem adták be?		%
A pályázat beadásakor a szervezet nem tudta volna teljesíteni a szükséges adminisztratív feltételeket (önerő, bejegyzés stb.)	10	16,39
A pályázat megírásához nem rendelkezünk a szükséges szakértelemmel	8	13,11
A pályázat megírására nem állt elegendő idő rendelkezésünkre	20	32,79
A pályázati kiírásban megjelölt tevékenységi területek/szektorok a szervezetünk tevékenységéhez egyáltalán nem illeszkednek	5	8,20
Egyéb	11	18,03
Túl bonyolultnak ítéltük a pályázati rendszert	7	11,48
<b>Összesen</b>	<b>61</b>	<b>100,00</b>

Mint látható, a legtöbb, pályázattól visszalépő válaszoló az időhiányra hivatkozott, bár ők is csak az összes válaszolónak alig 7%-át teszik ki. A pályázat benyújtására 2008. április 10. és június 9.<sup>1</sup> volt lehetőség a [www.norvegcivilalap.hu](http://www.norvegcivilalap.hu) honlap on-line pályázatbeadó rendszerén keresztül. Ez a kéthónapos időtartam megszokott más rendszerek esetében is (sőt, inkább a hosszabbak közé tartozik). Az adminisztratív feltételekre és egyéb okokra fele-fele ennyien hivatkoztak. Az NCTA adminisztratív feltételei, a pályázatot lebonyolító szervezetek szándéka szerint, a lehető legrugalmasabban lettek meghatározva, ezt alátámasztja, hogy az összes válaszoló mindössze 2%-a ítélte túl bonyolultnak a rendszert.

A válaszadók közel 18%-a került ki a támogatott szervezetek közül, ami azt jelenti, hogy e tekintetben a sikeres pályázók felül voltak reprezentálva a teljes pályázói körhöz képest (ott ez az arány 10% volt). A válaszadói attitűd esetében tehát arra kellett számítani, hogy ha nem is jelentős mértékben, de a válaszadók közt valószínűleg nagyobb arányban voltak elégedett, pozitív véleményt képviselő kitöltők, mint a regisztráltak teljes körében.

A válaszoló szervezetek viszonylag stabil gazdálkodását jelzi, hogy körükben elég magas volt Nemzeti Civil Alapprogram támogatásában részesülő szervezetek aránya: 70%-uk kapott az elmúlt évben ilyen támogatást. Ez a felmérés szempontjából azért is fontos információ, mert azt jelzi, hogy a kérdezettek többségének volt lehetősége összevetni az NCTA eljárásrendjét legalább egy másik támogatásosztó rendszerével.

<sup>1</sup> Hivatalosan ez volt a beadási határidő, de a szerver leállása miatt egy nappal meghosszabbodott.

## A PÁLYÁZAT MEGHIRDETÉSÉNEK, A PÁLYÁZÓK TÁJÉKOZTATÁSÁNAK ÉRTÉKELÉSE

Az NCTA lebonyolító szervezetei kulcsfontosságúnak tekintették a pályázat meghirdetésekor, hogy túllépjenek a formális, csak média megjelenésre támaszkodó promóción. A program kiírását 26 vidéki helyszínen ismertették, lehetővé téve a potenciális pályázók számára a személyes információszerzést.

Természetesen ez nem jelentette a médiamegjelenés elhagyását, de a hangsúly a négy szervezet kapcsolati körének segítségével megszervezett vidéki találkozókra helyeződött. Az alábbi kimutatás áttekinti, hogy mely médiumok voltak a pályázói kör elérésében hatékonyak (de értelemszerűen nem adhat információt arra vonatkozólag, hogy miként lehetne elérni az első körben el nem ért réteget).

Honnan értesült először a Norvég Civil Támogatási Alap konkrét pályázati felhívásáról?		%
A programban közreműködő valamely alapítvány (Ökotárs, Kárpátok, Autonomia, DemNet) közvetlenül értesített	33	9,88
Civil Szolgáltató Központ hívta fel rá a figyelmet	23	6,89
Egyéb	28	8,38
Más civil szervezet hívta fel rá a figyelmünket	73	21,86
Pályázati tanácsadó hívta fel rá a figyelmet	20	5,99
Papír alapon megjelent sajtótermék hirdetéséből (pl.: Pályázatfigyelő)	19	5,69
Valamely honlapról	138	41,32
<b>Összesen</b>	<b>334</b>	<b>100</b>

A válaszadók legnagyobb része már 2008-ban is az internetről szerezte be a pályázati rendszerekkel kapcsolatos információit (ehhez hozzátartozik az is, hogy az egyéb választ adók mintegy fele is valamilyen honlapot adott meg információforrásként). Magas arányban szerepel még a civil szervezeti kapcsolatrendszer, ezen belül is a zöldek közt a legerősebb az információáramlás. Volt olyan válaszoló, aki egyből az NCTA honlapjáról értesült a pályázati lehetőségről. A honlap látogatottságára, alkalmazhatóságára vonatkozó adatok az alábbiak.

*A Norvég Civil Támogatási Alap pályázatával kapcsolatban felkeresték-e a pályázat benyújtásán és megírásán kívül a [www.norvegcivilalap.hu](http://www.norvegcivilalap.hu) oldalt informálódás céljából?*

Igen	257	89,86%
Nem	29	10,14%

Kérjük, értékelje a honlap tartalmát!

Felesleges volt számunkra	5	1,79%
Hasznos információkat tartalmazott	176	62,86%
Részben tartalmazott csak szükséges információkat	99	35,36%
<b>Összesen</b>	<b>280</b>	<b>100</b>

Bár sok kritika fogalmazódott meg az elektronikus pályázatkitöltő felülettel kapcsolatban (ezek azonban a működésére, nem pedig a használatának szükségességére vonatkozó bírálatok voltak, ld. alább), a honlapot a válaszadók többségében hasznos kommunikációs felületnek értékelték.

A honlap mellett a lebonyolító alapítványok fő kommunikációs csatornaként a személyes találkozási lehetőséget, az információs napokat kívánták alkalmazni. A válaszadók mintegy harmada, 111 szervezet vett részt ilyen információs napon az alábbi eredménnyel.

Ha részt vett információs napon, akkor az miben jelentett elsősorban segítséget?		%
A pályázat megírásához biztatás	19	17,12
A pályázati programhoz kapcsolódó eljárási kérdések (Hogyan pályázhatunk? Milyen határidők vannak? stb.) tisztázása	13	11,71
A pályázati programhoz kapcsolódó szakmai kérdések (Mire pályázhatunk? Milyen tevékenységekkel? stb.) tisztázása	33	29,73
A pályázati programról való általános informálódás	34	30,63
Egyéb	2	1,80
Nem jelentett semmiféle segítséget	10	9,01
<b>Összesen</b>	<b>111</b>	<b>100</b>

A személyes kapcsolattartás másik formája a tanácsadás volt, amit a négy szervezet munkatársai telefonon, e-mail-en és kérés esetén személyesen is biztosítottak. A tanácsadási rendszer természetesen akkor tud működni, ha el is lehet érni azt. (Sok magyarországi pályázati rendszerrel kapcsolatban megfogalmazódó kritika szól annak elérhetetlenségéről, a félretett telefonokról, folyamatos foglalt jelzésekről.) A telefonos és személyes tanácsadás tekintetében az NCTA-nak nem lehet szégyenkezni valójára.

Kerestük a pályázattal kapcsolatban, de nem értük el, visszahívást sem kaptunk	7	3,87%
Kerestük a pályázattal kapcsolatban, nem értük el, de visszahívtak	12	6,63%
Kerestük és elértük	162	89,50%
<b>Összesen</b>	<b>181</b>	<b>100</b>

Amennyiben igénybe vette a telefonos tanácsadást, kérjük értékelje azt!

Kérdésünkre nem kaptunk választ	8	4,44%
Kérdésünkre részben kaptunk választ	42	23,33%
Minden kérdésünkre választ kaptunk	130	72,22%
<b>Összesen</b>	<b>180</b>	<b>100</b>

Kereste-e e-mail-en a programban közreműködő valamely alapítványt (Ökotárs, Autonómia, DemNet, Kárpátok)?

Kerestük a pályázattal kapcsolatban, de kérdésünkre/kérdéseinkre csak részben kaptunk választ	25	9,03%
Kerestük a pályázattal kapcsolatban, de kérdésünkre/kérdéseinkre nem kaptunk választ	6	2,17%
Kerestük a pályázattal kapcsolatban, kérdésünkre/kérdéseinkre maradéktalanul választ kaptunk	84	30,32%
Nem kerestük	162	58,48%
<b>Összesen</b>	<b>277</b>	<b>100</b>

Összességében figyelemre méltó, hogy bár a pályázó civil szervezetek gyakran panaszkodnak az információk hiányára, érthetlenségére, és a pályázatok értékelése is rávilágított sok olyan hibára, amelyek egy e-mail-es vagy telefonos érdeklődéssel kiküszöbölhetők lettek volna, a válaszolók közel fele mégsem élt ezzel a lehetőséggel. 257 szervezet számolt be arról, hogy kapott hírlevelet a programot lebonyolító szervezetektől.

Ha kapott hírlevelet, értékelje annak tartalmát!

Felesleges volt számunkra	12	4,65%
Hasznos információkat tartalmazott	147	56,98%
Részben tartalmazott csak szükséges információkat	99	38,37%
<b>Összesen</b>	<b>258</b>	<b>100</b>

A hírlevél alkalmazhatóságával kapcsolatban a fő gondot az jelentette, hogy csak a regisztrált vagy valamilyen szervezet adatbázisában lévő szervezetek címekre lehetett kiküldeni. Így sajnos épp azok a szervezetek maradtak elérhetetlenek, amelyek valamilyen okból még nem kapcsolódtak be a pályázati forráselosztás rendszerébe. A másik gond – a honlap alkalmazhatóságát is ideértve – az, hogy még mindig lehetnek olyan közösségek, amelyek nem használják a forrásszerzéshez az internetet.

A fentieket figyelembe véve elmondható, hogy az információs napok alacsony hatékonyságúnak tűnnek, legalábbis ami a célcsoport elérését illeti. (Statisztikai próbával is vizsgáltuk, hogy van-e összefüggés az információs napon való részvétel és a támogatáshoz jutás valószínűsége közt, de nem mutatkozott szignifikáns összefüggés, azaz attól, hogy valamely szervezet részt vett egy ilyen alkalmon, még nem lett esélyesebb a támogatásra.)

De az is veszélyes lehet, hogy ehelyett (a nem internet alapú médiumok rovására) az internetes kommunikációra kerüljön a hangsúly, az on-line kérdőívet csak internetes hozzáféréssel eleve rendelkező, regisztrált szervezetek töltötték ki, azaz a „nettól távoli” szervezetek kommunikációs preferenciáiról ez a felmérés nem szolgáltatott információt.

## EGYES ELJÁRÁSRENDI ELEMELK ÉRTÉKELÉSE

Az NCTA általános működésének megítélése az alábbiak szerint alakult.

Osztályozza 1-től 5-ig	Átlag
Kérjük, az alábbiakban az NCTA lebonyolításának egészét értékelje! Mi a véleménye az ügyintézés módjáról?	3,84
Mennyire tartották be a lebonyolító szervezetek a pályázathoz kapcsolódó határidőket?	4,35
Ha egy 5 fokozatú skálán értékelnie kellene az NCTA program működését, hányasra értékelné?	3,86

Az ötfokozatú skálán a határidők betartását értékelték a leginkább magasra a kérdezettek. A másik két szempont nem válik el élesen tartalmában sem, ezért nem meglepő, hogy nincs nagy különbség a kapott értékek közt. (A határidők betartására vonatkozó elismerést azonban annak fényében kell megítélni, hogy volt olyan válaszoló, aki közölte is, hogy ez a fajta pontosság véleménye szerint az eljárás, ügymenet és főként az értékelés rovására ment.)

A pályázat eredménye		Kérjük, az alábbiakban az NCTA lebonyolításának egészét értékelje! Mi a véleménye az ügyintézés módjáról? (1: Elégtelem – 5: Kiváló)	Mennyire tartották be a lebonyolító szervezetek a pályázathoz kapcsolódó határidőket? (1: Egyáltalán nem – 5: Minden az előírt határidőn belül történt)	Ha egy 5 fokozatú skálán értékelnie kellene az NCTA program működését, hányasra értékelné? (1: Elégtelem – 5: Kiváló)
Elutasított	Átlag	3,65	4,31	3,65
	Szórás	0,98	0,9	1,03
Támogatott	Átlag	4,6	4,62	4,63
	Szórás	0,53	0,58	0,52
Összesen	Átlag	3,86	4,38	3,87
	Szórás	0,99	0,85	1,03

A fenti adatok megbontása a nyertes/nem nyertes pályázó szerint azt is kimutatja, hogy – nem meglepő módon – a pályázat eredményessége mennyire képes torzítani az egész eljárásrendről, lebonyolításról alkotott képet. A kérdőívben a támogatási rendszer számos pontjának osztályozását kértük a válaszadóktól. Az alábbiakban közöljük az eredményeket.

(Osztályozás 1-4 fokú skálán)

A pályázat eredménye		A pályázati útmutató mennyire segítette a pályázat szakmai értelmezését? (1: Egyáltalán nem – 4: Teljes mértékben)	A pályázati útmutató mennyire segítette a pályázat formai elvárásainak értelmezését? (1: Egyáltalán nem – 4: Teljes mértékben)	A pályázati elektronikus formanyomtatványai, segédletei mennyire voltak érthetőek? (1: Egyáltalán nem – 4: Teljes mértékben)	Mennyire okozott nehézséget a beadandó elektronikus pályázati űrlap kitöltése technikailag? (1: Egyáltalán nem okozott problémát – 4: Nagyon sok problémát okozott)	Mennyire okozott nehézséget a beadandó elektronikus formátumú költségvetés kitöltése technikailag? (1: Egyáltalán nem okozott problémát – 4: Nagyon sok problémát okozott)
Elutasított	Átlag	3,04	3,28	3,36	2	2,05
	Szórás	0,81	0,85	0,72	1,03	1,02
Támogatott	Átlag	3,53	3,6	3,58	1,98	1,86
	Szórás	0,65	0,69	0,67	0,99	0,9
Összesen	Átlag	3,15	3,35	3,41	1,99	2,01
	Szórás	0,8	0,83	0,72	1,02	1

A pályázat eredménye		Mennyire okozott nehézséget a beadandó elektronikus pályázati űrlap kitöltése tartalmilag (kérdések megválaszolhatósága, érthetősége)? (1: Egyáltalán nem okozott problémát – 4: Nagyon sok problémát okozott)	Mennyire volt egyértelmű a pályázható célok, részletek megfogalmazása? (1: Egyáltalán nem volt egyértelmű – 4: Teljes mértékben egyértelmű volt)	Mennyire volt érthető a pályázható tevékenységek megfogalmazása? (1: Egyáltalán nem volt érthető – 4: Teljes mértékben érthető volt)	Mennyire volt érthető a pályázat bírálatának módjáról való tájékoztatás? (1: Egyáltalán nem volt érthető – 4: Teljes mértékben érthető volt)	Mennyire volt egyértelmű a pályázatok értékelési szempontrendszerének a megfogalmazása? (1: Egyáltalán nem volt egyértelmű – 4: Teljes mértékben egyértelmű volt)
Elutasított	Átlag	1,93	2,83	3	2,89	2,69
	Szórás	0,89	0,89	0,82	1,01	0,95
Támogatott	Átlag	1,55	3,62	3,64	3,62	3,38
	Szórás	0,71	0,74	0,66	0,74	0,78
Összesen	Átlag	1,85	3	3,14	3,05	2,84
	Szórás	0,87	0,92	0,83	1	0,96

A pályázat eredménye		Mennyire volt egyértelmű a pályázatok adminisztratív feltételeinek megfogalmazása? (1: Egyáltalán nem volt egyértelmű – 4: Teljes mértékben egyértelmű volt)	Kérjük az alábbiakban értékelje a pályázat beadását követően a pályázatról szóló információk elérhetőségét! Milyenek találta a pályázat nyomon-követhetőségét? (1: Nem megfelelő – 4: Teljes mértékben megfelelő)	Véleménye szerint a formai szempontok mekkora szerepet játszottak a bírálatban? (1: Egyáltalán nem játszottak szerepet – 4: Teljes mértékben szerepet játszottak)	Véleménye szerint a szakmai szempontok mekkora szerepet játszottak a bírálatban? (1: Egyáltalán nem játszottak szerepet – 4: Teljes mértékben szerepet játszottak)	Ön szerint a bírálatról kapott értesítés mennyire volt megfelelő? (1: Nem megfelelő – 4: Teljes mértékben megfelelő)
Elutasított	Átlag	3,26	2,99	2,67	2,67	2,44
	Szórás	0,79	1,03	0,94	0,99	1,11
Támogatott	Átlag	3,55	3,68	2,84	3,64	3,59
	Szórás	0,67	0,54	0,77	0,61	0,7
Összesen	Átlag	3,33	3,14	2,71	2,89	2,69
	Szórás	0,78	0,99	0,91	1	1,14

A fenti pontozás mellett a válaszadóknak volt lehetőségük a támogatásosztási rendszer egyes elemeit szövegesen is véleményezniük, javaslatokat megfogalmazniuk.<sup>2</sup> Elsőként az on line pályázatkitöltő rendszerrel kapcsolatos véleményeket foglaljuk össze.

A legfőbb gondot a beadás napján történt szerverleállítás jelentette. A kérdezettek azonban többnyire megértően fogadták ezt a problémát; tisztában voltak azzal, hogy szinte mindenki az utolsó órákban szeretne volna benyújtani a pályázatát. Megjegyezték ugyanakkor, hogy a szerver egyébként is lassú volt, így a pályázat felvitelének nehézkességét bizonyult.<sup>3</sup>

Számos válaszadó említette, hogy a költségvetés feltöltése is nehézkes volt, az egyes költségvetési tételeket egyenként kellett bevinni. Sokkal szerencsésebbnek találnák, ha egy előre megadott Excel-táblázatba lehetne bevinni a költségvetést, majd azt feltölteni az internetre.<sup>4</sup>

2 Az elemzés során a hasonló tartalmú szöveges válaszokból típusokat alkottunk, a felsorolásban ezek szerepelnek.

3 A következő évben szervváltással ez a probléma orvosolhatóvá vált.

4 A második fordulóban a költségvetési tábla egyszerűbbé vált, és a pályázók munkájának segítésére részletes kitöltési útmutató készült. Az Excel-táblázat feltöltésének lehetősége azonban lebonyolítói és értékelői oldalról annyira nehézkessé tette volna a pályázatok nyilvántartását és kezelését, hogy ennek bevezetésére nem volt mód.

Hasonló, formázással kapcsolatos probléma merült föl a projektütemtervvel kapcsolatban is. Általánosan, az egész űrlapot érintő kifogás volt a formázás kérdése, mert az online felületen nem tudták úgy tagolni a szöveget, ahogy szerették volna: a nyomtatáskor elveszett, ugyanakkor, ha valaki word-ből akarta feltölteni a szöveget, így is elveszítette a formázást. Problémát jelentett a kész pályázati anyag kinyomtatása is a formázás megtartásával.

Itt kell megemlíteni, hogy sokan panaszkodtak a szöveg-hossz limitálását, pontosabban azt, hogy a beállított limit nem felelt meg a szövegszerkesztő szerinti statisztikának: a word-ben kevesebbet mutatott a számláló, mint az on-line felületen beállított szöveg-hossz-korlát, mégsem fogadta el a feltöltést a rendszer. Javaslatként fogalmazódott meg, hogy ennek kivédésére ne oldásban, hanem karakterszámban adja meg a rendszer ez-tan a limitet.<sup>5</sup>

Válaszadói javaslat volt még az online felülettel kapcsolatban, hogy a rendszer ne engedje tovább a kitöltőt a következő mezőre, ha az előzőt elmulasztotta kitölteni.

A pályázatok beadás utáni kezelésével lényegesen több kritika és módosítási javaslat fogalmazódott meg. A legtöbb észrevétel, probléma a pályázatok értékelési rendszerét érintette. Ezeket azonban kétféleképpen választani:

– az értékelés folyamata és szempontjai jelentették az észrevételek tárgyát a vélemények egyik típusában, míg

– a másik markáns csoportot az értékelés és indoklás kommunikációjával kapcsolatos kifogások képviselték.

A leggyakrabban említett kifogás az értékelések tartalmi részének kommunikációjával kapcsolatos, azaz a pályázók nehezményezték, hogy csak rövid, sablonos indoklást kaptak. Vagyis jó néhányuk felvetette, hogy maga az értékelés mellőzte a szakmai alaposítást, csupán pályázatok felületen elolvasására került sor. Az ezt említő válaszadók ezt a kifogást kétféleképpen fogalmazták meg:

– a keményebb – szélsőséges esetben a kiválasztás szempontrendszer mögött csalást bizonyítottan „tudó” – vélemény (valamivel kevesebb, mint a fele az indoklást kritizálóknak) szerint az indoklás felületessége és tárgyi tévedései igazolják, hogy nem minőségi-szakmai bírálat történt, míg

– a konstruktívabb – empatikus, a nagyszámú pályázat elbírálásának munkaterhét figyelembe vevő, a tévedést is megengedő – megnyilvánulások azért nehezményezték az indoklás elmaradását vagy szük-

5 A második körben már így volt.

szavúságát, mert szerették (volna) ezt a későbbi munkájuk hatékonyságának növelésére felhasználni. Azaz tanulni szeretnének a hibáikból, pályázatuk gyenge pontjaiból.<sup>6</sup>

A kétféle megközelítés néhány, gyakrabban előforduló megfogalmazása:

– *A döntések előre meghatározottak voltak, le volt osztva előre a pénz.*

– *Rutinszerű volt az értékelés, nem figyeltek oda a szakmaiságra.*

– *Az értékelési eljárás nem volt nyomon követhető, csak onnan tudták meg, hogy el lettek utasítva, hogy nem voltak a nyertesek közt.*

– *A részletes, pontszámokat is tartalmazó, szöveges pályázati értékelést nem kapták kérésre sem meg.*

– *A pontszámokat a pályázó méltánytalannak érzi, nem derült ki, miért kapott annyi pontszámot, amennyit.*

– *Bár a pályázatot szervezők elvárták, hogy a projektek innovatív módon közelítsék meg az adott problémát, nem volt kifejtve, mit jelent az, hogy „nem innovatív” egy pályázat, nem kaptak arra vonatkozó instrukciót, mi minősül annak, mi nem.<sup>7</sup>*

– *Az elutasítás indoklása rövid volt, nem tárgyyszerű, sablonos. Nem ad lehetőséget az okulásra, a legtöbb válaszadó kifejezetten azért kérte az értékelés ismertetését, hogy felkészülhessenek a következő pályázatra.<sup>8</sup>*

– *Az elutasítás oka az volt, hogy a szervezet túl kicsi a projekthez képest. Ez azonban nem szerepelt a bírálati szempontok közt. Ez a pályázó számára a bizalom hiányát jelenti.*

Néhányan felvetették azt is, hogy a rendszer nem ad lehetőséget a jogorvoslatra a nem elfogadható bírálat esetében, azaz az elutasított pályázók nem tudnak sehová fordulni, ha úgy érzik, igaztalanul estek el a támogatástól, az értékelés tárgyi tévedésen alapul.<sup>9</sup>

Az indoklások részletes megismerésének elvárása nemcsak a vesztes pályázatokkal kapcsolatban jelent meg, hanem a nyertes pályázatok anyagát mint pozitív példákat, az azokkal kapcsolatos bírálatokat (ame-

6 Bár a lebonyolító alapítványok a második körtől kezdve fokozott gondot fordítottak a minél alaposabb, részletesebb indoklásra, a pályázatok nagy száma és a feszes időkeretek behatárolták lehetőségeiket.

7 A második körös felhívásba belekerült ennek meghatározása.

8 A pályázók számára lehetőségük volt telefonon vagy e-mailen bővebb magyarázat kérésére vagy konzultációra.

9 Mivel a pályázatok erősségeit és gyengeségeit a többihez képest is mérlegelték az értékelők, ilyenfajta jogorvoslatra csak az adott témakör összes pályázatának újraértékelésével lenne mód, ami nyilvánvalóan a végtelenségig elnyújtaná a folyamatot.

lyek rámutatnak a példaként állítható erősségekre) és a megvalósuló projekteket is szerették volna nyilvánossá tétetni.<sup>10</sup>

A válaszadók egy része érintette az előzetes monitorozási folyamatot is. Két probléma jelentkezett itt:

– a pályázók egy része úgy vélte, minden pályázót személyesen fognak az NCTA szervezetei felkeresni, illetve akit nem keresnek fel, az eleve nem is esélyes a támogatásra;

– a monitori látogatás során megválaszolt kérdések, a találkozó látogatás pozitív hangulata azt a benyomást keltette egyes pályázókban, hogy bizton számíthatnak a támogatás odaítélésére.

Akadtt válaszadó, aki az e-mail-ben feltett kérdésekkel kapcsolatban emelt kifogást, mivel „az nem volt benne az eljárásrendben”.

## VÁLASZADÓI ATTITŰDÖK

A válaszadók szöveges megjegyzései és véleménye alapján külön kimutatás készült attitűdjeikről, az alábbi elvek és szempontok szerint:

– azok a válaszadók, akik nem tettek semmiféle konkrét javaslatot az eljárásrend megváltoztatásával kapcsolatban a „semleges”;

– azok, akik csak – főként a kiválasztás inkorrekt módjával kapcsolatos – ellenérzésüket osztották meg, az „ellenséges”;

– azok, akik csak dicsérő, elismerő véleményt adtak, a „támogató”;

– azok, akik a bármennyire is negatív véleményükről adtak számot, de ugyanakkor bármiféle konkrét javaslatot nem tettek, a „kritikus” kategóriába kerültek. Ennek megfelelően az alábbiak szerint oszlik meg a válaszadói kör, célterületek szerinti bontásban.

	Az Önök által beadott pályázatot az NCTA mely témakörére nyújtották be?					
	Kapacitás	Zöld	Kultúra	Szociális	Összesen	
A válaszadó beállítottsága	Semleges	64	27	38	35	164
	Ellenséges	5	2	0	5	12
	Támogató	12	4	4	6	26
	Kritikus	28	16	14	14	72
Összesen	109	49	56	60	274	

Itt csak a pályázatot benyújtó válaszadók kerültek

10 A támogatott projektek bemutatása, az NCTA honlapján a kérdézési időszak utánra volt tervezve, és meg is valósult.



felsorolásra, mivel csak ebben az esetben lehetett a célterületek szerinti bontást elvégezni. Ha azokat is figyelembe vesszük, akik a kérdőívet kitöltötték, de nem pályáztak, akkor fentiek mellett további 59 válaszadó minősült semleges beállítódásúnak és egy kritikusként.

Pozitív eredménynek tekinthető, hogy 72 szervezet tett konkrét javaslatot az NCTA pályázati eljárásrendjének fejlesztésére, míg kifejezetten ellenséges, a pályázatok jóhiszeműségét megkérdőjelező kérdőív összesen 12 érkezett, ami a teljes válaszadói körben 3,8%-ot, a teljes pályázói körben pedig 1,6%-ot tesz ki.

A legtöbb „ellenséget” a civil kapacitásfejlesztés és a szociális kohézió témakörében gyűjtötte a NCTA, két válaszadó alakított ilyen tapasztalatot ki a környezetvédelem területén. A kulturális örökségvédelem esetében volt a legkonfliktusmentesebb a pályázat. A kapott adatok természetesen súlyozás után más képet mutatnak, hiszen a civil kapacitásfejlesztés és szociális kohézió esetében a beérkezett pályázatok száma is magasabb volt, azaz a pályázati forrásért zajló verseny is nagyobb indulatokat indukálhatott.

Itt kell megemlíteni, hogy volt néhány olyan válaszadó, akinek a kritikája kifejezetten arra vonatkozott, hogy ez egy inkorrekt módon működő, a támogatottakat előzetesen, személyes, szervezeti kapcsolatok alapján kiválasztó, semmiképpen nem szakmai preferenciák alapján bíráló rendszer volt:

– „Nevetséges volt a bírálás. Szerintem nem is volt bírálás, előre le volt osztva a pénz. Olyan pályázatok nyertek, amelyek semmilyen valós eredményt nem tudnak majd bemutatni, ergo szakmaiság a nullához közelített (mint általában).”

– „(...) a kiírásnál lehetőleg előre közöljék, hogy leginkább csak a „piros” városok kapnak támogatást.”

E vélemények közt volt olyan, amelyik – talán a válaszadók többségének nézeteivel is ellenkező módon – olyan értékelési-eljárási szempontot kért számon az NCTA pályázati gyakorlatától, amit a pályázatok épp kerülni kívántak:

– „Arról szeretnék olvasni, hogy ki és milyen feltételekkel nevezhette ki magát »szakértőnek« anélkül, hogy értene az uniós pályázati dokumentáció összeállításához?”

És volt olyan kritika is, amelyik gyakorlatilag a pályázati kiírás nem ismeréséről árulkodott:

– „A beadás előtt tudatni kellett volna, hogy a nagyarányú pályázatból csak 10% lesz nyertes, mert kb. ez volt az arány.”

## RÉSZTVEVŐI JAVASLATOK

A válaszadók mintegy fele fogalmazott meg az eljárásrendre, a pályázati rendszer változtatására vonatkozó javaslatot. A következőkben azokat soroljuk fel, amelyek kevésbé voltak orvosolhatóak az NCTA adott keretei között illetve amelyek általánosabb problémákra világítanak rá.

*Általános, a pályázati rendszer alapját érintő javaslatok:*

- Az egyes célterületek pontosabban különüljenek el. Sok esetben nem volt világos, mi tartozik, tartozhat a civil kapacitásfejlesztéshez, mi a szociális kohézióhoz vagy mi a környezetvédelemhez és mi esetleg a kulturális örökségvédelemhez.
- Részletes bírálat megismertetése a pályázókkal (pontozással, értékelői megjegyzésekkel).
- A nyertes pályázatok tartalmának közzététele.
- A bírálatot végzők, és a bíráló szervezetek menedzsmentjének összeférhetlenséggel kapcsolatos adatainak közzététele (az elmúlt 5 év munkahelyeinek, megbízási szerződéseinek tekintetében) – a nyertes pályázatoknál indoklás (mint az NCA pályázatoknál, csak komolyan véve az indoklást).
- Pályázói panaszok kezelésének kialakítása, eljárásrend, szabályok közzététele.
- Ne csak a szűk szakma ismerői bíráljanak, hanem hollisztikus szemlélettel rendelkező szakemberek is, pl. egy környezetvédelmi pályázatnál egy közösségfejlesztő szakember is, aki a megvalósulás közösségi hatásait is szemléli.
- A bírálat átláthatósága, érdekelt szervezet még közvetetten se vehessen részt a bírálatban.

*A projekt tervezését érintő javaslatok:*

- Legyenek olyan mintaprojektek közreadva célterületenként, amelyek sorvezetőként szolgálhatnak a pályázóknak (külön kategóriának tűnik a kész mintapályázatok kérdése, ami kifejezetten a kitöltést szolgálhatná) .
- A bírálatról pontosabban és részletesebben legyenek tájékoztatva a pályázók. Ezen belül:
  - az értékelési pontrendszeréről;
  - az értékelők személyéről;
  - az értékelési folyamatról, ezen belül az egyes pályázatok helyzetéről;
  - az egyes értékelői véleményekről, pontszámokról;
  - a támogatott projektekről alkotott szakértői véleményekről ;
  - az elutasítás pontos okáról;
  - a pontozás utáni rangsorról.

*Az NCTA honlapjával kapcsolatos javaslatok:*

- projekttervezés módszertan közzététele (indikátorok meghatározását segítő útmutató);
- a „hírek” rovat gyakoribb frissítése a részletes és naprakész információkért. A fórumon a hozzászólások, kérdések gyakoribb megválaszolása;
- legyen konkrétabb tájékoztatás a pályázatokkal kapcsolatban. Pl. olyan információk, amelyek segítik a pályázati téma kiválasztását – orientáló szerep; segíti a pályázó problémameglátását, annak kifejtését, illetve annak a űrlapban való megfogalmazását;
- legyenek információk olyan alapítványokról, akik ebben a témakörben pályázatot nyújtottak be és nem nyertek. Esetlegesen együttműködés szempontjából hasznos lehetne.

*A hírlevélről:*

- Nagyon szűkszavú és tárgyilagos volt a levél. Bár nem szükséges személyre szabott hírlevelet kiadni, de jó lett volna, ha legalább témánként eltérő szöveggel készül el, amelyben az adott témánál keletkezett hibákat, javaslatokat olvashattuk volna. A hírlevél nem volt segítség a küldött információk megértésében, és a következő pályázati kör jobb megírásában sem nyújtott pluszt.
- Inkább legyen benne viszonylag kevés, de friss és fontos rövid információ, mint ömlesztve a másutt is (pl. a honlapon) megtalálhatók, és küldjék ezt a rövidebb hírlevelet sűrűbben.

*A pályázatkezelést érintő javaslatok:*

- „Egy olyan rendszert szívesen látnék, ahol nyomon követhető, hogy mikor mi történik a pályázattal, pl. táblázatos formában:
  1. beérkezés: dátuma, megfelelő/nem megfelelő;
  2. formai értékelés megkezdése: dátuma, végrehajtó neve (kapcsolattartó), megfelelő/nem megfelelő;
  3. formai értékelés befejezése: dátuma;
  4. tartalmi értékelés megkezdése: dátuma, bizottság tagjai;
  5. tartalmi értékelés befejezése: dátuma;
  6. pályázó várható kiértékelése az eredményről: dátuma.
- Nyertes pályázat esetén a költségcsökkentés indoklása nem történt meg.

## IRÁNYÍTOTT CSOPORTOS INTERJÚK 2010

### AZ ADATGYŰJTÉS MÓDJA

A Norvég Civil Támogatási Alap (NCTA) lebonyolító szervezetei 2010. májusában regionális fórumokat szerveztek Miskolcon, Nyíregyházán, Szegeden, Pécsen, Győrben, Székesfehérváron és Budapesten, hogy a támogatott szervezetek számára projekt-bemutatói lehetőséget biztosítsanak, de a rendezvényeken emellett sor került a pályázati rendszer értékelésére is a támogatottak részéről .

A résztvevők a NCTA mindhárom körében támogatott szervezetek képviselői közül kerültek ki, így véleményük jól tükrözte az összes fajta tapasztalatot, ami azért is fontos, mert az utolsó körben eltérő eljárásrendet (kétfordulós pályázat, tanácsadás) alkalmazott a támogató. Figyelembe kell azonban venni azt is, hogy a fórumok időpontjában az első körös támogatottaknak lehettek csupán tapasztalatai a projektzárással kapcsolatban, a többi jelenlétüknek még futó projektjei voltak. Végül, mivel a szervezetek jó része sikertelenül is pályázott az alap korábbi köreiben, az elutasítással kapcsolatos vélemények gyűjtésére is mód volt.

A résztvevők száma és megoszlása a rendezvényeken:

Régió	Város	Időpont	Résztvevők száma	Szervezetek száma
Közép-Magyarország	BUDAPEST	2010. május 11.	19	16
Közép-Dunántúl	SZÉKESFEHÉRVÁR	2010. május 17	17	8
Észak-Magyarország	MISKOLC	2010. május 18.	20	18
Nyugat-Dunántúl	GYŐR	2010 május 19.	14	11
Észak-Alföld	NYÍREGYHÁZA	2010. május 20.	28	17
Dél-Alföld	SZEGED	2010. május 21.	11	8
Közép-Magyarország	BUDAPEST	2010. május 26.	38	34
Dél-Dunántúl	PÉCS	2010. május 27.	28	20
<b>Összesen:</b>			<b>175</b>	<b>132</b>

Az értékelés formája moderált beszélgetés volt, ami az alábbi szempontokra tért ki:

- programozás (megadott célterületek és célok adekvátsága, támogatható tevékenységek, költségek, célcsoport elérése);
- az eljárásrend (összehasonlítva más, a résztvevők által ismert eljárásrendekkel: NCA, ESZA);
- a finanszírozás kérdései (elszámolások, határidők, deviza-kérdés);

- az értékelés (a kiválasztás átláthatósága, az értékelés- indoklás mélysége, támogatási célok érvényre jutása az értékelésben);
- javaslatok a lebonyolítók, illetve más támogatásosztók irányába.

A résztvevőket buzdítottuk, hogy ne csak pozitív, hanem kritikus véleményeket is fogalmazzanak meg, mivel azokból legalább annyi, a rendszer fejlesztését segítő információt lehet szerezni, mint a pozitív, dicsérő megjegyzésekből.

A fórumokról feljegyzések készültek, amiben rögzítettük az egyes említéseket. Az egyes azonos vagy hasonló tartalmú állításokat is figyelembe véve mintegy 75 véleményállítás és 30 javaslat került rögzítésre. A javaslatok közül mintegy tíz a jövőben támogatandó célterületekkel kapcsolatban fogalmazott meg ötleteket, míg a többi eljárásrendi tartalmú volt. Az egyes véleményeket csoportosítottuk, de néhány esetben nehéz volt egyértelműen megítélni, vajon melyik kategóriába soroljuk az adott állítást (kiválasztás-eljárásrend, finanszírozás-eljárásrend, monitoring-eljárásrend).

A vélemények közt mintegy 50 pozitív állítás található, a maradék 25 kritikus. Két kategória esetében tért el nagymértékben az említések aránya. Míg az eljárásrenddel kapcsolatban jóval több pozitív, addig a finanszírozással kapcsolatban több negatív véleményt kaptunk. Az alábbiakban az egyes véleménykategóriák szerint tekintjük át a résztvevők tapasztalatait az NCTA lebonyolításával kapcsolatban.

## ELJÁRÁSREND, LEBONYOLÍTÁS

A legtöbben a pályázati rendszer humánus mivoltát emelték ki. Ez legtöbbször más támogatási rendszerekkel összehasonlításban jelent meg, azaz hogy az NCTA mennyire eltér ezektől. „Stresszmentesen lehetett pályázni és nem rettegni a pályázatától.” A különbség ezeken a területeken jelent meg:

- A támogatónak „volt arca”, azaz a döntési szintekhez elérhető személyek vannak hozzárendelve, ezek a személyek nem változtak és mindig elérhetőek voltak.
- A dokumentációs elvárás töredéke volt a más eljárásrendekben megszokottnak: „A TÁMOP szerződés 96 oldal, az NCTA 4.”
- A szerződéskötés nem támogatói diktátum volt, hanem személyes, tárgyalásos előkészítés előzte meg, amikor a támogató és támogatott megegyezett a szerződés tartalmában (nem formájában és keretfeltételeiben!). Ekkor lehetőség nyílt a projekt tartalom ismételt pontosítására, az esetleges ellentmondások

feloldására, kivéve a később betarthatatlan vállalatok bekerülését.

- A negyedéves beszámolási kötelezettség „ébre tartotta” a támogatott szervezetet, nem hagyta elúszni a lebonyolítás egyes szakaszait, a pénzügyi teljesítést.
- Hasznosnak ítélték a személyes kapcsolattartás különböző formáit, így a szerződés-előkészítést, a helyszíni látogatásokat és a fórumokat, tanácsadást.
- A bizalom jellemezte az egész rendszert. A támogatók és támogatottak partneri viszonyt alakítottak ki.
- A honlap fontos eszköze volt az egész program nyilvánosságának. Itt tartalmi információk jelentek meg a támogatott projektekről és naprakész információk segítettek a pályázók és kedvezményezettek munkáját.

A kritikus hozzászólások többsége az on-line pályázati rendszerrel volt kapcsolatos. A lebonyolítók is csak menet közben – az első támogatási körben – szembesültek az újonnan fejlesztett pályázati űrlapkezelő hibáival (ld. fent), amit a későbbi körökre megfelelően kijavítottak. Felvetődött, hogy a beszámolási sablon (amely túlzottan is a mérhető indikátorokra támaszkodik) nem elég érzékeny a különböző típusú projektek esetében. Vannak olyan érzékenyebb hatások (pl. a mese hatása a gyerek személyiségfejlődésére vagy megértési képességeire) csak alig vagy sehogy sem mérhető.

A pályázati szakaszban a lebonyolító szervezetek többször szembesültek és itt is felmerült, hogy nem volt pontosan meghatározva, mekkora költségvetési hányadot lehet ingatlan- vagy eszközberuházásra fordítani. Ez megnehezítette a tervezési feladatokat.

Végezetül itt kell megemlíteni, hogy a jobbra pozitívumként említett szempontok olykor kritikus vetületben is megjelentek. Így volt, aki túl sűrűnek érezte a negyedéves beszámolási periódusokat, de olyan is volt, aki a konkrétabb megkötések (így a partneri kapcsolatokra vonatkozó elvárások vagy a támogatható tevékenységek rögzítését a kiírásban) hiányolta.

## ÉRTÉKELÉS, ELBÍRÁLÁS

Itt is egymásnak ellentmondó véleményekkel találkozhattunk, de messze többségben voltak a pozitív állítások. A legtöbben azt értékelték, hogy nem csupán egy „a pályázatot a forráshiány miatt nem tudjuk támogatni” típusú egyen- indoklást kaptak, de mindenki a szöveges értékelést is kézhez vehette. Jóllehet, ez a korábbi tapasztalataink alapján (ld. fent) vitára adott okot a pályázók részéről, az általános tapasztalat és vélemény az volt, hogy még egy talán igazságtalannak tűnő vagy tévedést tartalmazó szöveges véleményt is könnyebben elfogadják a pályázók, mint egy csupán

pontszámot vagy a forráshiányra hivatkozó elutasítást.

A pályázók jelentős része szeretett volna még részletesebb indoklást is kapni, ugyanakkor erre az NCTA erőforrásai (egyszerűen a pályázatok nagy száma miatt) nem voltak elegendők. Mindenesetre érdemes ezt a pályázói igényt a jövőben szem előtt tartani. Az NCTA lebonyolító szervezetei lehetővé tették, hogy a részletesebb magyarázatot vagy indoklást igénylő szervezetek személyesen találkozhassanak a lebonyolító szervezetek munkatársaival, akik elemezték a pályázatok gyengeségeit és a bírálók érveit – segítve ezzel a későbbi sikeres pályázói tevékenységet.

Hasznosnak gondolták az előmonitoringot, amely során a lebonyolítók további információkat szereztek a pályázóktól a döntés-előkészítéshez, és azt is méltányolták, hogy a nem korrekt pályázókat nem bürokratikus eszközökkel, hanem személyes információszerzéssel szűrték ki.

Az értékelés (bírálat) esetében igazságtalannak érezték, hogy az innováció hiánya több esetben is szerepelt az elutasítás indokaként úgy, hogy a lebonyolítók nem biztosították az innováció egyértelmű meghatározását. (Ez szintén csupán az első körre igaz.)

## FINANSZÍROZÁS

Itt is megemlítték a válaszolók, hogy ez a nagyságú támogatás átmenetet jelentett a honi (NCA) források és az uniós alapok pályázatai közt. A korábban kisebb projekteken tapasztalatot szerzett szervezetek lehetőséget kaptak nagyobb léptékű projektek kitalálására, megvalósítására – anélkül, hogy a több tízmillió költséget és az azzal együtt járó eljárásrend „agyonnyomná” a szervezetet.

Ez a pont volt az, amely esetében a legtöbb kritika érte a lebonyolítást. A problémák zömét a kifizetések csúszása okozta, annak ellenére, hogy a lebonyolítók nagy hangsúlyt fektettek a gyors és folyamatos támogatás-kifizetésre (bár megjegyzendő, hogy ezek az esetek kizárólag az utolsó 20% kifizetésére vonatkoztak). A csúszások egy részét természetesen a rendszer hibái magyarázzák (beszámolók több kézen való átmenése), de a kedvezményezettek oldalán is jelentkeztek hibák, ha a beszámoló hiányait és minőségét tekintjük. Sajnos, ha a beszámolót javítani kell, vagy akár a bizonylatokkal (összesítéssel) kapcsolatban kérdés merül fel, a kifizetési procedura hosszabbá válik.

Az árfolyammal kapcsolatos, támogatotti oldali kockázatviselés tényére már a pályázati kiírás felhívta a pályázók figyelmét. Ennek ellenére, természetesen, az árfolyamváltozásból adódó veszteség kezelése komoly

kihívást jelentett a támogatottak számára. Ez főleg azoknak a szervezeteknek jelentett problémát, akik a támogatásukat a 2010. nyári forint-bedőlés előtt kapták meg. A szervezetek a lebonyolítóktól várják ennek a problémának a kezelését, amit nem szabad a jövőben figyelmen kívül hagyni.

## MONITORING, KAPCSOLATTARTÁS

A pályázók, támogatottak egyöntetűen üdvözölték a személyes kapcsolattartást, a helyszíni találkozókat. Fontos, hogy a lebonyolító szervezetek a monitori látogatást nem ellenőrzésnek, hanem döntés-előkészítésnek (előmonitoring) és partneri együttműködésnek tekintették. Így a projektdokumentumok nem jelentették a látogatás fő eseményét, apropóját. Ehelyett a szervezettel közösen végigbeszélték a projektek előrehaladását, megnézték az eredményeket, találkoztak a résztvevőkkel. Ennek a fajta viszonynak az eredménye, hogy a támogatottak gyakorlatilag nem számoltak be negatív élményről az ilyen látogatásokkal kapcsolatban. Egyetlen észrevétel volt, amely kifogásolta a pályázati szakaszban történt telefonos adatgyűjtést.

## EGYÉB ÉSZREVÉTELEK

A pályázati kiírás célmeghatározásával kapcsolatban nagyon megosztott véleményekkel lehetett találkozni. A válaszoknak valamivel nagyobb része pozitívként értékelte, hogy a kiírás nyitva hagyta a támogatható tevékenységek körét, a tématerületeket nagyon tágan határozta meg, teret adva a pályázói innovativitásnak, lehetőséget biztosítva, hogy olyan projektötleteket valósítsanak meg, amelyekre más támogatási rendszerekből nem tudtak, tudnak forrást szerezni. („Tág kiírás, belefér az ötlet, nem kell megerősokolni magát a szervezetnek a támogatásszerzés érdekében”).

Ez a fajta szabadság sok pályázót meg is rettentett, mivel nincsenek hozzászókva ahhoz, hogy maguknak kell ötletekkel szolgálniuk egy régi probléma megoldására és nem szolgai módon követni a várt projektek minden részletét aprólékosan szabályozó kiírásokat. („Pályázati kiírás – elsőre nehéz volt megérteni, pont a szélesre nyitott témák miatt, mindenki a berögződött reflexekkel írta sablonok szerint a pályázatot, s nem tudtak élni a szabadsággal, amit az Alap felkínált.”)

Nemcsak a rossz beidegződések és fantáziahiány okozta azonban az innovatív ötletek relatív hiányát. A magyar civil szektor ugyanis általános forráshiánnyal küzd, ha a működési költségeket tekintjük. Ez a forráshiány viszonylagos, ha figyelembe vesszük sok szervezet „túl-

elési kényszerét”, azaz hogy az alkalmazottak, munkatársak jelentős részének ezek a bevételek jelentik a megélhetést, nem pedig – fejlett országokra jellemző módon – stabil megélhetésük mellett, azt kiegészítve sokszor teljes mértékben önkéntes módon vesznek részt a szervezet munkájában. A pályázók zöme próbálta még ebben a kiírásban is a működési célú bevételek forrását megtalálni. Erről a fórumok résztvevői őszintén beszéltek. „Az a gond, hogy a szektorban a szervezeteknek van egy alapműködése, és erre jönnek rá a projektek. Mivel az alapműködésre nincs elég forrás, a projektekből kell lecsípniük. Ez az innovativitással nem fér össze.”

## JAVASLATOK

Nem meglepő módon, a pályázók által, a NCTA lehetséges jövőjére vonatkozó vagy az NCTA alapján más támogatók számára megfogalmazott javaslatok is sokszor ellentmondóak. (PL. meg kell hagyni a kiírás nyitottságát, szűkíteni kell a témaköröket.)

A résztvevők egy része kérte, hogy ne válasszuk ennyire mereven szét az egyes témaköröket. A pályázók más része konkrétabb iránymutatásokat vár akár a támogatható tevékenységek, célok tekintetében, akár az innovációra vonatkozóan. Több esetben is felmerült, hogy a pályázók szeretnék konkrét (sikeres) projekteket megismerni, amelyek mintaként szolgálhatnának. A résztvevők javasolták egy kisebb összegű adomány beléptetését a rendszerbe, hogy egyrészt a kisebb szervezetek, kisebb projექtekkel is forráshoz juthassanak anélkül, hogy feleslegesen kelljen a szükségesnél nagyobb forrásra pályázniuk, másrészt azért, hogy a rendelkezésre álló forrásból még több szervezet részesedhessen.

Felvetődött a hosszabb futamidő lehetővé tétele anélkül, hogy a megszerezhető támogatási összeg párhuzamosan emelkedjen. Ez lehetővé tenné a támogatottaknak, hogy hosszabb időt szánjanak a fejlesztésre, tovább kísérhessék figyelemmel a fejlesztési projektjeiket.

A másik oldalról érdemes volna támogatni a támogatottak hálózattá formálódását a tapasztalatok kicserélésének céljával, de azt is támogatva, hogy egymásnak – akár szolgáltatói alapon – bedolgozhassanak.

Régi igény a pályázati és projektalapú támogatás helyett bizonyos, pontosan körülírt tevékenységek esetében a normatív alapú finanszírozás. (Ez az igény valószínűleg túlmutat az NCTA lehetőségein.)

Igényként merült fel az egész eljárásrendszer (további) decentralizálása is több vidéki eseménnyel (fórumok,

tanácsadás), ami bevonhatná az eddig a „végeken harcoló” szervezeteket is a forráselosztásba. Egy másik a decentralizálásra vonatkozó javaslat felvetette, hogy a bírálatba is be kellene vonni több vidéki szervezetet, szakembert.

A fórumok résztvevői a jövőben támogatandó témák, célok esetében is adtak javaslatokat:

- önkéntesség terjesztése – városi, regionális önkéntes központ létrehozása;
- kórházi önkéntesség erősítése az egészségügyi képzésben;
- múzeumi önkéntes program erősítése;
- műemlékes képzési ifjúsági táborok;
- közösségi kert és biotanya létrehozása, helyi piac fejlesztése;
- kismamákra alapozott környezetvédelmi programok;
- éghajlatváltozással kapcsolatos projektek;
- akadálymentesített online oktatási rendszer fejlesztése;
- beruházási összegek, infrastruktúrafejlesztésre elszámolható összegek lehetnének nagyobbak, mert sok dolog megoldható önerőből, de ezek nem.

## ÖSSZEGRZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A Norvég Civil Támogatási Alap (NCTA) lebonyolítása során két alkalommal – nem sokkal a program indulását követően és zárása előtt – más-más eszközökkel végzett rendszerezett adatgyűjtés és véleménykérés, noha részben különböző célokat szolgált és eltérő célközönséghez jutott el, összességében jól kidomborította a rendszer legfőbb erősségeit és rámutatott a fejlesztendő területekre is.

A 2008. őszi kérdőíves felmérés több szempontból is nagyon fontos volt az NCTA továbbfejlesztését illetően:

- A válaszadók jelentős része az érthetően kritikusabb, elutasított pályázók közül került ki. Ez lehetőséget adott az információkérésre olyan szervezetektől is, akikkel a lebonyolító alapítványok a továbbiakban általában nem maradtak kapcsolatban (kivéve, ha a későbbi körökben új pályázatot adott be a szervezet).
- Különösen a technikai problémák tekintetében a visszajelzések lehetőséget adtak a rendszer idejekorán történő javítására, a hibák elhárítására.
- Megerősítést adott az NCTA általános kereteinek helyességét illetően és rávilágított azokra a kérdésekre, amelyek intenzívebb kommunikációt, tájékoztatást igényeltek a lebonyolító alapítványok részéről.

Ezzel szemben a 2010. tavaszi csoportbeszélgetések olyan szervezetek képviselőivel folytak, akik akkor már több hónapja, sőt esetenként több éve rendszeres és folyamatos kapcsolatban álltak a lebonyolító alapítványok munkatársaival, alaposan ismerték a rendszert és volt idejük kiérlelt véleményt alkotni róla.

Bár valamennyi válaszoló és résztvevő túlnyomóan pozitívan értékelt az NCTA módszereit és eljárásrendjét, elsősorban a csoportbeszélgetéseken kristályosodtak ki azok a kulcspontok, amelyek sikeressé tették az NCTA-t, és amelyek által az eljárásrend (illetve egyes elemei) talán példaként állítható más támogatásosztó rendszerek elé is. Ezek a pontok főként az

- egyszerű és átlátható, bürokrácia mentes eljárásrendet;
- a bizalmi, partneri kapcsolatot;
- a személyes kapcsolattartás lehetőségét, a döntésekhez rendelt és a projekt időszakában nem változó személyeket;
- a pályázói önállóság és kezdeményezőkézség támogatását emelték ki.

A kritikai észrevételek a rendszer számos elemét érintették, többek között a pályázók még intenzívebb tájékoztatása, és segítése, az értékelés folyamata és nyilvánossága, valamint az árfolyamkockázat tekintetében. De ezek a különböző helyekről érkező javaslatok sokszor ellentétes irányba mutattak – tökéletes, minden érintettet kielégítő pályázati rendszer sajnos nincs. Érdemes megjegyezni, hogy az első kör után, az NCTA elindulását övező felfokozott várakozások közepette, egyes pályázók talán minden korábbi frusztrációjuk megoldását is remélték az új rendszertől, így elvárásaik igen magasan voltak.

Amellett, hogy megfontolták minden javaslat beépítését, néhány többeket érintő kérdésben a lebonyolító alapítványok mindvégig határozott (ha nem is tetsző) álláspontot képviseltek. Ilyen volt például:

- A mintaprojektek, sorvezetők közzététele: a lebonyolítók részéről tudatos döntés volt, hogy ezt az igényt csupán olyan formában szolgálják ki, hogy a támogatott projektekről biztosítanak a program honlapján keresztül minél több információt, de nem sugallják senkinek, hogy ezek a projektek vagy irányok a követendőek, mert minden szervezet, célcsoport és probléma estében a helyileg adekvát választ kell megtalálni.
- Az értékelők személyének nyilvánosságra hozása: az értékelők önálló véleményalkotásának védelme és a befolyásolási kísérletek megelőzése érdekében a lebonyolítók ezt tudatosan nem tették közzé a pályázati döntés meghozatala előtt. Mivel zömében mindhá-

rom körben ugyanazokkal a személyekkel dolgoztak, erre lényegében véve csak most, a program zárásakor van mód. Tény azonban, hogy kis országban élünk, ahol nyilván lehetetlen az ilyenféle információk terjedésének tökéletes kiküszöbölése.

– A támogatási, főleg elutasító döntések indoklásai szöveges véleményben megfogalmazott állítások, bármily részletesek is, mindig vitathatók. Az alternatíva az eljárás még formalizáltabbá tétele lenne, részletesebb – szempontonkénti – pontszámok közlésével és az összesített pontozási lista minden pályázó számára történő megnyitásával. Ebben az esetben azonban a pontszámok jelentenék a kizárólagos kiválasztási szempontot, ami lehetlenné tenné az ezen túlmenő szakmai szempontok érvényesítését. Ezt a lebonyolító alapítványok a tematikailag rettentően változatos civil pályázatok esetében nem tartják járható útnak, hiszen sokszor „almákat kell összehasonlítani körtékkel”, és a pályázatok olyan egyedi jellemzői döntenek a támogatásról, amit kevésbé lehet pusztán számokkal leírni.

– A jogorvoslat lehetősége: egy olyan rendszerben, ahol a pályázatok, projektötletek „versengenek” egymással, erősségeiket-gyengeségeiket egymáshoz képest mérlegelik az értékelők, a többi pályázat ismerete nélkül nem lehet megalapozottan eldönteni, hogy egy elutasítás jogos volt-e vagy sem. Ezért a jogorvoslat lényegében az adott felhívásra beérkező összes pályázat újraértékelését kellene, hogy jelentse, ami nemcsak borzasztóan nehézkes, de a végtelenségig elhúzná a döntéshozatalt, ami senkinek sem érdeke.

Béres Tibor

# Innovativitás és rendszerszerűség?

## A Norvég Civil Támogatási Alap pályázóinak értékelése

**CSURGÓ BERNADETT – RÁCZ ANDREA  
– TAMÁSKA MÁTÉ<sup>1</sup>**

A tanulmány célja a Norvég Civil Támogatási Alap keretében, 2008-2009-ben három pályázati körben beadott (támogatott, illetve elutasított) pályázatok jellemzőinek vizsgálata és a pályázó szervezetek jellegzetes típusainak feltárása volt. A tanulmány alapját képező kutatás kvantitatív és kvalitatív módszerekkel vizsgálta a pályázó szervezetek fő jellegzetességeit, a pályázatok tartalmát, költségvetését, koherenciáját, valamint a projektek innovativitását.

A kutatás első, kvantitatív szakasza az NCTA teljes pályázati adatbázisára épült, amely az összes (1941 db)<sup>2</sup> benyújtott pályázat adatait tartalmazza. A kvantitatív szakasz az ún. kemény, tényszerű adatok elemzésére fókuszált, az alábbi adatok felhasználásával és statisztikai elemzésével:<sup>3</sup> szervezet neve, székhely (településnév), megye, alapítás éve, pályázat címe, pályázati évad, pályázati témakör, a projekt részletes költségvetése, önkéntesek száma, alkalmazottak száma, a szervezet mérlegadata. A fenti adatok alapján többváltozós statisztikai elemzéssel vizsgáltuk: (1) a pályázó szervezetek jellegzetességeit és (2) területi megoszlását, illetve (3) a projektek fő mutatóit és költségvetési jellegzetességeit. A második, kvalitatív kutatási szakasz során pedig a pályázatok 10%-át, azaz 195 projekttervet tartalmazó minta mélyelemzése segítségével vizsgáltuk az NCTA pályázóinak tevékenységét, a projekttervek sajátosságait valamint, a pályázati anyagokban megjelenő rendszerszerűséget, innovativitást, a pályázók alkalmazkodó képességét a pályázati rendszer szabályaihoz, illetve céljaik és tevékenységük artikulációját a pályázati rend-

<sup>1</sup> A kutatást az Ökotárs Alapítvány megbízásából a Rubeus Egyesület készítette.

<sup>2</sup> A harmadik körös pályázatok közül csak a második fordulóra továbbjutott, részletesen kidolgozott pályázatok figyelembe vételével.

<sup>3</sup> A pályázati rendszerből exportált Excel formátumú adatfájlt a statisztikai elemzés érdekében SPSS fájlba konvertáltuk, és ezen végeztük el a többváltozós statisztikai elemzéseket.

szeren belül. A kvalitatív elemzés elsődleges fókuszát az egyes tématerületeken belüli tevékenységi típusok elkülönítése adta. A kiválasztott pályázatok szöveges részeit kvalitatív tartomelemzés segítségével vizsgáltuk (bővebben ld. alább).

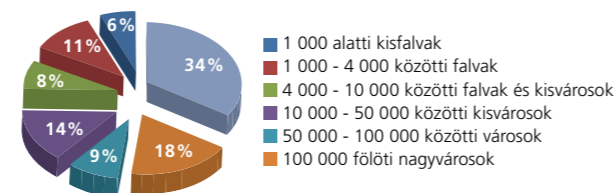
Jelen írásunkban a pályázó szervezetek főbb statisztikai jellemzőinek bemutatását követően a kvalitatív kutatási szakasz főbb eredményeit ismertetjük és kitérünk arra is, hogy az innovativitás és a rendszerszerűség mennyire jellemzi a hazai civil szektort a pályázatok elemzésének tanúsága szerint.

A pályázatok által megjelenített szakmai tartalmak, alkalmazott módszertanok, a projekt-célcsoportról való pályázói gondolkodás értékelése révén a kutatás eredményei hozzájárulhatnak a hasonló pályázati rendszerek jövőbeli hatékonyságának növeléséhez.

## A PÁLYÁZÓ SZERVEZETEK FŐ SAJÁTÓSÁGAI

A Norvég Civil Támogatási Alapra pályázó szervezetek jellemzően nagyvárosokban, elsősorban Budapesten működnek. Budapestről összesen 656 pályázat érkezett, megyeszékhelyekről pedig 558. Ehhez képest a kisebb városokból csak 357, míg a falvakból 370.

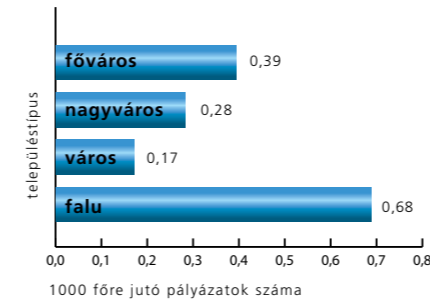
1. ábra. A beérkező pályázatok megoszlása (%) településnagyság szerint



A pályázatok településtípusok szerinti megoszlásáról pontosabb képet ad a pusztán számoknál a lakosságszámmal való összevetés, a százalékos megoszlás. Ennek figyelembe vételével továbbra is Budapest marad a

legaktívabban pályázó település. A városok közül pedig elsősorban a nagyvárosok emelkednek ki: a 100 000 fő fölötti településekről arányaiban majd kétszer annyi pályázat érkezett, mint a 100 ezer fő alatti középvárosokból. A kisebb települések felé haladva azonban ismét nőni kezd a pályázói kedv, hiszen az aprófalvak 6 százalékos aránya – a megjelenített népességszámot figyelembe véve – viszonylag magasnak tekinthető.

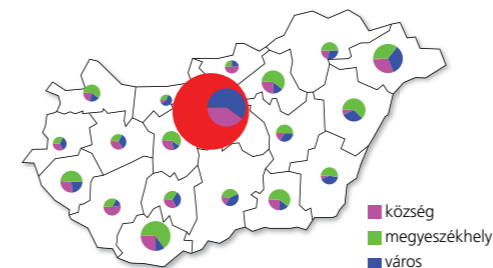
2. ábra. 1000 főre jutó pályázatok száma településnagyság szerint



Látható, hogy ezer főre vetítve a kisfalvak képviselője kiugróan magas. Bár a legnagyobb pályázó Budapest, ehhez képest igencsak nagy lemaradásban van, hiszen itt az 1000 főre vetített pályázatok száma körülbelül fele a falvakénak. A legcsekélyebb pályázati képviselővel pedig a 100 ezer fő alatti középvárosok és a kisvárosok rendelkeznek. Jellemző sajátosság tehát az Alapra pályázó szervezetek között, a falusi szervezetek jelentős aránya.

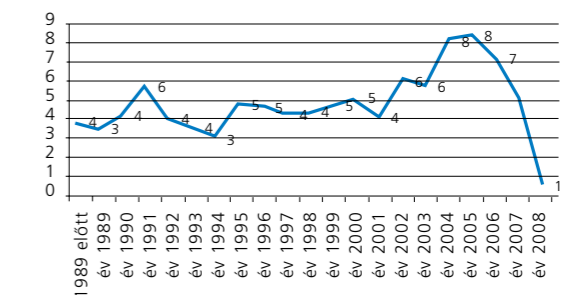
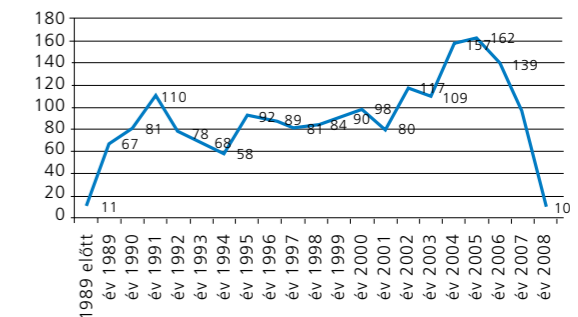
Településenként meglehetősen nagy az eltérés a preferált pályázati témakör alapján. A fővárosban a civil kapacitásfejlesztés volt a legnépszerűbb, míg a falvakban a kulturális örökségvédelem. Budapest helyzete korántsem meglepő, hiszen itt működik a legtöbb civil szervezet, a falvak aktivitása a kulturális örökségvédelemben azonban figyelemre méltó. Minden bizonnyal a műemléki finanszírozás hiányossága áll a háttérben, hiszen a falusi kisemlékek a legtöbb uniós támogatási rendszer számára túlságosan kis léptékűek ahhoz, hogy támogathatók legyenek. Az Alap tehát ezen a téren nagyon fontos esélykiegyenlítő szerepet játszik (ezt a támogatottak visszajelzései is alátámasztották).

3. ábra. A benyújtott pályázatok területi megoszlása



A térkép az mutatja, hogy a pályázó szervezetek, mely megyében található, illetve, milyen településtípushoz kötődnek. Ami megint csak azonnal szembeötlő, az Budapest vonzaskörzetének tekinthető Pest megye kiemelkedő képviselője (piros kör). Az ország többi területe egyenletesen képviseltette magát, csak Heves, Baranya, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék értékei térnek el némileg az átlagtól. Mind a négy megyére jellemző, hogy viszonylag nagy arányban szerepeltek szociális jellegű pályázatokkal.

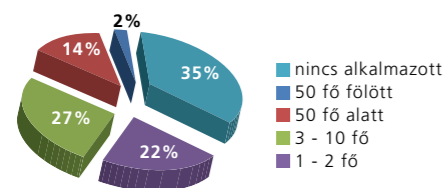
4-5. ábra. A pályázatot benyújtó szervezetek alapítási éve abszolút értékek és százalékos megoszlás mentén



Az Alaphoz elsősorban fiatalabb, a rendszerváltás után létrejött szervezetek adtak be pályázatot, az 1989 előtti szervezetek mindössze 3,5 százalékot képviselnek. (Köztük érdekességképpen meg lehet említeni, hogy volt olyan pályázó, aki a 12. századi szerzetesrend alapításig vezette vissza családfáját.) Az alapítások első hulláma a rendszerváltáshoz kötődik: 1991. a szervezetalapítás csúcspontja volt, de ezt az évet leszámítva az értékek a '90-es években kiegyenlített képet mutatnak. Megugrás tapasztalható ellenben 2000 után, amikor is a szervezetalapítások rendre 100 fölötti számot mutatnak a pályázók között. Ezzel szemben az országos adatok szerint a '90-es évek volt a civil szervezetek alapítási korszaka, míg az ezredforduló a már működő szervezetek megerősödésének ideje. Az alaphoz pályázó szervezetek jellemzői alapján tehát azt a megállapítást tehetjük, hogy elsősorban a fiatalabb, az elmúlt 8-10 évben alapított civil szervezetek nyújtottak be pályázatot támogatásra.

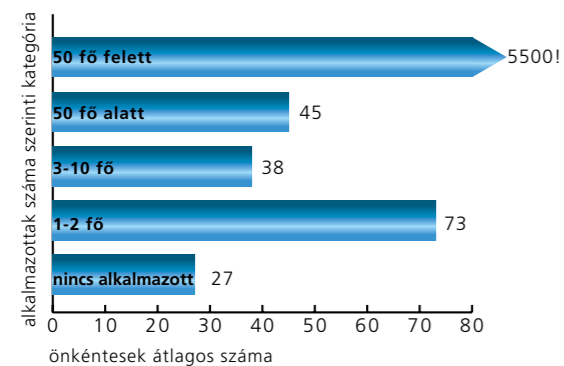
Az emberi erőforrások tekintetében a pályázó szervezeteknél kiemelkedően fontos szerepet játszik önkéntesség: miközben az alkalmazottak összesített száma csupán 11 674, addig az önkéntes segítők 247 885 fős táborot alkotnak (2007-re vonatkozó adatok alapján). Az alkalmazottakhoz képest az önkéntesek aránya 21-szeres. A 11 ezer fős alkalmazotti létszám 1941 szervezet között oszlik meg, tehát az átlagos alkalmazotti szám 6 fő, ami azonban feltehetően részmunkaidős alkalmazást jelent. A nagyobb szervezetek értelemszerűen nagyobb alkalmazotti létszámmal dolgoznak. Mindez konkrétan azt jelenti, hogy a mérlegfőösszeg alapján a szervezetek 25 százaléka a munkáltatója az alkalmazottak 72 százalékának (mintegy 8400 főnek).

6. ábra. A pályázók megoszlása az alkalmazottaik száma alapján



A pályázó civil szervezetek nagyságrendje igencsak nagy szórást mutat. A legnagyobb arányban az alkalmazott nélkül dolgozó szervezetek képviseltették magukat 35%-os részaránnyal, de ha a kicsiket összevonjuk (azaz az 1-10 főt foglalkoztatókat), úgy már ez lesz a legszélesebb réteg (49%).

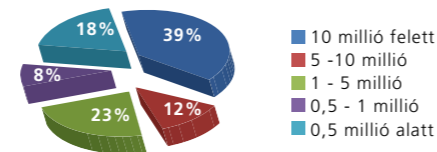
7. ábra. A pályázó szervezetek nagyságrendje a mozgósított önkéntesek átlagos száma alapján



A pályázók között különösen az 50 főnél nagyobb alkalmazotti létszámmal dolgozó csoport érdemel figyelmet, amelyek szinte tömeges mozgósító erővel bírnak, önkénteseik létszáma messze meghaladja a civil szektor átlagát. (Az ábra egy nyíllal és egy felkiáltójellel mutatja, hogy az 5500 fős átlagos önkéntes létszám messze kiemelkedik a többi kategória közül). A pályázatok 98

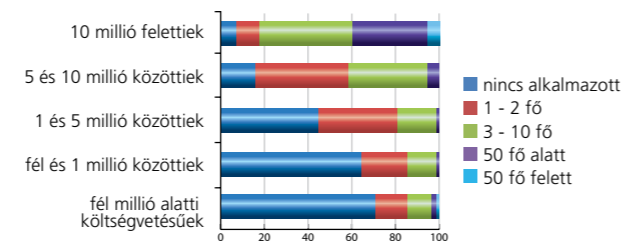
százalékát jegyző közepes- és mikroszervezetek nagyságrendekkel kisebb önkéntesi hálózattal, átlagosan 27-73 fővel számolnak.

8. ábra. A pályázó szervezetek nagyságrendje a 2007-es mérleg alapján



Az alacsony alkalmazotti szám nem jelenti azt, hogy a civil szektor által megmozgatott források elhanyagolható mértékűek lennének. Az összes pályázó mérlegének összessége 2007-ben meghaladta az 5 milliárd forintot. Ezek után szinte természetesnek tekinthető, hogy a pályázó szervezetek legnagyobb része – 39% – közepes, illetve nagy költségvetésű, 10 millió forint feletti összeggel gazdálkodik. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a civil pályázókra ne lenne jellemző a kicsiny pénzügyi kapacitás. Sőt, ha más oldalról közelítünk az adatok felé, azt is mondhatjuk, hogy a pályázó civil szervezetek többsége 10 millió forintnál kevesebbel gazdálkodik. Ezen a csoporton belül pedig igencsak számottevő (összesen 18%) a félmillió forintnál kisebb éves mérleget felmutató, költséghiányosnak tekinthető szervezetek aránya.

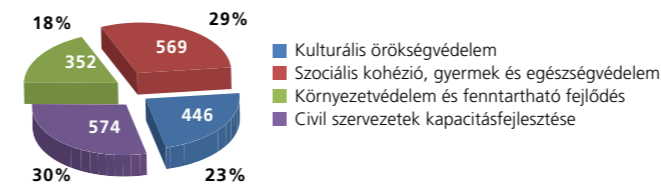
9. ábra. A költségvetési kategóriák és az alkalmazottak száma közötti összefüggés



A grafikon szemléletesen mutatja, hogy a költségvetés nagysága és az alkalmazottak száma között lineáris jellegű együtt járás figyelhető meg. Azaz a költségvetés növekedése egyben az alkalmazottak számának növekedését is jelenti. Ami meglepő, hogy még a félmillió forint alatti költségvetéssel rendelkező szervezeteknél is találunk alkalmazottakat, amiből a bérszínvonal alacsony voltára is következtethetünk. Az egy-két főt foglalkoztató kisebb szervezeteknél a mérleg legnagyobb tételét a foglalkoztatott, illetve foglalkoztatottak keresete foglalja le, hiszen az alacsony bérezés mellett is 1,5-2,5 millió forint között mozog egyetlen alkalmazott

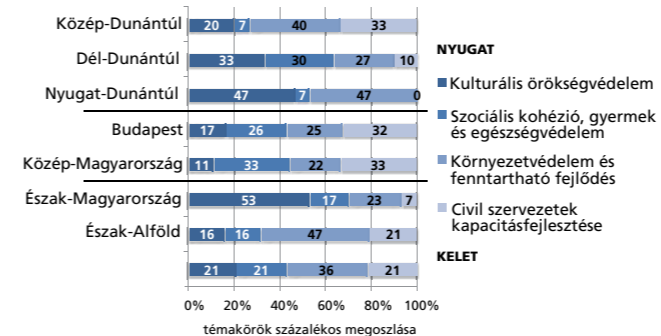
éves bérköltsége. A szervezetek kiterjedtebbé válásával ez megváltozik, egyre nagyobb tételt jelentenek a nem bér jellegű működési költségek és projekt pénzügyi transzferek.

10. ábra. A pályázatok megoszlása témakörök szerint (abszolút értékek és százalékok)



A pályázatok négy nagy tématerület között oszlottak meg. A pályázó szervezetek legkisebb arányban a környezetvédelmi témakörre pályáztak: mindössze a pályázatok 18 százaléka, azaz kevesebb, mint 1/5-e érkezett be ilyen területre. Szintén viszonylag alacsony volt a kulturális értékek megóvására benyújtott projektek száma, amely azonban mintegy százas nagyságrenddel meghaladja az előző témakört. A legnépszerűbb témák a szociális kohézió, gyermek- és egészségvédelem illetve a civil kapacitásfejlesztés voltak, e két témakörre érkezett be a benyújtott projekttervek 60 százaléka.

11. ábra. A pályázatok nyelési esélyei témakörönként és régióinként



A támogatásra nagyobb eséllyel pályáztak azok a projektek, amelyek Budapestről, Észak-kelet Magyarországról, vagy általában kis településről érkeztek. A sikeres szervezet 3-8 állandó alkalmazottal dolgozik, éves mérlege eléri a 10 millió forintot.

## TÉMATERÜLETEK ÉS TEVÉKENYSÉGTÍPUSOK

Kutatásunk egyik központi kérdése volt a különböző témakörökre benyújtott pályázatok tartalmi vizsgálata és

kvalitatív jellemzőik feltárása volt. Az adatbázis elemzése alapján a teljes pályázói sokaságra (1941 projekt) a pályázati anyagok szubjektív, szöveges információjának kódolásával tématerületenként határoztunk meg jellemző tevékenységtípusokat. Az altípusok kialakításához a pályázati anyagok szöveges, a projekt tevékenységét bemutató leírásait használtuk.

Az adott témakörön belül legmarkánsabban elkülönülő, átfogóbb a tevékenységformákból a szakértői munkacsoporttal közösen előzetes kategóriákat alakítottunk ki. A részletes leírásokból rövid, néhány kulcsszavas tevékenységkódokat hoztunk létre, majd ezen kódokat tovább kvantifikálva soroltuk be az egyes pályázatok az előzetesen kialakított kategóriákba. A besorolás és kódolás alapja minden esetben a pályázat tevékenységének leírásában megjelenő, a pályázó által a projekt során megvalósítani kívánt fő tevékenység volt. Néhány pályázat esetében természetes módon előfordult, hogy több kategóriába is besorolható lett volna, ezek kapcsán a kutató szubjektív döntése határozta meg a kategóriába sorolást, amire azért volt szükség, hogy kvantifikált adatokat nyerjünk a részletes tevékenység-leírásokból.

A teljes alapsokaságból a kialakított kategóriák szerinti arányban valamint a megvalósító szervezet bejegyzett székhelyének pályázók közötti megoszlását<sup>4</sup> (településtípus) figyelembe véve választottuk ki részletes elemzésre az összes pályázat 10%-át, 195 projekttervet tartalmazó mintát. A pályázatok kiválasztása a fenti kvótákon belül random mintavétellel történt. Az egyes tématerületeken belül létrehozott olyan altípusok esetében, ahova csak kevés számú projekt került a mintaválasztás során, az altípus jellegzetességeinek mélyebb megismerése érdekében – a mintavételtől függetlenül – több pályázatot is elemeztünk. Az elemzés során a négy témakörön belül az egyes tevékenységi típusokba sorolt pályázók anonimitását megőriztük, azonban az egyes altípusokon belüli jellegzetességek szemléltetésére néhány, tipikusnak tekinthető pályázati programot leíró jelleggel példaként mutatunk be.

A kvalitatív vizsgálat során téma területenként arra kerestük a választ a 195 projekttervet tartalmazó mintán, hogy pályázók milyen jellegű projekteket kívántak megvalósítani, milyen problémák, ügyek állnak érdeklődésük fókuszában, és azokra milyen megoldásokat kínálnak, mennyire beszélhetünk koherens, komplex programelemekre épülő projektekről, milyen rövid és hosszú távú célokat kívántak szolgálni a projekt megvalósítása által, kiket kívántak megszólítani a szerveze-

<sup>4</sup> A mintavételnél nem volt kiemelt szempont, hogy hol kívánja az adott szervezet megvalósítani a programot, a bejegyzett székhelyén vagy azon kívül.

tek illetve miért tekintik magukat innovatívnak a szervezetek tevékenységeik kapcsán.

A kvalitatív elemzésre kiválasztott 10% leképezi a négy témakörre benyújtott, és a pályázati értékelés során támogatott, illetve elutasított pályázatok arányát. Ez azt jelenti, hogy összesen 446 kulturális örökségvédelmi projektből 45 projekt került kiválasztásra, a kiválasztott mintába a nyertes esélyeket figyelembe véve 6 nyertes és 39 elutasított projekt került. A szociális kohézió tématerület 569 pályázatából 57 pályázatot választottunk ki, melyből 6 nyertes. A 352 környezetvédelmi projektből 35 került kiválasztásra, a nyertes pályázatok száma 7. Végül a civil kapacitásfejlesztés tématerületre benyújtott 574 pályázatból 58 pályázat került kiválasztásra, ebből 6 pályázat volt sikeres. A benyújtott pályázatok között a nyertes pályázatok aránya mindössze 12% volt, ami a kvalitatív elemzésben a nyertes pályázatok alacsony számát eredményezte. Részben ezért, részben a kutatás kérdésfelvetéséből adódóan, amely a pályázó szervezetek elemzését és nem annyira a nyertesek és nem nyertesek közötti különbségek feltárását tűzte ki célul,<sup>5</sup> az elemzés során kevésbé vizsgáltuk a nyertesek és nem nyertesek közötti különbségeket, (bár ahol lehetett rámutattunk ilyenekre) hanem a kiválasztott projekteket más szempontok alapján differenciáltuk és vizsgáltuk.

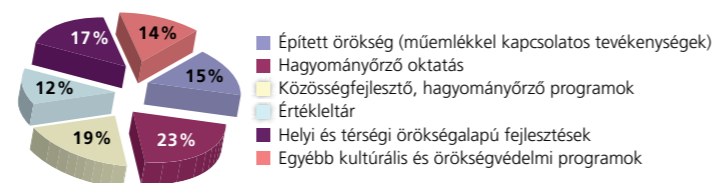
## KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELEM

A kulturális örökségvédelem témakörére 446 pályázatot nyújtottak be, ezek 13,7 százaléka nyert támogatást.

A tématerületen belül 6 típust különítettünk el. Az (1) *épített örökség* hasznosítása típusba azokat a pályázatokat soroltuk, amelynek fő célja a műemlékekkel kapcsolatos felújítás, műemlékvédelem. Itt találhatjuk meg az egyházi örökségvédelmi projekteket is, amelyek többsége szintén az épített örökségre, műemlékvédelemre fókuszál. Ebbe a típusba tartozik a tématerületre benyújtott pályázatok 15 százaléka. A (2) *hagyományörző oktatás* típusába azokat a pályázatokat soroltuk, amelyek a hagyományörzés mellett, illetve annak részeként oktatási tevékenységet céloztak meg. A kulturális örökségvédelmet megcélzó projektek 23 százaléka itt jelenik meg. A (3) *közösségfejlesztő, hagyományörző programok* típusba azokat a pályázatokat tartoznak, amelyek programjaikban a hagyományörzést, mint célt a közösségfejlesztés módszereivel kívánják elérni, a közösségfejlesztés hangsúlyos eleme a pályázati tevékenységnek. A tématerület pályázatainak

19 százaléka ilyen. A (4) *értékleltár* típust azok a pályázatok alkotják, amelyek egy adott terület vagy tematika mentén kívánják összegyűjteni és rendszerezni a kulturális értékeket, itt a klasszikus értékleltáraktól az elektronikus adatbázisokig többféle tevékenységet találhatunk, amelynek célja a kulturális értékek számbavétele. A tématerületre pályázók 12 százaléka ilyen típusú tevékenységet célzott meg. Az (5) *helyi és térségi örökségalapú fejlesztések* kategóriába azokat a pályázatokat soroltuk, amelyek a helyi örökségre alapozva kívánják fejlesztési programokat megvalósítani, a helyi örökség ezen esetben jelentheti a kulturális emlékeket, hagyományokat, de a természeti örökséget és értékeket is. A kulturális örökségvédelmi projekttervek 17 százaléka ebbe a típusba tartozik. Végül a (6) *egyéb kulturális és örökségvédelmi programok* közé soroltuk azokat a pályázatokat, amelyek egyediségük vagy a tevékenységek összetettsége miatt nem sorolhatóak be a fenti kategóriákba. A tématerület pályázatainak 14 százalékát ebbe a típusba soroltuk.

12. ábra. Kulturális örökségvédelem: tevékenységek megoszlása (%)



A kulturális örökségvédelem tématerületén belül a pályázatok sajátossága, hogy az Alap kiírásában megjelenő célokra megfelelően a kulturális örökség védelmét nem végső célként, hanem közösségformáló erőként határozták meg. Az *épített örökség védelme* tevékenység így bár tágabb értelemben a teljes épített környezet védelmét jelenti, az építészeti értékek megóvása mögött – legalábbis a sikeres pályázatok esetében – mindig megjelenik valami többlet cél. Egy beteg gyermekek gyógyítását felvállaló alapítvány például a századforduló kiemelkedő építésének kevésbé ismert alkotását kívánta megmenteni. A közösségi funkció kialakítása mellett a tervben szerepelt az építészeti bemutató gyűjtemény is. A műemlékvédelmi tevékenységek között számos esetben jelenik meg a tájház felújítás, ami önmagában műemléki feladat, és általa válik civil kezdeményezéssé, ha ezzel egy helyi közösség térben is megtalálja kohéziós fogódzóját. A tájház jellegű projektek visszatérő eleme az ifjúság mozgósítása. Ezt rendszerint egy-egy gyűjtőmunka keretében képzelik el, ahol a falu fiataljai a legidősebb generációt felkeresve folklór emlékeket, tárgyi dokumentumokat gyűjtöttek. A pályázó civilek számára

a műemléki épület szellemisége egyben gazdasági potenciál is, azaz a közösség fejlődése szempontjából elengedhetetlen alap. Volt, aki a felújított tájházat egy több stációs, a környék természeti és kulturális értékeit bemutató túraútvonal kiinduló állomásaként határozta meg, mások ugyanezt az eszközt a fiatalok helykötődésének erősítéséhez, az elvándorlás megakadályozásához kívánták felhasználni.

A tájházak téma részben érinti a civil szervezetek másik jellemző tevékenységét, a népi hagyományokhoz kapcsolódó tevékenységeket. A falusi pályázatoknál természetesen fokozott mértékben érvényesül a népi hagyományörzés, de jó néhány országos szervezet is ilyen témában nyújtott be pályázatot. Jellemző projekttevékenységként jelenik meg a *hagyományörző oktatás*, amely alapvetően két stratégiát takar. Az első típusban a saját kincsek, értékek megmutatása, láthatóvá tételé a fő cél, míg a másik esetben a kodifikált általános értékek, szakmai metódusok eljuttatása az érdeklődők felé. Az első típust példázza egy, a székelység tradícióit feldolgozó projekt, ahol a jeles napok felelevenítése, a helyi mesemondó szerepeltetése, a népdalok gyűjtése, begyakorlása komoly közösségépítő hatással bír. A második csoportba tartozó projektek esetében – ahol a cél nem a bemutatkozás, hanem egy speciális tudás továbbítása – kevésbé érzékelhető ez a fajta visszacsatolás, itt inkább maga az oktatás, ismeretterjesztés áll a középpontban. E projekteknel gyakran problémát jelentett, hogy a célcsoport nehezen meghatározható és elérhető. Az amatőr családfakutatást népszerűsítő vándorkiállítás például a középiskolás diákokban kívánta felébreszteni a történelem iránti fogékonyságot; míg a műemléki szakkurzus a hagyományos anyagok tulajdonságait, kezelési elveit kívánta bemutatni az építőiparban tevékenykedők részére. Mindezen gondolatok rendkívül innovatívak, ('pilot' projektek), és közülük került ki több győztes pályázat is.

A hagyományörzést célul kitűző programok egy másik típusát a *közösségfejlesztő hagyományörző programok* jelentik. Jellemző sajátossága a pályázatoknak, hogy hagyományok alatt viszonylag sokan a népzene, néptáncot értették és az ennek kapcsán fellelhető tárgyi és szellemi néprajzot. Nem véletlen, hogy a pályázatok közül több is közvetlenül kapcsolódik neves zeneszerzőink munkásságához, pl. az egyik a Bartók Béla által felkeresett községeket kívánta szellemi hálózatba szervezni. A közösségfejlesztő hagyományörző programok legegyszerűbb formában a rendszeresen megjelenő programelemekben, úgymint a találkozókban, konferenciákban, évkor ünnepekben jelennek meg. Ilyen elemet minden pályázatban találhatunk, azonban eltérő súllyal: volt olyan pályázat, amelynek a gerincét

ezek alkották, másol azonban az összejövetel csupán egy volt a számtalan tevékenység közül. A közösségfejlesztő hagyományörző tevékenységet megcélzó pályázatok esetében a projektek közül csupán minden harmadik vállalt fel más, a népzeneitől eltérő tematikát, és csupán egyetlen egy elképzelés volt, amelyik nem magyarországi tradíciókat kívánt megőrizni. Ez a projekt a magyar-afrikai kapcsolatok elmélyítését, a fekete kontinens hazai megismertetését tűzte ki céljává. A nem népzenei projektek között találjuk például a honfoglalás kori kultúrát felelevenítő, újratemtő mozgalmakat, illetve a hazai borkultúra ápolására szakosodott civileket. Ezek a tematikák azonban részben gazdasági összefonódásaik, részben ideológiai bezárkózottságuk miatt kevésbé számíthatnak támogatásra. Mivel a legtöbb pályázó már évek óta bejárattott programjaihoz kívánta igénybe venni az Alap támogatását, a pályázatokban rendszerint jóval több programelem került felsorolásra, mint amihez ténylegesen is kértek támogatást. Ez a stratégia azonban nem bizonyult sikeresnek, mivel már működő rendszereknek pusztán a fenntartására és nem megújítására irányuló elképzeléseket az Alap nem támogatott.

Jellegzetes tevékenységi területként, projektcélként jelent meg a Kulturális örökségvédelem tématerületen belül az *értékleltárak* kialakítása. A pályázatok egyik csoportját az egy-egy helyi néprajzi, táji sajátosság feltérképezését, megőrzését célul kitűzők alkották. Ilyen például a csipkeverés hagyományainak felélesztése, a Tokaji borvidék értékeinek feltárása és bemutatása, vagy egy-egy város nevezetességeinek, neves eseményeinek összegyűjtése. A módszertan igen változatos: a bemutató jellegű tájházról a dokumentumfilm sorozaton át a könyvmonográfiáig terjed. A kiválasztott módszer egyben meghatározza a projektek jellegét is: így az értékleltár egyik esetben egy városi televízióban bemutatásra kerülő riportsorozat, más esetben tudományos-ismertterjesztő könyvet, kiállítótermet, internetes portált takar, vagyis ezek a pályázatok valamilyen kézzelfogható, materiális értéket hoznak létre. Az egyik nyertes pályázat azonban abban emelkedett ki a többi projektterv közül, hogy összekapcsolta az értékleltárt annak hasznosításával: a Vas megyei aprófalvas települések értékleltára egyben a helyi közösségek összefogását, hálózatba szervezését is szolgálta. Mindezen keresztül a szétaprózódott erőforrások egy koncentráltabb hálózatba, klaszterbe tömörülve hatékonyabban szolgálhatják a közösség építő munkáját.

Számos projekttervben jelent meg a *kulturális örökség térségfejlesztési* eszközként való alkalmazása, amely gazdasági jellegű elképzeléseket tartalmazott, főként olyan projekteket, amelyek a szellemi és épített örök-

<sup>5</sup> Ehhez más mintavételi kritériumokat kellett volna alkalmazni.

séget használják fel a térség fejlődésének előmozdítása érdekében. A fejlesztéseken túl esetenként azonban megjelennek a szociális szempontok is. Az ilyen jellegű pályázatoknak lényegében két típusa különíthető el: elsőként, az olyan jellegű helyi és térségi fejlesztések, amelyek a kulturális értékekre építenek, másodikként pedig azok a fejlesztések, amelyek a kulturális mellett a természeti értékekre alapozva képzelik el a helyi fejlesztéseket. Egy vidéki kisvárosban tanösvényeket, túrákat és faluházat kívántak megszervezni, máshol az 1848-as emlékmű szolgálta volna a helyi közösség lelki megerősödését, az épített és szellemi örökség bevonását a helyi fejlesztésekbe.

A vizsgálat során néhány projekttervet speciális jellege, a projekttevékenységek összetettsége vagy egysége okán nem tudtunk egy jól körülhatárolt és kvantifikált kategóriába besorolni. Ezeket az *egyéb kulturális örökségvédelmi programok* kategóriájában jelenítettük meg és elemeztük. Az egyéb altípusba sorolt projektek igen színes tevékenységpalettát jelenítenek meg. Közös azonban bennük, hogy szinte valamennyi egy általános, ha úgy tetszik elméleti szintű problémamegoldásra törekszik. Az egyik pályázat például gombfoci egyesületek létrehozását ösztönözte Magyarországon, Szlovákiában és Romániában. A szervezők nem kisebb célt fogalmaztak meg, mint a sport által a nemzetiségi tolerancia növelését, mint általános célt és értéket.

A Kulturális örökségvédelem tématerületre pályázók anyagából kiolvashatóan a *kulturális örökség kétféleképpen szolgálhatja a közösségek érdekeit. Az egyik metódus főként a lelki funkciókra, a másik a gazdasági fenntarthatóságra koncentrál.* A lelki funkciók alatt olyan közösségi értékrendet kell érteni, amely a toleranciát, a nemzeti és kisközösségi (lokális) azonosságtudatot, a másság elfogadását, a generációk közti párbeszédet helyezi előtérbe, mint a kulturális örökség ápolása révén elérendő magatartásmintákat. A gazdasági fenntarthatóság egy-egy műemléki, illetve történelmi értékű ingatlan hasznosítását is szem előtt tartja. Így például egy falusi tájház, ahol szervezett formában folyik a népi mesterségek életben tartása, egyben turisztikai célpont is, és mint ilyen, bevételi forrást jelent (pl. a népi termékek eladása révén) a helyi lakosságnak.

A pályázó szervezetek jellegzetességeiről elmondható, hogy egy részük olyan kisebb egyesület, művészeti csoport, kézműves egyesület, amelyek *szakmai tudásukra építették fel projektterveiket. A pályázatok készítői másik csoportjára viszont inkább a helyi beágyazottság, semmint a szakmai képzettség a jellemző.* A helyi csoportok célkitűzései között előkelő helyen szerepel a természeti és kulturális értékek védelme, de emellett felvállalnak min-

den, a település szellemi életét megpezdítő szervezési feladatot is. Igen jellemző például, hogy a helyi kulturális egyesület gondozza a testvérvárosi kapcsolatokat.

## SZOCIÁLIS KOHÉZIÓ, GYERMEK- ÉS EGÉSZSÉGVÉDELEM

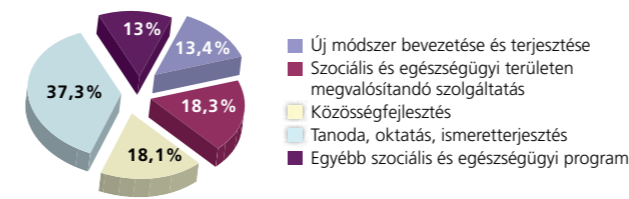
A Szociális kohézió, gyermek- és egészségvédelem témakörre 569 pályázat érkezett, és a pályázatok 9,3 százaléka kapott támogatást.

A tématerületen belül 5 tevékenységtípust határoztunk meg. Az (1) *új módszer bevezetése és terjesztése* kategóriába azokat a pályázatokat soroltuk, amelyek fő célként valamilyen új, saját fejlesztésű módszer vagy egy itthon még nem ismert nemzetközi módszer hazai gyakorlatba való bevezetését és vagy terjesztését jelölték meg. A szociális pályázatok 13,4 százaléka tartozik ebbe a kategóriába. A (2) *szociális és egészségügyi területen megvalósítandó szolgáltatás* típusba azokat a pályázatok kerültek, amelyek a szociális és egészségvédelmi területen valamilyen szolgáltató jellegű tevékenységet (pl. rehabilitáció, mentálhigiénia stb.) kívánnak nyújtani, illetve elérhetővé tenni egy meghatározott célcsoport számára. A tématerület projektterveinek 18,3 százaléka ide tartozik. A (3) *közösségfejlesztés* típusába azokat a pályázatokat soroltuk, amelyek olyan programokat kívánnak végrehajtani a szociális területen, amelynek célzottan közösségfejlesztési hozadéka is van. A tématerületre pályázók 18,1 százaléka célzott meg ilyen tevékenységet. A (4) *tanoda, oktatás, ismeretterjesztés* kategória azokat a pályázatokat takarja, amelyek célja az ismeretátadás, oktatás volt, itt jelennek meg a tanoda jellegű programok<sup>6</sup> és minden olyan pályázat, amelynek központi eleme az oktatás, nevelés. Ilyen típusú tevékenységre nyújtott be pályázatot a tématerületre pályázók 37,3 százaléka. Az (5) *egyéb szociális és egészségügyi program* tevékenységtípusba azokat a pályázatokat soroltuk, amelyek egyediségük vagy a tevékenységek összetettsége miatt nem sorolhatóak be a fenti kategóriákba, pl. kiadványszerkesztés, információs pontok kialakítása.<sup>7</sup> A tématerület pályázatainak 13 százalékát ebben a kategóriában találjuk.

<sup>6</sup> A tanoda szervezett tanórán kívüli foglalkozásokat jelent.

<sup>7</sup> Azokat a pályázatokat, amelyek - nem társadalmi akció keretében - valamely kirekesztett társadalmi csoport beilleszkedését kívánták célozni az egyéb szociális és egészségügyi programok közé soroltuk, mivel ezek céljaiban kevésbé egzakt módon fejezték ki, hogy mire irányul az adott projekt, és valójában mely célcsoport érdekeit kívánja szolgálni. Szintén az egyéb kategóriába sorolódtak például az információs szolgáltatásra, kommunikációs anyagok kidolgozására és terjesztésére, vagy a szervezetfejlesztésre íródott pályázatok is.

13. ábra. Szociális kohézió, gyermek- és egészségvédelem: tevékenységek megoszlása (%)



A szociális tématerület egyik jellemző tevékenységtípusaként a *módszertani újítás* jelenik meg, ami jellemzően egy adott módszer bevezetését és terjesztését, vagy a szakmai munka eddig használatos módszertanának színesítését, a szakmai eszköztár szélesítését jelentette a pályázók számára. A módszertani újítások ezen túlmenően kétféle értelemben is megjelennek a pályázók körében; egyfelől jelenthetnek a szervezet életében új szakmai módszertanra épülő tevékenységet (szervezeti szint), másfelől jelenthetik valóban új módszer kidolgozását, amely a szociális, illetve egészségvédelem területét érintik (szakterületi szint). A pályázati projektek ez utóbbi értelmezése sokkal ritkább, azaz valójában csak a szervezet életében újnak számító módszerről beszélhetünk a legtöbb esetben, vagy a projekt helyszínén, az adott célcsoporttal való együttműködésben jelent az alkalmazandó módszer újat. A nyertes pályázatok abban különböznek a nem támogatott, de új módszertan kidolgozásában és terjesztésében gondolkozó pályázatoktól, hogy a célcsoport megszólításában, annak mozgósításában, a nekik megszervezendő szolgáltatás tartalmában kívántak újat adni, azaz a módszer ezen pályázók számára eszköz, nem pedig cél volt. Emellett a valódi módszertani újítást megcélzó pályázók a módszer alkalmazása, adott esetben kidolgozása mellett komplex programelemekre épülő pályázatot kívántak megvalósítani, mely szakmailag is megalapozott, illetve a partnerségre, a más szervezetekkel való összefogásra épült. További jellemzője az ide sorolt sikeres pályázatoknak, hogy a belső szakmai stáb mellett önkénteseket is igyekeztek mozgósítani.

A *szociális és egészségügyi területen megvalósítandó szolgáltatások* leginkább rehabilitációs, mentálhigiénés tevékenységek adott célcsoport számára történő megszervezését, illetve elérhetővé tételét jelentik, illetve a szociális és egészségvédelmi területen korlátozottan igénybe vehető vagy jelentős költségekkel járó szolgáltatások megszervezését is a projekt terhére, annak időtartamában. A módszertani újításokhoz hasonlóan ezek is többnyire lokális szinten kerülnek bevezetésre, és jellemzően a szervezet életében már működő szolgáltatások kiterjesztését (több igénybe vevőre vagy újabb célcsoportra) jelentik, azaz többnyire

az alaptevékenység finanszírozása történik a pályázat terhére (az ilyen jellegű pályázatok ezért többnyire nem részesültek támogatásban sem). A rehabilitációs típusú szolgáltatások sok esetben az egészségügyi vonatkozások mellett pszichoszociális támogatást is magukban foglalnak. Azt mondhatjuk tehát, hogy az egészségügyi szolgáltatást nyújtani kívánó pályázatok egy része – különösen a gyermekeknek szólók – komplex programelemekre épülnek, míg az ilyen pályázatok egy másik típusa pedig kizárólag egy tevékenység köré szerveződik. A szolgáltatási típusú tevékenységi területen belül még két további szolgáltatásnyújtási forma különíthető el. Egyfelől beszélhetünk a munkaerő-piaci integrációt elősegítő, foglalkoztatási esélyeket növelő projektekről, valamint a jogsegély szolgáltatásra épülő programokról.

Jellemző projektcélként és tevékenységként jelenik meg a tématerületen belül a *közösségépítés- és fejlesztés*, de fontos megjegyezni, hogy ezek a projektek nem kifejezetten a klasszikus közösségi szociális munkára épülő elemeket tartalmazó pályázatok. A közösség és a csoport fogalma sok esetben keveredik a pályázók gondolkodásában, így csoportoknak szánt, de közösségi élményre épülő projektek is megjelennek a közösségfejlesztést célul tűző pályázatok körében. Fontos az is, hogy a közösségfejlesztés nem minden esetben önmagában megjelenő cél, vannak olyan pályázatok, amelyek egy-egy szolgáltatás nyújtása köré rendezik a közösségépítésre irányuló tevékenységüket.

Számos pályázó fő projekttevékenysége az *oktatáshoz* kapcsolódott a tématerületre benyújtott pályázatok esetében. Az oktatási tevékenység kategórián belül az egyes pályázatban vállalt tevékenységek 5 altípusa különíthető el: (1) *prevenció köré szerveződő projektek*, (2) *életmódváltást elősegíteni kívánó, életvezetési tanácsadásra, speciális problémakörrel kapcsolatos információnyújtásra épülő projektek*, (3) *szakmai kompetenciát fejlesztő oktatási projektek*, (4) *tanoda típusú, tehetség gondozó, felzárkóztató projektek és végül (5) komplex képzési projektek.* A *prevenciót célzó projektek* a legtöbb esetben gyermekeknek és az ifjúsági korosztálynak szólnak, az alkalmazott módszerek a tematikus előadások, ún. pszichoedukációs foglalkozások csoportos formában. A témakörök nagyon változatosak, pl. családon belüli és párkapcsolati erőszak, bűn- és baleset megelőzés. Gyakori, hogy a *prevenációs tevékenységek megvalósulási formája* valamilyen klubfoglalkozás (pl. kézműves műhely) vagy esetleg egy szervezett tábor, kirándulás. Népszerűek az oktatási tevékenységeken belül az *életvezetési tanácsokat nyújtani kívánó, „életmódváltó” pályázatok,*

illetve a speciális problémakörrel kapcsolatos információnyújtásra épülő projektek. Általános célja ezen oktató tevékenységeknek az egészségfejlesztés, egészségmegőrzés, valamilyen holisztikus gondolkodás köré szerveződő életfilozófia megtanítása. Az alkalmazott módszer is jellemzően valamilyen módszer (pl. Do-in és shiatsu, vagy lyengar jóga elemei) megismertetése és az életmód szerves részévé tétele rendszeres foglalkozásokkal, amelyeket sokszor kiegészít egy nagyobb rendezvény vagy tábor. Szintén népszerűek azok a pályázatok, amelyek a helyes életvezetésen keresztül azt kívánják elérni, hogy a preferált célcsoport tagja – jellemzően roma nő, roma gyermek – a foglalkozások hatására „képes legyen irányítani sorsát”. Az ilyen jellegű projekttervek között egyaránt találunk nyertes és nem nyertes pályázatokat is.

A szakmai kompetenciát fejlesztő oktatási projektek száma viszonylag csekély. Az ilyen pályázatok közös jellemzője, hogy bizonyos szakembercsoportokat céloznak meg, mint pl. gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozók (pedagógusok, nevelők, védőnők). Kompetenciáikat jellemzően úgy kívánják a projekt keretében fejleszteni, hogy a közvetett célcsoport önismerete, együttműködési, problémamegoldó képessége a szakemberek aktív közreműködése által növekedjen. A tanoda típusú, tehetség gondozást, felzárkóztatást célzó pályázatok igen népszerűek a pályázók körében. Fontos megjegyezni, hogy ezek jellemzően lokális szintű programok, elsődleges célcsoportjukat a roma gyermekek adják, és az innovativitásra való törekvés nem jelenik meg a pályázó szervezetek körében. A pályázatok kiemelt célja az oktatási esélyegyenlőség növelése, a tanulók felzárkóztatása, valamint iskolai sikerességének biztosítása egy támogató pedagógiai környezetben. E programok középpontjában általában a fejlesztő foglalkozások állnak, emellett a hátrányos helyzetű gyermekek számára „szociális, életviteli és környezeti kompetenciák” erősítését célzó, egyéni és közösségi tevékenységek is biztosítottak, amelyek az önállóságra nevelést, önismeret növelését szolgálják. A tanoda típusú tevékenységek a felzárkóztatás és a szociális készségek fejlesztése mellett sztemerd módon a hasznos szabadidő eltöltést is kívánják szolgálni kirándulások, játszóházak biztosítása által, valamint igyekeznek a szülőket is bevonni – legalább a tájékoztatás szintjén – a programokba. A komplex képzési projekteket megvalósítani kívánó pályázatok egy konkrét képzési program megvalósításán (pl. falusi vendéglátó tanfolyam, település-karbantartóképzés) túl speciális célcsoportjuk (pl. fogvatartottak, megváltozott munkaképességűek, hajléktalanok, halmozottan hátrányos helyzetű diákok) számára kívánnak különböző, személyre szabott, szoci-

ális tartalmú szolgáltatásokat megszervezni. Ezek a kínált szolgáltatások a szociális munka széles eszköztárát kívánják felvonultatni – sokszor nem egyértelmű célok megvalósítása érdekében –, mint pl. krízisintervenció, családlátogatás, munkaerő-piaci részvételre felkészítő készségfejlesztés. A képzési programok közös jellemzője (ami az ilyen témájú pályázatok elutasításában is közrejátszott), hogy ezekre az OKJ-s típusú képzésekre a munkaügyi központokon vagy egyéb pályázati forrásokból is lehet támogatást szerezni, még akkor is, ha a pályázó szervezetek a képzések megszervezésén és lebonyolításán túl a személyes szociális támogatások nyújtására is igyekeznek hangsúlyt fektetni.

Az egyéb, máshova nem sorolható szociális és egészségügyi pályázatok köre széles, de legnépesebb számban az e kategóriába sorolt projektek között az információs pontok, kommunikációs anyagok létrehozását célul tűző pályázatokat találjuk. A legtöbb esetben tehát kiadványok, valamint internetes felületek létrehozása a cél. Megjelenik bizonyos pályázatok esetében egy-egy szakma népszerűsítése is (pl. patológusok), melynek eszköze a korszerű kommunikációs anyagok kidolgozása és terjesztése. A film és egyéb médiaanyagok elkészítése is szerepel a tervezett információhordozók sorában.

A pályázatok elemzése azt jelzi, hogy mivel a téma területre pályázók számára kevés pályázati lehetőség adott, ezért igyekeztek olyan komplexnek tűnő pályázatot beadni, amelyben számos programelem megtalálható (pl. szolgáltatás, oktatás, kapacitásfejlesztés stb.), így viszont a pályázatok többnyire nem alkotnak koherens egészet, inkább egymásra pakolt elemekből álló pályázatnak tűnnek. A civil szervezetek által kínált programok erősségei, előnyei – az egyéni igényekhez való igazodás, az új megoldások bevezetése, a rugalmas szolgáltatások nyújtása – nehezen jelennek meg. Ennek hátterében állhat az is, hogy sok esetben – főleg a kisebb településeken – erőteljes az összefonódás a helyi önkormányzattal, illetve annak intézményeivel, így valódi civil szerepvállalásról nem minden esetben beszélhetünk.

A nyertes és nem nyertes pályázatok esetében a szakmai tartalom terén és a megvalósítás módjában sok esetben nincs merev választóvonal, a támogatott pályázatoknál is megjelenik, hogy csak rövid távon gondolkodnak, hosszú távú misszió nem minden esetben van, inkoherens a program. A megvalósítás helyszínét, kiterjedtségét tekintve elmondható, hogy jellemzően lokális szinten maradnak a pályázatok, bár számos kistérségi, megyei szintű projekt is megtalálható. Az országos kiterjesztésű programok megvalósítását a kis szervezetek nem képesek felvállalni. Kevés projekt épít

a partnerségre, a szakemberek együttműködésére, valamint a bevont önkéntesek aránya sem túl jelentős. E mögött leginkább az állhat, hogy a pályázók a megvalósítandó tevékenységek mellett szinte minden esetben saját infrastrukturális hiányosságait és saját humán kapacitásukat kívánták fejleszteni.

Megdöbbentő módon számos pályázó esetében a preferált célcsoportról való sztereotip gondolkodás is megfigyelhető. A civil szervezetek ebben a tekintetben is leképezik az állami szektor által nyújtott szolgáltatások célcsoportjáról való gondolkodást, a középosztálybeli értékek közvetítése a célcsoporti igények és sajátosságok figyelembevétele nélkül tipikusnak tekinthető, mint ahogyan egyfajta megmentő, „messiás” szerepkör is kirajzolódik a pályázók esetében.

## KÖRNYEZETVÉDELEM ÉS FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS

A Környezetvédelem és fenntartható fejlődés témakörre 352 pályázatot nyújtottak be és a pályázatok 20, 2 százaléka részesült támogatásban.

A téma terület esetében 5 típust különítettünk el. Az (1) helyi fenntarthatósági kezdeményezés kategóriába azokat a pályázatokat soroltuk, amelyek fő tevékenységként lokális szinteken kívántak megvalósítani környezeti fenntarthatósági programokat, pl. hulladékhasznosítást, ökológiai gazdálkodást, tájrehabilitációt stb. A téma terület pályázóinak 24,2 százaléka célzott meg ilyen tevékenységet. A (2) érdekképviselés, érdekvédelem típusba azok a pályázatok kerültek, melyek a környezetvédelemhez kapcsolódóan kívánnak érdekvédelmi, érdekvédelemesítő tevékenységet végrehajtani, vagy képviselni egy adott közösség érdekeit (pl. hulladékügy, erdőügy, biogazdálkodók érdekvédelme stb.). A környezetvédelmi pályázatok 10 százaléka sorolható ebbe a típusba. A (3) ismeretterjesztés, tudatformálás típusban azokat a pályázatokat találjuk, amelyek a környezeti nevelést, az ismeretterjesztést és tudatformálást jelölték meg pályázatuk fő céljaként és ehhez különböző ismertterjesztési, nevelési programokat, komplex programsorozatokat kívántak végrehajtani. A pályázók többsége (57,8 százaléka) ebbe a tevékenység típusba tartozik. A (4) klasszikus tábor, kirándulás kategóriába azokat a pályázatokat soroltuk, amelyek kirándulások, táborok szervezésével célozták meg a környezeti nevelést, az ismerttáradást. A környezetvédelmi projekttervek mindössze 2 százaléka ilyen. (Ezért ezt a típust a végső elemzésben összevontuk az előzővel.) Az (5) egyéb környezetvédelmi program típus azokat a pályázatokat takarja, amelyek egyedisé-

gük vagy a tevékenységek összetettsége miatt nem sorolhatóak be a fenti kategóriákba (pl. kutatóműhelyek, akciócsoportok szervezése, fenntartása). Ez a típus alkotja a téma terület pályázatainak 6 százalékát.

14. ábra. Környezetvédelem és fenntartható fejlődés: tevékenységek megoszlása (%)



A téma terület pályázatainak egyik jellemző tevékenység típusa a helyi fenntarthatósági kezdeményezés. Ezeket a projekteket a pályázók jellemzően egy-egy vidéki településen vagy közösségben kívánták végrehajtani, több programelem, úgymint az ökológiai gazdálkodás, a hulladékhasznosítás, a túraútvonalak kiépítése és a tájrehabilitáció stb. kombinálásával. Azokon a településeken, ahol az életszínvonal viszonylag magas, a környezetvédelem elsősorban fogyasztási mintaként, illetve életminőség javítási modellként jelenik meg. Itt a természeti táj elsősorban mint esztétikai érték kap hangsúlyt, amit a kirándulók és a helyi lakosok, egyesületi tagok rendszeresen felkeresnek, elsősorban szabadidős céllal. A források felújítása, rekreációs zónák kialakítása pl. jellemzően a környezetvédelem élményhez kötődő dimenziójához sorolható. Ott azonban, ahol a szociális problémák napi feszültségeket teremtenek, a civil szervezetek is alkalmazkodnak a kihívásokhoz: a hátrányosabb régiókból érkező pályázatoknál a környezetvédelem egyben gazdasági lehetőséget is takar, amely a leszakadó rétegek felemelkedését, illetve az egész térség versenyképességének javítását szolgálja. Ezekben a projekteknél a környezetvédelem munkahelyteremtő jellege domborodik ki, és mint ilyen rejtett vállalati értékeket is képviselhet. Ilyen értelemben tehát a civil társadalom igyekszik tematizálni a közvéleményt, részt venni annak mentális megújulásában. A projektek idomulnak a helyi problémákhoz – elsősorban a magas munkanélküliséghez – és projekteikben nem a fogyasztást, hanem a termelést, a termelési tevékenységet állítják a középpontba.

A téma terület másik jellemző tevékenység típusa az érdekképviselés. Az ilyen jellegű pályázatok rendkívül széles palettát fednek le, mind működési területüket, mind hatásukat, illetve módszereiket tekintve. Egy tematikus választóvonal az inkább helyi jellegű projektek és az országos kezdeményezések között húzható meg. Számos projekt deklarált célja a helyi döntéshozatali



mechanizmusba való bekapcsolódás volt. Volt olyan pályázat, amely feladatuként éppen a hálózatépítést, a már meglévő környezetvédelmi szervezetek fejlesztését fogalmazta meg. A koordináció célja természetesen a lokális horizonton túli érdekérvényesítés megteremtése. Ilyen országos koordináló szerepre több pályázó is vállalkozott, pl. amelyik a termelők és a bioterméket fogyasztók közötti párbeszédet, kapcsolatteremtést szorgalmazta. (Gyakori, hogy ezek a projektek budapesti székhelyűek.) Vannak „elméleti” orientáltságú projektek is, amelyek országos szintig eljutva egy-egy környezetvédelmi probléma komplex kezelésének stratégiáját kívánták kidolgozni (pl. az állatvédelmi törvény betartásán örködő szakintézmények számára készíten-dő protokollt vagy az erdőmegújítás modelljét kidolgozó projekt).

A legnépszerűbb projekttéma a tématerületen belül a *környezeti nevelés, azaz az ismeretterjesztés és tudatformálás* volt. A környezeti nevelés témakörébe sorolt pályázatok közös nevezőjét a célcsoport jelentette. Szinte valamennyi projekt iskolásokat vagy egyetemi diákokat célzott meg. A „játékos vetélkedők” típusába tartozó pályázatok alap gondolata, miszerint a gyermekek, illetve a fiatalok a versenyszituáció kedvéért minden létező üzenettel, így tehát a környezetvédelemmel is megbarátkozhatnak. Volt olyan projekt, amely helyismereti és környezetvédelmi vetélkedőt, volt olyan, amelyik dokumentumfilm pályázatot írt volna ki, míg egy másik projekt bábelőadás írására invitálta volna a gyermekeket és a fiatalokat. A programban résztvevő gyermekek azzal váltak volna „környezetbaráttá”, hogy a bábokat újrahasonosított csomagoló anyagokból készítik. Szintén inkább az alkotói tevékenység áll a dokumentumfilmzés középpontjában, és nem annyira a környezetvédelem, hiszen a filmkészítés olyan műfaj, amely szabadon párosítható bármilyen üzenettel, így a táj bemutatásával is. Az utcai installációk is a művészet és a design kategóriájába sorolhatók, még akkor is, ha a mondanivaló környezetvédelmi üzeneteket sugároz. A nevelő művészet mellett a pályázatokban megjelenik a szorosán vett iskolai szituációra emlékeztető prog-ramelem is. A környezetvédelmi versenyek szervezői a fiatalokat rendszerint a helyi kutatómunkára kívánták ösztönözni.

A másik projektcsoport ötletei kevésbé a formális versenyszituációt, inkább a szórakozást állította célba. Ez a szabadabb, innovatívabb szellemiség közelebb állt a bírálók értékrendjéhez. Az egyik pályázó szervezet például az ifjúsági fesztiválokon az eldobható italos poharak helyett visszaváltható termékek forgalmazását tűzte ki célul. A projekt rendkívül népszerűnek bizonyult a fiatalok körében, hiszen viszonylag egyszerű volt a

részvétel. Az indirekt kampányolás ráadásul olyan rétegeket tudott megszólítani, akik egy merevebb, iskolás szituációban már nem jelentek volna meg. A projekt célcsoportja tehát a szórakozó ifjúság volt.

Az *egyéb kategóriába* sorolható pályázatok között főként kutatóműhelyek és akciócsoportok találhatók. Esetükben felmerül a probléma, hogy ezek valójában nem civil kezdeményezések, hanem tudományos műhelyek, amelyek civilként igyekeznek forrásokhoz jutni. Mindemellet a kutatóműhelyek szakmai tudásából következik, hogy egy-egy speciális részfeladat rendkívül professzionális kidolgozásra vállalkoztak. Találunk pályázatot, amely egy általa kidolgozott új matematikai modellezési eljárással a felszíni közlekedés problémáira kereste volna a választ, máshol a hazánk legnagyobb folyójából eltűnt tokfélék újratelepítésének lehetőségeit kívánták megvizsgálni.

Összességében elmondható, hogy a környezetvédelmi **projekteknél a civilek rendszerint egy speciális tudás birtokosaként lépnek fel, és ezt a tudást kívánják a lakosság felé kommunikálni.** A tématerület pályázói esetében a célok és tevékenységek vonatkozásában egy erős differenciáltság figyelhető meg. Az első csoport a **klasszikus természetvédelmi egyesületek, amelyek** erendően nem a társadalmi kihívások orvoslására jöttek létre. Alapcéljuk a még érintetlen természeti kincsek megóvása, illetve a tájsebek begyógyítása, veszélyeztetett állati és növényi populációk megmentése. Mivel azonban a természetvédelem egy társadalmi cselekvési forma, idővel egyre inkább nyitottá váltak a környezeti nevelés, a bemutatás és az ismeretterjesztés felé. Fejlődésükben jól nyomon követhető a hivatalos természetvédelem koncepciójának elmúlt évtizedekben lezajlott változása. A második csoportba azok a pályázó szervezetek sorolhatók, amelyeknek fő profilja az emberi tevékenység környezetszennyező voltának csökkentése. A **környezetvédő szervezetek** e csoportja közvetlenül kapcsolódik a gazdasági rendszerekhez, aktívan igyekszik bekapcsolódni az energiagazdálkodás, hulladékkezelés, mezőgazdasági termelés stb. folyamataiba. Nem ritka, hogy ezen szervezetek olyan válaszokat találnak, amelyek idővel a politikai döntéshozatalba is bekerülnek. A társadalmi alrendszerhez való kapcsolódásukból következik, hogy sok esetben a sajtó is felkapja nevüket, nem egy közülük országosan is ismert szervezet. A harmadik pályázói csoport tevékenységi köre már nem szerveződik kizárólagosan a természet, illetve környezetvédelem köré. Rendkívül sok az olyan szervezet, amely **alapvetően az ifjúság nevelését tűzte zászlajára, a környezeti nevelés, táboroztatás témikájában tudott kapcsolódni** a pályázati kiíráshoz. Ezen pályázatokra fokozottan igaz, hogy a környezetvéde-

lem közvetítését és nem megújítását, innovációját tekintik feladatuknak. Ez a kijelentés talán ugyanakkor a negyedik pályázói típusra is, amelyik főként lokális szinten szerveződik. A helyi egyesületek profilja rendkívül széles, sok esetben a helyi sportkör egyben tartása is a feladatuk. Számukra a környezetvédelmi fejlesztés egy a sok tevékenység közül. Bár rendkívül fontos ezeknek a helyi civil mozgalmaknak az aktivitása, több pályázatnál problémát jelentett, hogy speciális szakértelem hiányában nem tudtak valós válaszokat adni a környezeti problémákra.

A célcsoport elérése terén különböző stratégiákat figyelhetünk meg annak függvényében, mennyire általánosak vagy mennyiben specifikusak az elérni kívánt célok. A legáltalánosabb „lakossági tudatformálást” megcélzó projektek viszonylag ritkák, de szép számmal akadnak olyanok, amelyek helyi szinten kívánnak a teljes lakossághoz szólani. Igen kedvelt célcsoportot testesítenek meg a fiatalok, illetve a gyermekek, valamint a helyi projekteknél a gazdálkodók. Ehhez képest ritkák azok a szűkebb szakmai közönséghez szóló projektek, amelyek egy-egy témakörre specializálódtak.

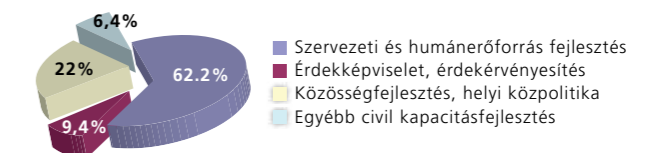
## CIVIL KAPACITÁSFEJLESZTÉS

A Civil szervezetek kapacitásfejlesztése témakörre 574 pályázatot nyújtottak be, a nyertes pályázatok aránya 9,6%.

E témakör esetében 4 tevékenység típusra határoztunk meg. Az (1) **szervezeti és humán erőforrás fejlesztés** típusba azokat a szervezeteket soroltuk, amelyek a projekt során szervezetük fejlesztésére vagy más szervezetek kapacitásának növelésére, hálózatok kialakítására fókuszáltak. A tématerület pályázatainak döntő többsége (62,2 százalék) ebbe a típusba tartozik. A (2) **érdekképviselet, érdekérvényesítés** kategóriában azokat a projektterveket találjuk, amelyek egy konkrét célcsoport esetében kívántak valamilyen érdekképviseleti tevékenységet, például jogi felvilágosítást, jogvédelmet és jogi tanácsadást végrehajtani. A tématerület projektterveinek 9,4 százaléka ilyen. A (3) **közösségfejlesztés, helyi közpolitika** típust azok a projekttervek alkotják, ahol a cél a helyi önkormányzati, döntéshozói munka értékelése, közpolitikai akciók szervezése, az érintett helyi szereplők képzése, együttműködésének növelése volt. A civil kapacitásfejlesztésre pályázók 22 százaléka célzott meg ilyen típusú tevékenységet. A (4) **egyéb civil kapacitásfejlesztés** típusba azok a tevékenységek kerültek, amelyek a fenti három típusba nem illeszkedtek, mint például edzések szervezése kisgyermek számára, tv-műsor készítés vagy lakóotthon kialakítása

hátrányos helyzetű fiatalok számára. Ebben a típusban találjuk a pályázatok 6,4 százalékát.

15. ábra. Civil kapacitásfejlesztés: tevékenységek megoszlása (%)



Annak ellenére, hogy az NCTA pályázati kiírásaiban központi helyen szerepelt az érdekérvényesítés, valamint a közpolitikai tevékenységek fejlesztése a Civil kapacitásfejlesztés témakörön belül, a pályázók döntő többsége **szervezeti és humán erőforrás fejlesztésre** nyújtott be pályázatot.<sup>8</sup> Kevés az olyan pályázat, amely úgy volt képes a belső humán erőforrás fejlesztését megcélolni, hogy azzal egy adott téma vagy terület szempontjából valóban hatékony civil fejlődést lett volna képes generálni. Így nem véletlen, hogy az Alap támogatására döntően azok a pályázatok tudtak sikeresen pályázni, amelyek a szervezetfejlesztés eredményeként a civil szervezetek hálózatosodását, a tudás elterjesztését tudták elérni. Jellemző projektcélként jelenik meg például az egy témában működő szervezetek közötti együttműködés. További sajátossága az ilyen típusú hálózatosodást megcélzó projektterveknek, hogy a hosszú távú céljuk alapvetően a hazai civil szféra hatékonyabb működése. A támogatott pályázatok jellemzője a célcsoportok konkretizálása, valamint a célok és projekttervek világos rögzítése, a kidolgozott projektterv, amely tartalmaz minden lényeges programelemet. Míg a támogatást nem nyert projektek esetében a megfogalmazott célok mellett számos esetben nem találunk kidolgozott munkatervet, és a költségvetési tételek sem minőségükben, sem arányaikat tekintve nem illeszkednek a projekttervek megfogalmazottakhoz. Az *érdekvédelem és érdekérvényesítés* lényegesen kevesebb pályázó esetében jelent meg fő célként a tématerületre benyújtott projekttervek esetében. Az érdekképviseletet és érdekérvényesítést célzó pályázatok meghatározó sajátossága, hogy a projekttervek hangsúlyos eleme a jogi tanácsadás és/vagy jogsegély, valamint a döntéshozókkal való együttműködés, a civil szféra részvételének erősítése a döntéshozásban. A vizsgált pályázatok célcsoportként intézményeket

<sup>8</sup> A NCTA pályázatok első körében a pályázati kiírás még meglehetősen távol értelmelte a civil kapacitásfejlesztést, és mivel jelentős számú pályázat érkezett be általános szervezeti és humán erőforrás fejlesztésre ebben a pályázati körben, a következő körben a lebonyolítottak már szűkítették a megpályázható tevékenységek körét.

és szervezeteket jelöltek meg, melyek között a lokális intézményrendszerrel az országos törvényalkotásig az intézmények széles skáláját megtalálhatjuk. Az érdekvédelem, érdekvédelemesítés tevékenységre pályázó szervezetek között kétféle jellegzetes szervezettípust találunk: (1) a jogvédő és érdekvédelmi szervezeteket, illetve (2) valamely település fejlesztéséért létrejött szervezeteket. Az eltérő szervezettípusok eltérő módon közelítik meg az érdekvédelem, érdekvédelemesítés témakörét. A különböző szakmai, illetve meghatározott célcsoportot megcélzó szervezetek esetében az érdekvédelemesítési tevékenységet a szervezetek az adott szakmai területen, illetve célcsoport vonatkozásában kívánták végrehajtani (pl. szociális gondozók szakmai érdekvédelemesítése). Ezzel szemben a lokális szervezetek az adott településen/térségben általában kívánnak nagyobb szerephez jutni a helyi döntéshozatalban és képviselni a civil érdekeket. A szervezetek eltérő típusaiból és megközelítéséből adódóan a kétféle szervezettípust esetében nem csak az érdekvédelemesítési tevékenység megközelítésmódjában, de természetesen a célcsoportban is jelentős különbségek figyelhetők meg. Az érdekvédelemesítési célú szervezetek tevékenységük közvetlen célcsoportjaként az adott témában illetékes intézményrendszerrel jelölték meg, míg az a társadalmi vagy szakmai csoport, amelynek érdekvédelemesítésére a szervezet létrejött, közvetett célcsoportként jelent meg (pl. nők, romák, fogyatékosok, alkotóművészek stb.). Hosszú távú céljaik között viszont jellemzően az adott szakmai vagy társadalmi csoport helyzetének javulása, érdekvédelemesítési képességének növekedése szerepel. Ezzel szemben a lokális szervezetek fő célcsoportja a lokális intézményrendszer és az a helyi közösség, melynek érdekeit az adott szervezet képviselni kívánja. S bár a pályázati kiírásban központi elemként jelent meg a helyi szinten működő szervezetek támogatása, érdekvédelemesítési, jogvédő tevékenységük fejlesztése, azt láthatjuk, hogy a lokális szervezetek tapasztalat hiányában nem tudták céljaikat megfelelően artikulálni, és a sikeres pályázatokat leginkább nagyobb múltra visszatekintő, a jogvédelemmel és érdekvédelemesítéssel hosszabb ideje foglalkozó szervezetek nyújtották be. A lokális szervezetek úgy tűnik, sikeresebbek voltak, amikor célként a közösségfejlesztést és közpolitikát célozták meg, bár jellemzően ilyen tevékenységre sem túl sok szervezet pályázott. A közösségfejlesztési, közpolitikai tevékenységen belül a tevékenységek két eltérő típusát különíthetjük el. Az első típusba azokat a közösségfejlesztési tevékenységeket sorolhatjuk, amelyek egy adott társadalmi csoport (pl. fiatalok, romák stb.) közösségfejlesztésére összpontosítanak. Ez egyfajta klasszikus közösségfejlesztési szemléletmódot takar. A

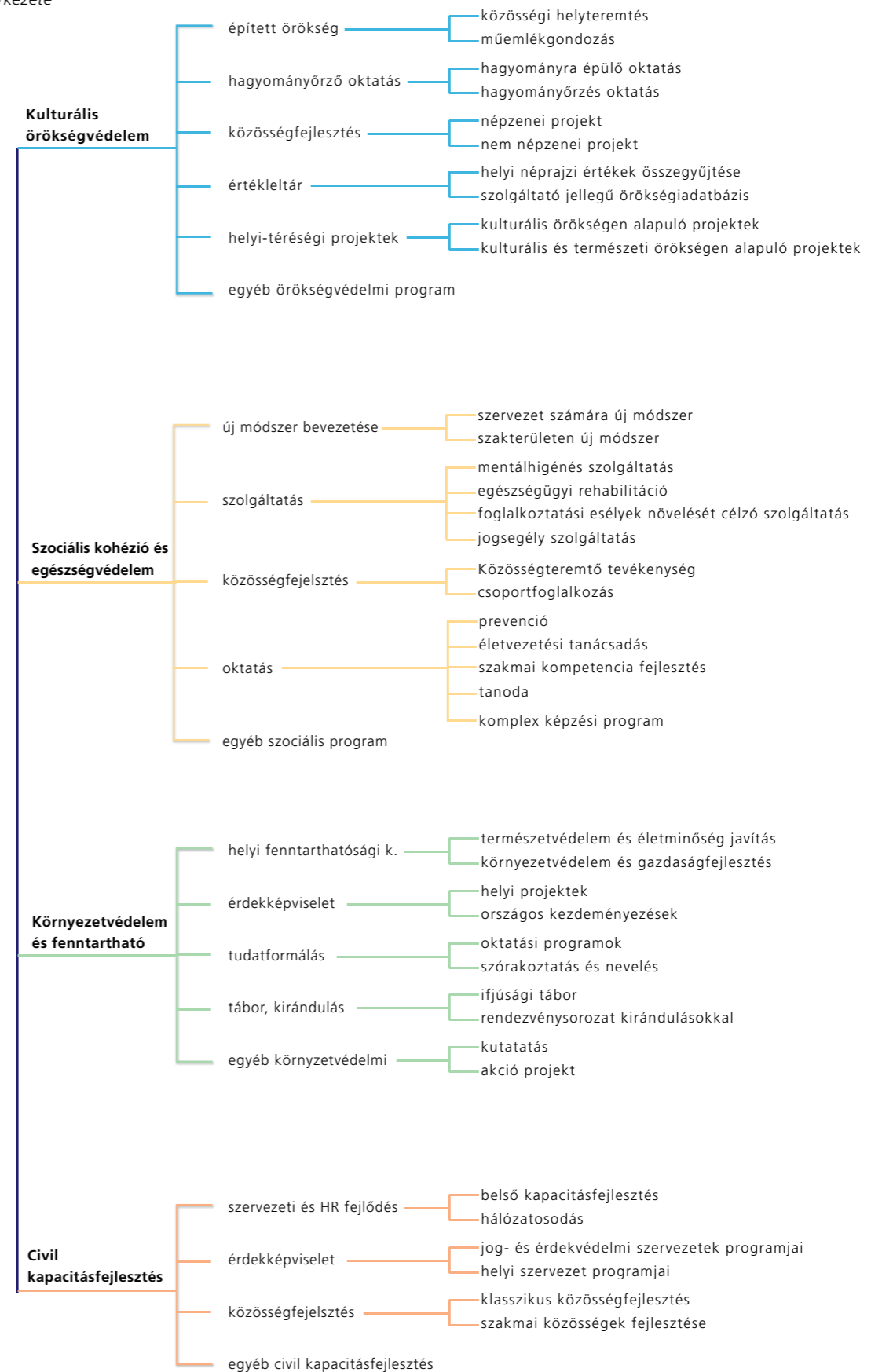
másik típusban pedig a szakmai közösségek fejlesztése jelenik meg, amikor civil szervezetek vagy szakmai szervezetek összefogására, működésük hatékonyabbá tételére szerveznek képzéssel egybekötött közösségépítő programokat. Fontos azonban megjegyezni, hogy a szakmai közösségfejlesztésen belül a célcsoport alapján jól elkülöníthető két további altípus: az első altípus a civil szervezetek közösségfejlesztésére összpontosít tevékenységében. Míg a második altípus esetében is a szervezetek jelentik a célcsoportot, de nem a civil szféra, hanem a szakmai közösségek. A közösségfejlesztés, közpolitika témájú pályázatok esetében jellemző, hogy hosszú távú célként egy meghatározott társadalmi probléma megoldása vagy javítása jelenik meg a közösségfejlesztés eszközeivel. Például egy adott térség hátrányos helyzetű lakosságának felzárkóztatása a civil szervezetek közösségének fejlesztésével, vagy a közösségfejlesztés klasszikus eszközeivel egy adott (pl. ifjúsági) közösség megerősítése a cél.

Az egyéb civil kapacitásfejlesztési tevékenységtípusában azokat pályázatokat találjuk, amelyek valamilyen jellegzetességük okán nem voltak besorolhatók sem a szervezet és humán erőforrás fejlesztés, sem az érdekvédelemesítés, érdekvédelemesítés, sem pedig a közösségfejlesztés, közpolitika tevékenységtípusokba. Ennek egyik oka a projektek és a megközelítésmód újszerűsége, míg a másik ok a projekt tartalmának eltérése és nem illeszkedése a civil kapacitásfejlesztés témaköréhez – ez utóbbiak eleve nem is számíthattak támogatásra a témakörön belül.

Összességében elmondható, hogy a Civil kapacitásfejlesztés témakörön belül a kiírásban megfogalmazott célok megléte ellenére is leginkább a komoly múltra visszatekintő, nagyobb területi hatókörben működő szervezetek tudtak sikeres pályázatot benyújtani. Ennek oka, hogy nagyon sok kisebb, lokális szervezet csupán a belső erőforrásainak növelését célozta meg, míg mások nem voltak képesek valós céljaikat megfelelően artikulálni. Azonban egy adott terület konkrét célcsoportjának fejlesztésével a kisebb szervezetek is képesek lehetnek arra, hogy hitelesen megfogalmazzák és megtervezzék tevékenységüket, és így lokális szinten valódi hatást érhetnek el a helyi közösség életében, ezzel hatva a helyi döntéshozásra is.

16. ábra. A Norvég Civil Támogatási Alap pályázatainak tevékenységszerkezete

**A Norvég Civil Támogatási Alap pályázatainak tevékenységszerkezete**



## ÖSSZEGÉS HELYETT: INNOVATIVITÁS ÉS RENDSZERSZERŰSÉG?

Az NCTA pályázatain nagyon sok szervezet változatos tevékenységekkel jelent meg és próbálta céljait a pályázati rendszer céljainak megfelelően prezentálni. Az egyszerűsített adminisztratív követelmények ellenére ez nem minden pályázónak sikerült.

A pályázók csak kevés esetben feleltek meg az innovativitás<sup>9</sup> követelményeinek. Kevés az olyan pályázat, amely újszerű, kreatív módon közelítette meg az adott problémát. Az innovativitás a pályázatok többségében nem jelenik meg hangsúlyos elemként. Arra a kérdésre, hogy a projektet miért és mennyiben tekintik innovatívnak, a pályázók jellemzően általában a szervezet munkáját és nem a projektben megvalósítani kívánt tevékenység újító jellegét jelölték meg, azaz nem fordítottak figyelmet arra, hogy a támogatásra benyújtott projekt vonatkozásában tegyenek eleget az innovációnak. Az újítás, ha egyáltalán megjelent, leginkább a tevékenység módszerét érintette, jellemzően valamilyen külföldön már ismert módszer hazai elterjesztésének céljával. A probléma újszerű megközelítése vagy a célcsoportok innovatív megszólítása alapvetően nem jelent meg a pályázatokban. Ennek hátterében valószínűleg az áll, hogy a szervezetek többségének nincs széleskörű kitekintése a civil szektorra, sőt egy-egy ágazat módszertani, szakmai trendjeit sem feltétlenül ismerik. Így tapasztalatok és ismeret hiányában csak a lokális innovációra tudnak megfelelő módon reflektálni.

A szociális témakörre benyújtott pályázatok esetében beszélhetünk talán a legkevésbé innovativitásról. Valójában csak helyi szintű, vagy az adott szervezet életében újak számító programokat jelentenek az innovációk, szakterületi értelemben azonban ez a törekvés nem jelent meg kiemelt szempontként. A kulturális örökségvédelmi projektek esetében a legtöbb innovatív ötlet a hagyományörzés és oktatás összekapcsolását célul tűző projektek esetében jelent meg. A civil kapa-

citásfejlesztés témakör esetében pedig a legtöbb újító elemet a közösségfejlesztési tematikájú projekttervek tartalmazzák. A környezetvédelmi témakörre pályázók a projekt dokumentáció szerint ötleteik innovativitását abban látják, hogy összekapcsolnak olyan, a közhiedelemben ellentétesnek látszó fogalmakat, mint természetvédelem és gazdasági versenyképesség.

Az Alap pályázóinak elemzése tehát azt mutatja, hogy a hazai civil szféra innovatív kapacitása alapvetően gyengének tekinthető, a pályázók sokszor újszerű ötleteik ellenére sem voltak képesek megfelelő módon megfogalmazni a tevékenységükben rejlő újítást. Az innovativitás elmaradásának sajátossága néhány kivételtől eltekintve ugyanúgy igaz a nyertesekre, mint az elutasított pályázókra. A nyertesek és nem nyertesek között a legfőbb különbség így a projekt-célok megfogalmazásában, a várható eredmények hiteles artikulációjában, az adott területen való közösségi és/vagy szervezeti beágyazottságában és a szervezet múltjában található, amely utóbbi jelenti az alapot, hogy a pályázó valóban képes lesz céljai megvalósítására. (A megpályázható összeg minimuma – az első két fordulóban 5000 € – vélhetően önmagában jelentősen korlátozta az igazán 'grassroot' szervezetek részvételét, hiszen a több mint 1 millió Ft-os támogatás kezelése is megkövetel bizonyos adminisztratív és egyéb kapacitásokat. Ezért is csökkent az alsó határ 2000 €-ra a harmadik körben.)

A civil szervezetek fejlettségének másik mutatója a rendszerszerű szemlélet. Ebben a vonatkozásban a pályázó szervezetek evolúciója figyelhető meg. Az elemzés tanúsága szerint a szervezet múltjával egyenes arányban nő a rendszerszerű gondolkodás is. Azok a pályázók, akiknek nagyobb pályázati tapasztalatuk van, azaz hajtottak már végre projektet, jobban képesek tevékenységük rendszerbe szervezésére, és ez ugyanúgy igaz a kisebb helyi szervezetekre, mint a nagy, országos tömegszervezetekre.

Számos projektterv esetében azonban éppen a rendszerszerűség hiányát jelzi, a költségvetést vizsgálva elmondható, hogy ha a pályázható keretösszegegen belül marad is a projekt, a helyi humán-erőforrásra, azaz bérekre megy el a költségvetés nagy része, sokszor a projekt nagyságához képest túlcímkezettek az egyes sorok, azaz a projekthez nem idomul a költségvetés.

Számos pályázatban visszatérő sajátosság, hogy standardizált szövegelemekkel töltik fel a pályázati anyagot (pl. a célcsoport meghatározása esetében), EU-s célkitűzések köré szervezett projekttervekkel, a programot más pályázatokból megmaradt projektötletekre építve. Ennek kapcsán felmerül a kérdés, hogy a pályázók mennyiben tekintik sajátjuknak a megpályázott projektet vagy profi projektíró cégek pályázatairól van-e szó csupán.

Jellemző sajátosság még, hogy a pályázók többségének nincs közvetlen és mérhető kapcsolata a célcsoporttal. Nagyon sok szervezetre igaz, hogy a célcsoportját általános paraméterek mentén határozta meg és a projekttervezés során a célcsoport bevonása, az igények felmérése nem történt meg. A célcsoport megszólításában hatékonyabbnak a kisebb lokális vagy egy meghatározott területen működő szervezetek bizonyultak, ők azok, akik világosan tudták meghatározni célcsoportjukat és felmérni valós igényeiket. A célcsoport megszólításának képessége a kutatás tanúsága szerint a szervezetek adott területen (hely vagy téma) való beágyazottságát jelzi. Ebben a vonatkozásban a pályázó szervezetekre nagyfokú heterogenitás jellemző.

Annak ellenére, hogy az NCTA pályázati rendszere más pályázatokkal összehasonlítva lényegesen érthetőbb és kezelhetőbb, egyfajta egyszerűsített pályázati eljárást működtet, elemzésünk azt jelzi, hogy a pályázók egy markáns csoportja még ehhez az egyszerű rendszerhez sem volt képes alkalmazkodni. Sok pályázó nem tudta céljait a pályázati rendszerben megjelenő célokhoz idomulva megfogalmazni. A civil kapacitásfejlesztés témakörén belül például számos pályázó alapvetően működését kívánta megfinanszíroztatni az Alap által, a kiírásban megjelenő alapelvekkel egyértelműen ellentétesen.

Az NCTA rendszerén belül azok a szervezetek tudnak sikeresen támogatási forráshoz jutni, akiknek céljai nemcsak, hogy illeszkednek a rendszer célkitűzéseihez, de képesek azokat koherensen bemutatni és megfogalmazni, akik rendelkeznek a pályázati rendszerben történő tájékozódáshoz és az új ötletek megvalósításához szükséges tudáskészlettel és a projektek lebonyolításához elengedhetetlen tapasztalattal valamint humánerőforrás kapacitással. A pályázati rendszerben rejlő lehetőségeket alapvetően csak azok a szervezetek tudják kihasználni, akik képesek az együttműködésre, ami egyrészt jelenti a célcsoporttal való együttműködést, a célcsoport megszólításának képességét, másrészt a többi szervezettel való kooperáció képességét is. Így a pályázati rendszeren belül kimutatható egyfajta spontán kirekesztődés, amely döntően a kis, tapasztalatokkal és szakemberháttérrel nem rendelkező pályázókat sújtja.

A jövőben a civil szervezetek fejlesztését megcélzó pályázatoknak érdemes lenne hangsúlyt fektetni a civil szervezetek innovativitásának fejlesztésére, a rendszerszemlélet, a célcsoporttal való kommunikáció és beágyazottság fejlesztésére, hogy a civil szervezetek a meglévő potenciálra építve legyenek képesek valós problémákra, a civil mozgalom eszközeivel reagálni, együttműködve a társadalom más szereplőivel.

<sup>9</sup> A pályázati felhívás 2009-ben a következőképpen határozta meg az innovativitás fogalmát: „minden olyan tevékenység/módszer, amely eltér a szokványostól, a rutinszerűtől, vagyis kreatív és hatékony megoldást kínál az adott problémára. Olyan kezdeményezés, amely ismert problémákat újszerűen közelít meg; új megoldási módokat, alternatívákat keres; más szakmaterületen bevált megoldást, gyakorlatot vagy módszertant új területen vagy célcsoportra alkalmaz; külföldön már eredményesen alkalmazott, de idehaza még kevésbé ismert megoldásokat próbál ki. Fontos, hogy az innováció legalább helyi vagy szervezeti szinten megfogható legyen a projektben. Vagyis nem végső megoldásokat kell nyújtani, de elvárás, hogy a szervezet legalább saját magához képest újítson, fejlessze eddigi tevékenységeit, programjait, lépjen ki új területekre, és ezt pályázatában érthetően bemutassa.”



# Felújítással a kilakoltatás ellen

Szervezet neve  
Projekt címe  
Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Alapítvány a Társadalomelméleti Kollégiumért**  
**Szociális építőtábor**  
**Szociális kohézió, gyermek- és egészségvédelem**  
**11 766 EUR**  
**<http://tek.bke.hu>**



Az önkormányzati bérlakásban élő családok egyre nagyobb hányada képtelen fizetni a lakbért, így az egyébként is nélkülöző emberekre minden tavasszal a kilakoltatás veszélye nehezedik. Ezek az otthonok gyakran lelakottak, romosak, hiszen nem csak a lakóknak nincs pénze lakbérre, az önkormányzatok sem tudják megfizetni a kötelezően előírt karbantartás és állagmegóvás költségeit. Ennek a nehézségnek a megoldására született meg a kezdeményezés, amelyet létrehozói szociális építőtábornak neveztek el. „Még 2009-ben egy kilakoltatás előtt álló nagykanizsai családot látogattunk meg, majd egy másik, Citromszigetként emlegetett városrészben is találkoztunk több olyan családdal, akiket ki akartak költöztetni lakbértartozásuk miatt. Gondolkodtunk, hogyan segíthetnénk, de gyorsan rájöttünk, nem elég, ha egyetlen családnak jogsegélyt szolgáltatunk. Valami komolyabb akció kell, így született meg az építőtábor ötlete. A hosszas hivatali egyeztetés után az alkalmas terület végül egy harma-



dik nagykanizsai helyszín, a Ligetváros lett” – emlékszik vissza Kovács Vera projektvezető, hogyan vágta bele a segítő munkába. A szociális építőtábor lényege, hogy az eladósodott családok úgy dolgozhatják le lakbértartozásukat, hogy az általuk lakott házon elvégzik

a szükséges javításokat. A munkával mindenki jól jár, a házak megszépülnek, a lakók pedig megmenekülnek a kiköltözéstől. A megvalósuláshoz persze sok önkéntes munka és anyagi támogatás is szükséges volt.

Az építőtábornak köszönhetően 2010 áprilisában harminchat, augusztusban pedig huszonhét családnak sikerült lakbértartozását teljesen ledolgoznia vagy annyira csökkentenie, hogy a bérlői jogviszony fennmaradjon. „Amíg Nagykanizsán működtünk, kilakoltatási moratórium volt érvényben, de informálisan az önkormányzat addig nem rakott ki senkit a házból, amíg a program tartott. Így adták meg a lehetőséget az adósságuk rendezésére. Sokan küzdenek országszerte ugyanezzel a problémával minden tavasszal, ezért lehet példaértékű, hogy Nagykanizsán a pályázatnak kö-



szönhetően hatvanhárom család megmenekült a kilakoltatástól” – hangsúlyozza Kovács Vera.

Eleinte voltak félelmeik, mert az első ligetvárosi látogatás kicsit ijesztőre sikerült, a három lakó közül egyik sem akart velük együttműködni. Csak később találták meg azt a családot, amely lelkesen fogadta a kezdeményezést. Ez indította el a többi lakó bizalmát is. Fehér Kata, a projekt egyik koordinátora felelt a további szükséges források megszerzéséért: „Mivel az eredeti tervet át kellett alakítani, és kiderült, hogy Ligetvárosban fogunk dolgozni, ezért több pénzre volt szükségünk, vagyis szponzorokat kellett keresnünk. Kész tervekkel a lehetséges támogatókhoz mentünk, így egészült ki a Norvég Civil Alap támogatása.” Kata úgy érzi, a legnehezebb feladat mégis a hivatal és az érintett családok bizalmának elnyerése volt. „Nem volt egyszerű az önkormányzattal tárgyalni, egyetemistákként először is el kellett fogadtatni magunkat, mert nem vettek minket komolyan. Másrészt a lakókkal el kellett hitetni, hogy valós dolog, amit szeretnénk, meg fog történni, számíthatnak rá.” Ahogy mesélik, később éppen ez vitte

előrébb az eseményeket, a lakók bíztak bennük, így jó kapcsolatba kerültek. „Nagy hajtóerőt jelentett, hogy a lakók előbb álltak mellénk, mint ahogy az utolsó papírt aláírtuk. Már az elején megvolt a tömegbázisunk” – meséli a koordinátor.

„Minden reggel volt egy beszélgetés, mi lesz az aznapi program. Két műszakot tartottunk, közte ebédszünettel. Így tudtuk dokumentálni a ledolgozott órákat, amit persze az önkéntesekkel is el kellett fogadtatni” – idézi fel Müller Kinga projekt koordinátor, mi volt az építőtábor napi menetrendje, és hogyan tudták megbízhatóan követni a lakók teljesítményét. A Habitat for Humanity szintén beszállt az építkezésbe, a szervezet építésvezetője segített beosztani azokat a munkákat, amelyeket előképzettség nélkül is el lehet látni, illetve a szakfeladatokat, ugyanis a lakók közül többen rendelkeztek szakképzettséggel. Minden nap jelenléti ív ké-



szült, ahová reggel és ebéd után kellett bejelentkezni, aláírni viszont csak az esti műszak végén lehetett. A Habitatnak egy speciális raktározási rendszere is volt, hogy nyilvántartsák a szerszámokat. A kétszeres ellenőrzés miatt nehezen lehetett ellőgni a munkát, de valamiféle önszabályozás is kialakult a résztvevők között. Akik dolgozhattak, akiknek a háza megújult, azok mind szerették a segítő civileket. Akik viszont lakbértartozás nélkül ugyanott laktak, nehezményezték, hogy előre miért nem tudják ledolgozni a lakbért. „Viccelődtek, hogy mostantól ők sem fizetnek, ezért folyton hangsúlyoztuk, hogy ez egyszeri lehetőség, nem arról szól, hogy úgyis jövünk, és a segítségünkkel meg tudják oldani a tartozást” – beszél Kovács Vera a helyzet okozta nehézségekről.

„Egyelőre egy második építőtábor szervezését kezdtük el, kutatjuk hozzá a pályázati lehetőséget. Az első tábor után megpróbáltuk felmérni a hasonló problémákat, több önkormányzatnak írtunk, ahonnan később visszajelezték. Nemrég a Ferencvárosi Önkormányzat keresett meg minket, már helyszínbejáráson is voltunk, úgy tűnik, a következő helyszín ott lesz. Talán már idén

nyáron meg tudjuk szervezni, megmaradtak mellettünk a szponzorok is, akik szívesen folytatnák a munkát” – mondja a projekt felelőse, aki szerint az önkormányzatok hozzáállása lehet a siker kulcsa. „Az önkormányzatokkal kellene a kapcsolatot úgy megerősíteni, hogy azt tudjuk mondani, a szegénység nemcsak szociális kérdés, hanem gazdasági is, mert ha hagyják, hogy



lepusztuljon egy terület, az befolyásolja az egész település gazdálkodását. Ha nem is minden esetben, de általában megéri foglalkozni a szociális bérlakásokkal. Az önkormányzatnak még törvényi kötelezettsége is van, hogy bizonyos felújításokat elvégezzen.” Nagykanizsán ez évtizedek óta esedékes lett volna, de az elmúlt húsz évben biztosan nem történt semmi Ligetvárosban. Egy ilyen akció tehát nemcsak a lakók, de az önkormányzatok érdeke is.

(Vincze Zita)





# A kiszolgált kulturális igény

Szervezet neve  
Projekt címe

**Amaro Trajo „Életünk” Roma Kultúráért Alapítvány**  
**A hagyományos roma viseleti kultúra megőrzése és terjesztése**

Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Kulturális örökségvédelem**  
**20 000 EUR**  
**<http://www.glinda.hu>**



A roma kulturális hagyományok méltatlanul elhanyagolt területe a viseleti kultúra. A projekt megálmodója szerint a máig élő roma stílusjegyek és minták jól megférnek a mai divattal, főleg ha azokat trendi divatcikk formájában látjuk viszont. A múzeumi bemutatásnál pedig sokkal hatékonyabb a szélesebb réteget megszólító, jelenlegi igényekre építkező lehetőség: a kortárs divattervezés. „Szerettem volna megvalósítani egy olyan programot, amelyben a roma népviseletet design eszközökkel népszerűsítjük” – beszél az ötlet születéséről Varga Erika projektfelelős, az Amaro Trajo alapítója és a közhasznú Romani Design Stúdió létrehozója, mely utóbbi éppen a roma tradíció és a modernitás egységét hivatott termékeivel erősíteni. Erika szerint a roma közösség nagyon változatos abban a tekintetben, hogy mennyire tradíciókövető. Különböző csoportok léteznek, némelyikük követi a hagyományt, mások nem, és az árnyalat is sokféle. Az első hazai roma divatstúdió vezetője úgy gondolja, hogy a jelenlegi kultúrában elindult egy lebontási folyamat, azaz a romák egyre kevesebbet tartanak meg öltözködésükben az eredeti motívumokból: „A nagyjából negyvenévesnél fiatalabbak nem háttal fordítanak ennek a kultúrának és viseletnek, hanem egyszerűen divatosak szeretnének lenni, eleget téve a kor követelményeinek. Viszont nem találnak olyan ruhadarabokat vagy kiegészítőket, amelyek megfelelnének ennek az igénynek, ugyanakkor a gyökerekhez, tradíciókhoz kötődő motívumokat is megtartanák, azaz öltözködésükben modern formában láthatnák vi-

szont a hagyományos viseletek jegyeit. Ha pedig egy kulturális igényt nem szolgálnak ki, az emberek elkezdik elfelejteni, leszoknak róla, és helyette azt építik az életükbe, ami éppen elérhető. Ezért fontos, hogy biztosítsunk választási lehetőséget.”

A projekt első szakaszában kortárs alkotóműhelyt szerveztek, amelyen a leendő tervezők és iparművész hallgatók mellett olyan érdeklődők is részt vettek, akik egyéb területen, de roma témában dolgoznak, például pedagógusok. A különleges képzésre eljöttek roma fiatalok is, akiket egyszerűen csak érdekelt az öltözködési hagyományok. „A program indulásakor gyűjtést indítottunk a különböző motívumok dokumentálására, rengeteget fotóztunk mindenfelé, így be tudtuk mutatni a különböző közösségek viseleteit, a roma kultúra gazdagságát. Jártunk Romániában és Magyarországon több településén, a különböző ruhaviseleteken kívül ékszerekről, berendezési tárgyairól és dísz tárgyakról is készült dokumentáció” – idézi fel Varga Erika az oktatást megelőző alapos gyűjtőmunkát. „A képzésen aztán a ruhatervezés mellett ékszerekészítést is oktattunk, ahol textilből, rézből és ezüstből alkothattak a résztvevők. A lakberendezéssel és a roma tárgykultúrával is foglalkoztunk, a teljes képzés erőssége mégis abban állt, hogy az érdeklődők megismerkedhettek a roma motívumkincssel. Nincs ugyanis olyan jellegű irodalom, amely ezzel foglalkozna, ez a terület fehér folt a hagyományörzésben” – erősíti meg, miért volt jelentősége ennek a kreatív-művészeti oktatásnak.

A projekt másik fő pillére a pénzdíjas design pályázat volt, amelyet a már önállóan alkotó művészeknek ír-



tak ki, arra ösztönözve őket, hogy próbálják elkészíteni a saját, roma kultúrához kapcsolódó elképzelésüket: „Arra szerettem volna inspirálni a tervezőket, hogy bátran nyúljanak hozzá ehhez a területhez. A kiírás nagy sikert aratott, már az első körre kétszázötven pályaterv érkezett, de a végső terveket csak az készíthette el, aki a második körre is bejutott. Kár volna azonban tagadni, a sikerhez nagyban hozzájárult, hogy ez a pályázat pénzdíjas volt.”

A műhelyfoglalkozások és a design pályázat lezárása után a divatbemutató és a kiállítások következtek. „Sok szép ötlet megvalósult. Ezeknek egy részét kétszer is bemutattuk, először az Iparművészeti Múzeumban a Divattal az elfogadásért című kiállítás keretében, illetve a Terror Házában, ahol a huszonöt ruha mellett ékszerekkel, táskákkal, kiegészítőkkel is találkozhattak a látogatók” – sorolja tovább a projekt eredményeit Varga Erika. Szerinte a két bemutatonak köszönhetően a kortárs tervezők körében is sikerült elindítani egy olyan folyamatot, amely a roma kultúra terjesztésében és az elfogadásért vívott harcban nagyon fontos, hiszen bebizonyosodott: a tervezők mostantól nyugodtan felhasználhatják a motívumokat, foglalkozhatnak ezzel a tematikával, mert van rá igény.

Nem szabad megfeledkezni az üzleti oldalról sem. A hazai piacgazdaságban nincsenek olyan vállalatok és cégek, amelyek kiszolgálnák a roma emberek kulturális igényeit, akár a népviselet tekintetében is. Ennek megvalósítása azért is nehéz, mert a vállalkozók ezt a területet nem tekintik piacnak, de a roma embereket egyébként sem sorolják a fizetőképes fogyasztók közé, ami egy ördögi kört eredményez. A programnak tehát azért van létjogosultsága, mert elkészülhettek ilyen termékek, amelyeket később értékesítettek, azaz ha kicsiben is, de megvetette lábát egy újszerű piac Magyarországon.

„Minden alkotó azért dolgozik, hogy el tudja adni az elkészült terméket. A tervezők közül sokan visszajeleztek, hogy a pályázatra készült anyagok nagy része gazdára talált, ami arra sarkallja őket, hogy a megismert motívumkincssel tovább dolgozzanak. Ez mindenképpen jót tesz a missziónak, és annak, hogy a romákhoz kötődő motívumkincs terjedjen, minél többen megismerjék, és ezáltal elfogadóbbá tegyék a társadalmunkat” – teszi hozzá Varga Erika, aki eldöntötte, hogy nem engedi veszni az eddig elért eredményeket. „Kialakult egy nyitott, befogadó közeg a tervezők részéről, és ezzel mindenképpen élni kell” – vetíti előre az eredeti ötlet lehetséges folytatását, már csak a forrás

megtalálása kérdéses. „Szépen teljesítettünk, végigvittük a műhelyt, a kortárs alkotóművészek megjelenése beszédtema lett, több sajtómegjelenést is köszönhetünk ennek. Mindenképpen sikerült a közvéleményben egy pozitív beszédet és gondolkodást elindítani.”

(Vincze Zita)



# Margit és Koppány nyomában



Szervezet neve  
Projekt címe  
Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Bátáért Egyesület**  
**Fekete Gólya Ház - Múzeum-Élmény-Játék**  
**Kulturális örökségvédelem**  
**24 910 EUR**  
**[http:// www.feketegolyahaz.hu](http://www.feketegolyahaz.hu),**  
**<http://www.bataert.tar.hu>**



2010 őszén nyílt meg a Tolna megyei településen az a kiállítás, amely a környéken élő fekete gólyák életét mutatja be játékos formában, ugyanakkor tudományos igényességgel. Az egykori református iskola épületében és udvarán nem csak egy múzeumot képzelt el a Bataért Egyesület, olyan közösségi helyet szeretnének itt teremteni, amelyet a helyiek és a környéken élők bármikor szívesen felkeresnek.

2005-ben a Gemenci erdőben élő két fekete gólyát, Margitot és Koppányt nyomkövetővel látták el kutatók, hogy megfigyelhessék, hogyan élnek itt, a költőhelyükön, és hová vándorolnak a tél közeledtével. Koppányt sajnos még abban az évben áramütés érte Törökországban, Margit mindennapjait viszont továbbra is nyomon követhetik. A két madár az öt évvel később megnyílt kiállítás szimbólumává vált, amelyet néhány hónap alatt csaknem nyolcszázan kerestek fel.

Az 1892-ben épült református iskolának, amely az 1970-es évekig működhetett oktatási intézményként, régóta kerestek új funkciót a helybeliek. Néhány évvel korábban a Duna-Dráva Nemzeti Park kezdeményezte a Bataért Egyesület közvetítésével az önkormányzatnál a Fekete Gólya Múzeum létrehozását. A hányatott sorsú, teljesen lepusztult épület felújítására több pályázaton nyert pénzt a civil szervezet, amely időközben székelyét ide helyezte.

2009 nyarán kapták meg a Norvég Civil Alap támogatását arra, hogy egy valódi élményeket nyújtó, a gyerekek számára izgalmas, játékos formában oktató kiállítást hozzanak létre a környék fokozottan védett madaráról. A kiállítás létrehozásában huszonöten vettek részt, mindenki egy-egy részfeladatot – madárgyűrűk beszerzése, madárfészkek készítése, kosarak fonása, Margit figurájának megtervezése – vállalt. A múzeum kialakításáról több megbeszélést is tartott az egyesület más civil szervezetekkel és a helyi önkormányzattal. Ennek köszönhetően számos batabi felnőttet és gyereket sikerült bevonnia a munkálatokba: több mint húsz önkéntes segített a tereprendezésben, a festésben és a takarításban.

A fogadóhelyiségből és négy teremből álló múzeumban a megérkezés pillanatától kezdve otthon érezhetik magukat az iskolások. A termeken Margit megrajzolt figurája „kíséri” végig őket, akinek valódi történetét, csakúgy, mint Koppányét, külön táblán olvashatják el a látogatók. A kiállítás információs tábláit egyébként úgy tervezte meg az egyesület, hogy alsó részén a gyerekek számára megírt szövegek találhatóak, felső részén pedig a részletesebb, tudományos igényű tájékoztatók,

érdekességek. Az első teremben a madarak életéről kaphatnak képet az érdeklődők, a vitrinekbe néhány védett és fokozottan védett preparált állat is bekerülhetett. Ez bizony nem volt egyszerű, mert csak természetes körülmények között elpusztult egyedek kerülhetnek ilyen formában múzeumba és ezek magántulajdonba sem adhatók. Már itt belekóstolhatnak az iskolások a fekete gólyák életébe: kezükbe vehetnek egy-egy műgolyacsőrt, és azzal próbálhatják kihalászni a vödörbe beleszórt „táplálékot”, vagy megforgatni egy fészket. A „Gólyaéletteremben” e különleges madár táplálékairól esik szó, a falra helyezett táblácskák könyvszerűen kinyithatók, mögöttük pedig bővebb információ található azokról az állatokról, amelyekre a gólyák szívesen vadásznak. A terem közepén egy nagy asztal és kis székek várják a játékokhoz kedvet érzőket, az asztalon például társasjátékokat próbálhatnak az iskolások. Ugyancsak itt kapott helyet egy számítógép, az internetnek köszönhetően a gyerekek a webkamerával felszerelt fészkekben zajló életbe is bepillanthatnak, vagy rövid filmeket nézhetnek meg a madarokról.

A két belső terem egyikében a Gemenci erdő növény- és állatvilágát csodálhatják meg az ide érkezők. Az erdőnek berendezett, sokféle állat által „lakott” szobában madárhangok is hallhatók, és egy videó elé is letelepedhetnek a földön elhelyezett párnákon a gyerekek, hogy élőben megfigyelhessék az állatokat. Itt lehetőség van arra is, hogy külön foglalkozásokat tartsanak számukra. A következő belső teremben egy távoli világba csöppenünk, a helyszín Afrika, ahol a gólyák életük másik részét töltik. A szobában afrikai kunyhót, berendezési tárgyakat láthatunk, és az információs táblákról azt is megtudhatjuk, hogy egy etióp törzs istenként tiszteli a fekete gólyát. Itt gyűjtötték össze a ház gazdáit e nem mindennapi madárral kapcsolatos hiedelmeket, mítoszokat is. Aki kedvet érez hozzá, legyen akár felnőtt vagy gyerek, ebben a teremben az állatok „bőrébe” is belebújhat, jelmezekkel, fej- és kesztyűbábokkal keltethet életre a Gemenci erdő lakói. A fogadóhelyiség mögött kapott helyet egy foglalkoztató terem, amelyben különböző témákban rendeznek előadásokat az ez iránt érdeklődőknek. A tematikus múzeumpedagógiai órákon szó esik majd egyebek mellett Gemenci növény- és állatvilágáról és a gólyák életéről Etiópiában.

Az épület fűtését egyelőre még nem tudta megoldani az egyesület, erre továbbra is pályázati pénzekből remélnek támogatást. A kiállítás így egyelőre márciustól novemberig látogatható, a téli időszakban pedig bejelentkezésre nyitják ki az épületet. A tavaszi megnyitóra

már készül az egyesület, a Víz Világnapja adott különleges apropót arra, hogy újdonságokkal is várják az idei év látogatóit.

Az udvar rendezése és birtokba vétele még hátravan, de a szervezet szerint erre már nem kell sokat várni. Az udvart hátul szegélyező betonfalra színes festmények kerülnek, a mintegy 400 négyzetméteres terület néprajzi előadásoknak, táncos bemutatóknak, játékoknak biztosít majd helyet, így a meleg hónapokban mindig érdemes lesz ide látogatni, és eltölteni akár egy teljes napot vagy hétvégét.

A látogatók eddig főként a környező településekről, városokból érkeztek, a civil szervezet azonban mindent megtesz azért – újságcikkekkel, rádió- és tévényilatkozatokkal, többnyelvű szórólapokkal, információs füzetekkel, internetes honlapjukkal hívják fel magukra a figyelmet –, hogy az ország minden pontján tudomást szerezzenek e különleges múzeumról, és egy családi vagy osztálykirándulás alkalmával útba ejtsék Bátát.

(Pap Melinda)





# Együttműködés nélkül nincs közös tér

Szervezet neve  
Projekt címe

Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Független Ökológiai Központ Alapítvány**  
**KIÉ ITT A TÉR? Szemléletformáló program a**  
**környezettudatos közterület-használatért**  
**Környezetvédelem és fenntartható fejlődés**  
**44 558 EUR**  
**<http://www.foek.hu>, <http://ittater.hu>**

A közterületek használata számos konfliktus forrása lehet: kinek mit szabad, ki miért felel, és persze milyen legyen a tér, ahol élünk? A Független Ökológiai Központ a közterületek nagy rajongójaként elhatározta, hogy megvizsgálja a hazai viszonyokat. „A pályázat címében megfogalmazott kérdéssel arra a problémára szerettünk volna rávilágítani, hogy közterületeink működtetése azért ennyire bonyolult, mert ezek a területek gyakran gazdátlanok. Próbáltuk kinyomozni, hányan felelhetnek egy-egy feladatkörért, az eredményeket pedig egy honlapon adtuk közre. Célközönségünk a középiskolások lettek, illetve a helyi szomszédsgai csoportok, azok a közösségek, amelyek eleve nyitottak a köztér használatára” – meséli Kovács Bence projektfelelős, aki szerint nehéz ma rávenni az embereket, hogy tegyenek ezekért a közterületekért. „Az utcahasználat kérdésében a falvakban, a kisebb településeken ez nem jelent gondot, de a nagyvárosokban az elidegenedés miatt ez szinte lehetetlen. Pedig egyre többen élünk ugyanannyi területen, és ez rámutat arra, hogy meg kell tanulnunk együtt élni másokkal.”

Eredetileg a jó példák összegyűjtésével és a rossz példák felsorolásával szerettek volna egy összegzést adni, de kiderült, hogy a közterek szabályozása annyira bonyolult, hogy végül csak a jó példákat ragadták ki, és most azokat terjesztik. „Próbáltuk a nagyobb problémákat megfogalmazni, és azt is megmutattuk, hogy köztereink rengeteg funkcióval terheltek. Elég, ha csak a járókelők, biciklisek, autósok közterület-használatára gondolunk. Ezért egy látéleletet készítettünk, ahol megfogalmaztuk, hogy hiába vannak szépen felújított közterületeink, ha nincsenek egyértelműen kijelölve azok, akik az üzemeltetésért, a karbantartásért felelnek” – számol be eredményeiről a projektfelelős. Az alapítvány felderített több konkrét helyzetet: a főváros területén például egészen abszurd állapotok uralkodnak, mivel különböző - országos, fővárosi, kerületi - érdekeltségi területek esnek egybe, ami egy egyszerű kerékpársáv felrajzolását is bonyolulttá teszi. Ilyenkor már a kijelölés is konfliktust okozhat, nem beszélve a karbantartásról. „Az interneten is publikált komplex ajánlással országos jogszabály-módosítást szerettünk volna, de a probléma összetettsége miatt erre nem adódott lehetőség. Sikerült viszont összeszedni egy olyan szakanyagot, amelyben pontosan megfogalmazzuk a közterületek aktuális kérdéseit” – teszi hozzá a projekt felelőse.

A pályázat másik fontos produktuma egy közterület-használati társasjáték, amelyet a Monopoly átdolgozá-

sával fejlesztettek ki. A társasjáték ötven példányban készült, amelyet iskolák, illetve hasonló területen dolgozó civil szervezetek körében terjesztettek. Nagy dilemma volt, hogy versengő vagy együttműködő alapon nyugodjék-e a játék, de végül az együttműködést választották. „Reménykedünk abban, hogy még a versengést kedvelő gimnazisták is előbb-utóbb rájönnek: az együttműködés sokkal kifizetődőbb” – folytatja Kovács Bence. A társasjátékot legtöbbször Budapesten próbálták ki, hiszen az alapvetően városokra készült, ahol a szűk hely okozta gondok felmerülnek. Ezek a konfliktusok idővel tovább éleződnek, ráadásul gazdasági válságban élünk, így a költséghatékonyság szintén lényeges szempont. A játékkal is arra hívják fel a figyelmet, hogy érdekesebb hosszabb távon gondolkodni: „Közterület-gazdálkodási problémákat modelleztünk le, amelyeknek kétféle megoldása lehetséges. Egy rövid távú, de olcsó lehetőség, illetve egy hosszabb ideig tartó, ám drága megoldás. A rövid távú lehetőségek esetén beiktattunk egy rizikótényezőt, azaz vagy sikerül megoldani a problémát, vagy nem, jelezve, hogy ebben az esetben elmaradhat a várt siker.” A szakember szerint itthon a közterület-használat intenzitása abba az irányba tart, ahonnan Nyugat-Európa már visszafelé jön. Nálunk például még mindig az a mutató bukkan fel, hogy mennyire lemaradtunk az autóhasználattal, pedig a mostani városszerkezetet már nem lehet a nagyobb autóhasználathoz igazítani. A nyugati országokban az autók visszaszorítása mellett a másik legfontosabb irány, hogy a városok fejlesztésekor sokkal körültekintőbb tervezést alkalmazzanak. „Az úgynevezett faltól-falig tervezés egy utca felújításánál kulcsfontosságú, például ne akkor kezdjenek csatornázni, amikor a bicikliút már elkészült. Programunkkal a következetesség, az előrelátó gondolkodás elterjesztésére próbálunk kísérletet tenni.”

Az eredményt ugyan nem befolyásolta, de lassította a projekt végrehajtását, hogy az első fázisban meg kellett keresni a hozzáértő és egyben nyitott gondolkodású szakembereket, ami nem volt könnyű: „Végül több területről is sikerült olyan kollégákat - tájépítészt, város-tervezőt, közlekedéstervezőt és jogászt - találni, akik a maguk szakterületén alternatív elképzeléseket képviselnek. Ők kisebbségben maradnának a saját szakmájukban, szakterületükön biztosan szembekerülnének a fősodorban gondolkodókkal. Az ő megtalálásuk szintén fontos eredmény, ráadásul várják a folytatást, vállalták a további közös munkát.”

Ez a pályázat projektnek indult, de program lett belőle

– állítja Kovács Bence. „Most is várunk egy pályázati eredményt, folytatni szeretnénk, amit elkezdtünk. Egy olyan adatbázis létrehozását tervezzük, amelyből bárki megtudhatja, kit és hogyan értesítsen, amikor például roncsautót szeretne elszállíttatni, vagy illegális személerakóra bukkan. Ezek a helyi, gyakorlati információk egyelőre nincsenek összegyűjtve, ezért Budapesten és

az agglomerációban összesen hat helyen szeretnénk ilyen adatbázist kiépíteni. Egy másik pályázat keretében pedig konkrét terekre készülünk kivonulni, hogy alaposabb ismertetést tartsunk, és elindítsunk egy közös gondolkodást, bevonva a folyamatba az üzemeltetésért felelős szerveket is.”

(Vincze Zita)



A stack of newspapers is placed on a laptop keyboard. The newspapers are folded and their edges are visible, creating a rhythmic pattern of white and grey. The laptop keyboard is dark, and some keys are visible in the foreground. The background is blurred, showing more of the laptop and the newspapers.

# Amiről a sajtó nem mert beszélni

Szervezet neve  
Projekt címe

Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány**  
**A nemzetbiztonsági tevékenységek civil**  
**ellenőrzésének elősegítése a nyilvánosságon**  
**keresztül**  
**Civil szervezetek kapacitásfejlesztése**  
**24 543 EUR**  
**[www.cgeopol.hu](http://www.cgeopol.hu)**



A nemzetbiztonsági szolgálatok körül olyan események zajlottak az utóbbi években, amelyek arra figyelmeztettek: ott is szükség van civil jelenlétre. Ezekben a kérdésekben azért fontos a társadalmi kontroll, mert alapvető emberi jogokat érintenek. Az ellenőrzésnek megvannak ugyan a korlátai, hiszen a törvények megszabják, civilként meddig lehet elmenni, mégis elegendő mozgásteret biztosítanak ahhoz, hogy többet megtudjunk azokról a nemzetbiztonsági ügyekről, amelyekről egyébként nem is értesülnénk. „A rendszerváltás utáni húsz évben úgy éreztük, hogy a politika ellenőrzési mechanizmusa nincs a helyzet magaslatán, pedig az adófizetők által befizetett közpénzekről van szó, és hiába tudjuk, hogy az Állami Számvevőszék ellenőrzi, annak is nagyrészt titkos a jelentése” – mesél dr. Pintér István projektfelelős a kezdetekről. Vajon eddig erre miért nem volt igény? – hiszen a Geopolitikai Tanács munkáját megelőzően itthon nem találunk hasonló példát erre. „Nem tudom az okát, de mielőtt dolgozni kezdtünk, titkosszolgálati hírek alig akadtak a sajtóban. Tabutémaként kezelték, amivel nem értettünk egyet. Ezért a fő célunk éppen az lett, hogy beszéljünk ezekről az ügyekről, mert bármilyen kontroll csak a nyilvánosság támogatásával lehetséges. Ha összehasonlítjuk, hogy a másfél éves tevékenységünkkel mi változott a médiában, láthatjuk: azóta sokkal több sajtóhír jelenik meg a titkosszolgálatokról.”

A közpénzek ellenőrzéséhez és a korrupcióellenes harchoz kutatási és konkrét tevékenységekkel már korábban hozzájárult az alapítvány. „A magasan kvalifikált tudósok önkéntes munkájára épülő társaság egy sor olyan civil feladatot tud vállalni a legkényesebb témákban, amit mások nem. A projekt előtt a Külügyminisztérium közpénzeinek felhasználását kezdtük vizsgálni, innen jött az ötlet, hogy van egy olyan terület, amelyet a politika nem tud igazán kezelni, amelyről a sajtó sem mer beszélni, és amelyet a rendszerváltás óta misztikum övez” – idézi fel a projektfelelős, mikor fordult komolyra az elhatározásuk, hogy rátérnek a titkosszolgálatok ügyeire.

Nemzetközi konferenciát rendeztek, ahol a sajtó is megjelent. Bemutatták, miként vélekednek a kérdéssel a tudósok, még egy politikust is meghívtak előadást tartani. A sajtó ekkor jött rá, hogy ez a civil szervezet – másokkal ellentétben – nem támadja a titkosszolgálatokat, hanem partnerként kezeli. Ez az újfajta hozzáállás pedig legnagyobb örömeikre kiválóan működik. „Bizonyos civil szervezetek a hasonló ügyeknél saját magukat tolják előtérbe, azaz például sajtóhírré teszik, ha a Nemzetbiztonsági Hivatal nem adott ki egy adatot, esetleg pereskedésbe kezdenek. A mi tevékenységünk ezzel szemben inkább a hivatallal történő együttműködésen alapult” – vélekedik a siker egyik okáról a projektfelelős. Akadtak persze akadályok, amelyeket nem volt könnyű legyőzni. Kutatásukhoz csak hiányosan kapták meg a szolgálatok ellen indított munkaügyi perek aktáit, így ez a rész torzó maradt.

„A legnehezebb a titkosszolgálati főnökökhöz való bejutás volt” – állítja Pintér. „Megkeresésünkre a polgári titkosszolgálatok együttműködők voltak, a katonaiak viszont egyáltalán nem, pedig egy-két korrupcióval kapcsolatos kérdést már akkor felvetettünk volna. De örültem, hogy leülhetek titkosszolgálati tábornokokkal, mert kiderült, a nemzetbiztonságról hasonlókat gondolunk, csak más a feladatunk. Mi hamarabb észleljük a korrupciós folyamatokat, és keményebben kérdezzük a közérdek védelmében.” A másik legnagyobb problémát az úgynevezett ‘licence’ megszerzése jelentette, ugyanis ezzel a témakörrel senkinek sem érdemes addig foglalkozni, amíg át nem esik egy átvilágítási metóduson. A magyar jogszabályok akkor még nem tették lehetővé, hogy az alapítvány munkatársai uniós biztonsági engedélyt kérjenek, a NATO-licence megszerzése pedig drága és fölösleges lett volna. Ugyanakkor ezen a területen az együttműködéshez nélkülözhetetlenek a megbízható felek, azaz a titkosszolgálatokról szóló

minősített találkozón csak megfelelő szintű engedéllyel rendelkező személyek vehetnek részt. „A megoldást egy rádióadásban hallottuk. Létezik ugyanis egy jogszabály, miszerint ha bárki rá akar kerülni az úgynevezett irányított listára, az kérvényt nyújthat be az Alkotmányvédelmi Hivatalhoz, ahol aztán megtörténik az átvilágítás. A teljes folyamat majdnem egy évig tartott, ami nagyon megnehezítette a dolgunkat.” A projektfelelős azt is elárulta, hogy az eredeti ütemterv szerint nem tudták volna megvalósítani terveiket, de a Norvég Civil Támogatási Alap rugalmasságának köszönhetően kétszer is módosíthatták határidőt. Csak így vihették sikerre az ügyet.

A projektvezető szerint nincs értelme, hogy a titkosszolgálatokkal továbbra is kapcsolatban legyenek, rá-

adásul a kormányváltás után ezt a területet teljesen át is szervezték. Ha azonban megkérdezik szakértőiket biztonsági témában, akkor már beépítik a különböző nemzetközi titkosszolgálati eredményeket, és elindítottak egy portált is, ahol kifejezetten biztonsági témákat dolgoznak fel. Pintér István szerint egyedülálló Európában, amit létrehozta: „Ez a projekt megelőzi a korát. Elképzelhetetlennek tartom, hogy például egy francia civil szervezet valami hasonlót meg tudjon tenni a francia titkosszolgálatokkal. Norvégiában a politika és a sajtó is ellenőrzi a szolgálatokat, de a volt szocialista országok közül sem tudok arról, hogy bármelyik is a mi civil programunk közelében tartana.”

(Vincze Zita)



# A Mi Házunk közösségi ház,

egy híd, ahol a magyar és a cigány közösség  
kezet fog

Szervezet neve

**Határtalan Szív Alapítvány**

Projekt címe

**A Mi Házunk közösségi ház, egy híd ahol  
a magyar és a cigány közösség kezet fog**

Témakör

**Szociális kohézió, gyermek-  
és egészségvédelem**

Támogatás összege

**79 999,64 EUR**

Honlap, elérhetőség

**<http://www.amihazunk.hu>**

Esztergom periferiáján, régi bányászlakások, takaros kis kertes házak között sétálva a látogató egyszer csak mintha Afrikában találná magát. A Töltés utca házaiban a legszembeütőbb, hogy nincsenek sáttetők, csak a kémények meredeznek. Fényes nappal is zsigonganak az otthon tartózkodó lakosok – biztos jele ez annak, hogy nagyon kevesen járnak innen munkába. A tárgyakkal telezsúfolt apró előkertekben és a házacs-



kák között állandóan járkálnak az emberek, átkiabálnak egymáshoz. Pár méterrel tovább sétálva viszont nagyon kellemes meglepetés következik: a Töltés utcáknak nagyon jó szomszédjuk van – immár több mint egy évtizede. A „Határtalan Szív” Alapítvány kellemes épülete, »A Mi Házunk« folyamatosan nyitva áll (a továbbiakban: HSZA és AMH). Állandó alkalmazottak és önkéntes segítők, szakemberek és jó szándékú laikusok tucatjai élnek együtt Esztergom szélén a város legelsettebb lakóival.

A HSZ célja a halmozottan hátrányos helyzetű, igen gyakran roma gyermekek és fiatalok esélyegyenlőségének elősegítése, életminőségük javítása, szabadidős szolgáltatások szervezése, a gyermekek napközbeni ellátásában való részvétel, szociális tevékenység, családsegítés. Alapvető módszerük a szülők bevonása, a szülő-gyermek kapcsolat erősítése, segítségnyújtás a családokon belül felmerülő nehézségek megoldásában. A Norvég Civil Alap az Esztergomban működő marista szerzetesek és segítők 2009-es terveinek megvalósításához járult hozzá támogatásával. Mostanában érnek be a HSZA egy évtizeddel korábban elkezdett munkájának első látványos eredményei – és az AMH 2009 óta is folytatni tudta, amit elkezdtek. Projektjük lényege a komplexitás. Kettős célt tűztek ki: egyrészt nevelési-oktatási munkát végeznek: a gyermekek megfogánása pillanatától oktatják-nevelik a szülőket, majd azután folytatják a munkát legkisebektől (és szüleiktől) egészen a továbbtanulásig eljutó fiatalokig. Ezzel együtt

folyamatos szociális munkát végeznek a családokkal. Esztergom cigánytelepeinek lakói (nemcsak a Töltés utcaiak, hanem a már felszámolt Ságvári-telep korábbi lakói, és a Kertvárosba áttelepítettek is) állandóan számíthatnak az AMH támogatására.

Márton Gábor igazgatóhelyettesével és Pau testvérrel, a Ház egyik katalán szerzetesével, A Mi Házunk Marista Közösségi Ház igazgatójával beszélgettünk, akik megerősítették: a legbüszkébbek azokra az emberekre, akiket „felfedeztek”. A Házban három kiváló asszisztens dolgozik, Melinda, Vilma és Móni. Mindannyian a cigánytelepről indultak – és ma már úton vannak a (náluk kevesebb szerencsével vagy kitartással rendelkező) cigányok hatékony segítésére képes értelmiségi lét felé. Eleinte gyermekeiket kísérték az AMH programjaira, vagy személyes érdeklődésből fűzték szorosabbra a kapcsolatot a HSZA munkatársaival. Gyorsan kiderült, hogy nyitottak, tehetségesek, hajlandók képezni magukat (menet közben tanfolyamokat végeznek, ketten az érettségi megszerzését is célul tűzték). Volt, aki karbantartó-takarítóként kezdett, de ma már a kismamák nevelésének, felvilágosításának, a „Baba-Mama Kuckónak” a kulcsembere. Mindhárman az AMH fontos szövetségesei. Hatékonyan mozgósítják a Töltés utcában lakókat. Értéket, tudást közvetítenek. Segítik a HSZA munkatársait, például informális tevékenységükkel tovább erősítik a tekintélyes szociális munkás befolyását. „Látod, az Edit néni is ezt mondja, fogadd meg a tanácsát” – mondják a fiatal anyukáknak. A cigány



közösségből kiemelkedő, de továbbra is a közösségben élő fiatal nők részéről nem kis bátorságra is szükség van ehhez. Olyan értékeket, tudást képviselnek övéik között, amelyek sok ponton ütköznek a hagyománnyal, a közösség nézeteivel. Akár családi konfliktust is vállalnak, ha rokonaik, férjük, környezetük megpróbálják visszafogni őket. Az ő életpéldájuk az AMH sikerének egyik fontos forrása – mondták beszélgetőtársaink.

Az AMH közössége méltán büszke a segítségükkel továbbtanuló fiatalokra. Amikor az első szerzetes testvérek Esztergomba települtek, egyáltalán nem volt, aki a cigánytelepekről középiskolában folytatta volna a tanulást. Annál nagyobb volt az évismétlők, a tanulásban reménytelenül elmaradók aránya. Az AMH megfordította a helyzetet: a roma gyerekek többsége képes lépést tartani – és megjelentek a tanulmányikat magasabb fokon folytató gyerekek is. A 2009-es projekt idején egy gimnáziumi beiskolázásra és egy informatikai szakközépiskolába felvett diákjukra voltak a legbüszkébbek. Fontos, hogy ezek a gyerekek 5-6 éves koruktól, a HSZA esztergomi munkájának kezdetétől velük tanultak. Egyáltalán nem ment nekik sem könnyen. 7. osztályos korukig bukdácsoltak, kínlódtak, de a munkatársak szaktudása, szeretete, türelme, és a gyerekek tehetsége végül találkozott. Büszkén említik a helyi szakiskolában varrónő szakmát tanuló lányokat és a többi sikeres továbbtanulót, szakmát szerzőt, Moflit, Csurit, Gyimit. Van olyan is, aki a későbbiekben mégis elbukik, a végzettség megszerzése előtt kimarad – em-



lítik – de a hosszú évek közös munkája során mindenki olyan útravalót kap, amivel már képes lehet megküzdeni az akadályokkal.

Az ország helyzetének és a nagy hátrányból induló roma csoportok sorsának ismeretében nyilvánvaló, hogy kiemelkedő siker, amit az AMH a képzetlen emberek munkába állításában elért. A válság kirobbanása előtt a Suzuki, a SANYO állásajánlataira is sikerrel jelentkeztek mentoráltjaik. Ifjúsági csoportjuk tagjainak használható tanácsokat adtak. Megmutatták, hogyan mérhetik fel a fiatalok reálisan saját lehetőségeiket. Képet adtak azokról a szakmákról, amelyeknek jövője van. Önéletrajzírást tanítottak nekik az AMH foglalkozásain, és még az állásinterjúkra is sikeresen készítették fel a jelentkezőket. Kapcsolataik révén olyan informá-



ciókat is gyűjtöttek, amelyekkel valamelyest felkészíthették a telepi fiatalokat a számukra teljesen szokatlan interjú-helyzetre.

Egy sor fiatal kapott tartós munkát a nagy cégeknél, még ha a válság miatt azt később sokan el is veszítették. Az AMH munkatársai csillogó szemmel sorolták azonban azokat, akik még a leépítést is elkerülték. Gusztinak, vagy Jambi bátyjának is sikerült. Van, aki a telepről indult, és műszakvezető lett!

A HSZA munkatársai maguk nem említették, de több mint egy évtizedes munkájuk legszebb eredménye a pedagógusok, segítők, szakemberek összeforrott csapata, amely az AMH mindennapi küzdelmei során kialakult. Apró, de sokat mondó jel, hogy amikor magukról beszélnek, nem tesznek különbséget diplomás és alacsonyabb végzettségű társaik között. Náluk mindenki „pedagógus”.

A pályázati források megszerzésének bizonytalanságait leküzdve, mindmáig együtt tartották ezt az edzett csapatot. Ez óriási siker.

(Tamás Tibor)



# **Csukd be a szemed! –**

tapogatható kiállítás Székesfehérváron

Szervezet neve

**„A fény túlsó oldalán...” – Látássérültek  
Regionális Közhasznú Egyesülete**

Projekt címe

**„Árny alatt” interaktív kalandozás a sötétben**

Témakör

**Civil szervezetek kapacitásfejlesztése**

Támogatás összege

**10 000 EUR**

Honlap, elérhetőség

**<http://www.larke.hu>**





Valószínűleg senki sem próbált még a saját lakásában teljes sötétségben közlekedni, teát főzni, megágyazni, fogat mosni. Vagy bekötött szemmel eltalálni a legközelebbi buszmegállóig, parkig, boltig. Aki kíváncsi arra, milyen az élet látás nélkül, az látogasson el Székesfehérvárra, és egy óra alatt nagyot fordul vele a világ.

„Árny alatt – interaktív kalandozás a sötétben” címmel nyílt egy láthatatlan kiállítás Székesfehérváron, melyet a Norvég Civil Támogatási Alap támogatásával valósított meg a Látássérültek Regionális Közhasznú Egyesülete. A mintegy 450 tagot számláló regionális – Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megyében működő – szervezet arra vállalkozott, hogy megmutassa, vagy inkább tapinthatóvá tegye, hogyan élnek azok, akik semmit nem látnak a körülöttük lévő világból, és a többi érzékszervükre hagyatkozva kell önálló életet élniük. A Videoton gyár két nagy helyiségét bérlte az egyesület, amelynek fogadó termében még világos fogadja a látogatókat. Itt lehet a vakok és látók világának összehasonlítását és egymáshoz közelítését segítő szituációs játékokban részt venni, valamint olyan eszközöket kipróbálni, amelyek a látássérültek mindennapi boldogulását, tanulását, szórakozását segítik. Az izgalmasabb rész természetesen ezután következik, amikor a belső teremben elsötétül a világ, és a vakokhoz hasonlóan kell a kiállítást megtekintőknek tájékozódniuk, felismerniük a tárgyakat, hangokat, helyeket, helyszíneket. A tárlaton felkészült vezetők viszik végig az ide érkezőket, és mutatják be, hogyan működik egy másik világ. A láthatatlan kiállítás első helyiségében egy konyhán kell végigbotorkálni, és tapintás útján felismerni az itt használatos eszközöket. Robotgép, kenyérpírtó, teáskanna, a konyhaszekrény ajtaját pedig nem szabad nyitva hagyni, ha már oda is benyúlt valaki, mert az utána érkezőket kellemetlen meglepetés érheti – ilyen és ehhez hasonló hasznos tanácsokkal segíti a sötétben tapogatózást a

látássérült vezető. A konyhából a szobába lehet eljutni, ahol könnyen felismerhető a számítógép, a televízió, a telefon, az ágy és a fotel, itt is csak arra kell ügyelni, hogy óvatosan lépkedjünk, nehogy a sípcsontunk bánja. Az ügyesebbek a kézbe adott szoborról és a domború térképről is kitalálhatják, kit, illetve mit ábrázol.

Míg egy lakás még biztonságosabb terepnek tűnik, addig az utca annál félelmetesebbnek, pedig mindannyian láthattuk már, milyen magabiztosan lépdel el mellettünk egy-egy látássérült fehér botjával az utcán. Padkára fel, padkáról le, korlátba vagy egy kihelyezett szemetesbe ütközhet a nem eléggé szemfüles látogató, míg meghallja a buszok hangját. Aztán egy park következik, a talpak alatt avar és fű, és mindenütt galambbúgás és szárnysurrogás hallható. Az oda helyezett padon meg is pihenhet egy kicsit a megszeppent látogató, addig elmélázhat azon, milyennek képzeletben a kopogó túsarkú cipő és a megfontolt léptek hallatán azt a hölgyet, aki „elhaladt” mellette. Az utolsó állomás egy mozi, ahol mindenki tesztelheti, képes-e hangjukról felismerni az itthoni sztárokat, és kik azok a híres látássérült előadók, akik maradandót alkottak a zenében. Mire ideérnek a látó vendégek, bizony elfáradnak, és valóban életükben talán először komolyan elgondolkodnak azon, milyen lenne az élet úgy, ha csak a hallásra, tapintásra, szaglásra hagyatkozhatnának, és a zsemleszín nem mondana nekik semmit.

Júniusban már látogatható volt az egyesület rendezvénye, noha még nem készültek el mindennel. Ez az időszak kiválóan alkalmas volt arra, hogy kontrollcsoportokat hívjon a szervezet, akik véleményezték a formálódó kiállítást, így a szeptemberi hivatalos megnyitójáig még több változtatás történt. Az átadásra nem véletlenül az ősz elején került sor, ekkor van ugyanis Székesfehérváron az Esélyek Hónapja. A beharangozó sajtótájékoztatón az önkormányzat képviselői részt vettek.

Eddig mintegy háromezer-ötszázán élhették át ezt az egyedülálló élményt. A kiállításra nem csak a diákok és a tanárok kíváncsiak, hanem a gyámhivatalnál, a gyermekvédelmi szakszolgálatnál dolgozók, védőnők, vallási- és sportközösségek, nyugdíjas klubok tagjai is. Sőt, nagy cégek is érdeklődnek a tárlat iránt, mert szívesen tartanának itt csapatépítő tréningeket alkalmazottaiknak. A helyi Esélyek Házán keresztül még Bulgáriából is érkeztek vendégek. A külföldi látogatóktól sem ijednek meg a házigazdák, az idegenvezetést angolul és németül is szívesen megtartják.

A városháza a projektet nemcsak jelenlétével támogatta, hanem eszköz-hozzájárulásokkal is. A kiállítá-

si tárgyak beszerzésében nagy segítségére voltak az egyesületnek a zömében helyi, de máshol tevékenykedő vállalkozók is. Olyan forgalmazók is segédkeztek nyújtottak, akik kifejezetten vakok számára készült termékeket árulnak. A Videoton cég a bérleti díj csökkentésével járult hozzá a tárlat fennmaradásához. Természetesen lelkes önkéntesek is akadtak, ismerősök, barátok, családtagok, vakok és látók egyaránt, akik örömmel vállaltak egy-egy feladatot.

Az egyesület nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a „tárlatvezetők” kellő felkészültséggel rendelkezzenek, ezért számukra belső képzést tartottak. A szervezet a projekt részeként más szervezetek számára előadásokat is tartott az esélyegyenlőségről, így például az ÁNTSZ munkatársainak. A támogatásból egy új munkatárs fel-

vételét is vállalták, ezt túl is teljesítették: állami hozzájárulással három kollégával is bővült a létszám.

A szervezet igyekszik a jövőben még jobban felhívni magára a figyelmet. Noha a környékbeliek sokat hallhattak róluk az országos és helyi sajtóban, más székesfehérvári rendezvényeken, havonta egy-egy különleges programmal még nagyobb médiavisszhangot kaphat a vidéki tárlat a környéken és országszerte egyaránt. Az egyesület jelenleg arról tárgyal a Videoton vállalattal és a városi önkormányzattal, hogy segítsék őket abban, hogy továbbra is ingyenesen fogadhasák a látogatókat, gyerekeket és felnőtteket, szakembereket és a másság iránt nyitottakat egyaránt.

Pap Melinda



# Falun élni jó! –

a természetes életmód népszerűsítése

Dinnyésen



Szervezet neve

Projekt címe

Témakör

Támogatás összege

Honlap, elérhetőség

**Madárdal Alapítvány**

**Hagyományörzés a mindennapokban –  
természet és ember összhangja**

**Környezetvédelem és fenntartható fejlődés**

**13 690 EUR**

**[http:// www.madar-dal.hu](http://www.madar-dal.hu)**

Néhány évtizeddel ezelőtt mindenki tudta, mikor hajtják ki a legelőre az állatokat, és melyik nap hajtják be őket, mikor kezdődik az aratás, és hogyan kell lekvárt főzni. A vidéki életmód ma sem feltétlenül csupán a csendet és a jó levegőt jelenti, hanem a környezet megóvását, a természethez igazodó szokások felelevenítését is úgy, hogy összhangban legyen a XXI. századi életvitellel.

Sokan döntenek úgy manapság, főként a többgyerekes családok, hogy megelégedve a városi nyüzsgést, az autók zaját, a rossz levegőt, valamelyik közeli faluba költöznek. Az újonnan betelepülők azonban olykor kívülállóknak maradnak, munkájuk és életmódjuk még a városhoz köti őket, a természettel való együttélést pedig már elfelejtették. Vagy mégsem? A Székesfehérvár közelében található Dinnyésen a helyi Madárdal Alapítvány arra vállalkozott, hogy segít az itt élőknek visszatalálni a természethez és a természetes élethez, és visszahozza a település életébe azokat a régi hagyományokat, amelyek néhány évtizeddel ezelőtt még nagyon is élők voltak. Emellett a szervezet arra is törekedett, hogy a környék természeti értékeit védje, különös tekintettel az itt élő madarakra, amelyekről rendszeresen gondoskodik.

A Dinnyés közelében található Fertő Természetvédelmi Terület kiváló legelőként szolgál a helyben tartott állatoknak, ki- és behajtásuk még ma is úgy történik, mint régen. Egyebek között e régen ünnepnek számító események köré szervezett a helyi civil szervezet olyan rendezvényeket, amelyek a környezetet, a helyi növény- és állatvilágot óvó és ápoló, azzal szorosan együtt élő falusi életet mutatják be napjainkban. A Norvég Civil Alap által támogatott másfél éves projekt 2009 nyarán az aratásnappal és a tönkölybúza ünnepével vette kez-



detét, melyen az egészséges táplálkozásra, a gabonák fogyasztásának jelentőségére hívták fel a figyelmet a szervezők. A Szent Mihály napi behajtás szintén fontos évforduló volt a falusiak életében, erről emlékeztek meg szeptember végén a községben. 2010. április 24-én, Szent György napján az állatok kihajtása már valóban megmozgatta az egész falut. A településen tartott szürkemarhák és rackák abban az évben először ezen a napon ehettek széna helyett fűvet. A csorda kihajtásához korábban is segítségre volt szüksége a családoknak, így vált közösségi programmá ez a feladat, amelyre mintegy ezren látogattak el. Augusztusban gyümölcs- és befőzésnapot tartottak a faluban, amely egy kis kiállításra és vásárra is apropót adott. A helybeliek nemcsak megkóstolhatták egymás termékeit, hanem receptet is cserélhettek, tanácsokat is kérhettek egymástól. A novemberi Szent Márton Nap, amely régen a gazdasági év lezárását jelentette, a korábbiakhoz hasonlóan a gyerekek számára is számtalan programot kínált, így kipróbálhatták a libaterelést, a kukoricamorzsolást, a nemezelést, és töklámpást is készíthettek. A kiemelt programokra nemcsak helyieket, de azokat a betelepült családokat és visszatelepült fiatalokat, akik korábban nem vettek részt hasonló eseményeken, is sikerült elcsábítani. Budapesttől Szombathelyig érkeztek vendégek, hogy egy rövid időre megtapasztalhassák: falun élni jó! Az alapítvány a mai körülményekhez iga-



zított vidéki életmód örömeit és szépségeit egy kiadványban is összefoglalta. Ehhez a szervezet rendezvényein juthattak hozzá az érdeklődők.

Az alapítvány tagjai a régi hagyományok felelevenítése mellett azt is vállalták, hogy a faluból kilépve, népfőiskola-jelleggel, a környékbeli iskolákba és óvodákba is ellátogatnak, és előadásokon mutatják be a környék természeti értékeit. Hatvan látogatásra került sor a projekt keretében másfél év alatt, így több száz gyerek ismerkedhetett meg a helyi állat- és növényvilággal, a szürkemarha tartásával, és csodálhatta meg élőben az előadások rendszeres „részvevőit”, a madarakat a tanteremben és a szabadtéri foglalkozások alkalmával. A civil szervezet azonban nem csak beszél a természetvédelemről, a Fertő területére több madárodút is kihelyeztek. A nyárra, őszre és télre meghirdetett nomád madártáborokban pedig még közelebb kerülhettek a természethez és lakóikhoz azok a fiatalok, akik kíváncsiak voltak arra, hogyan kell hálózni vagy gyűrűzni.

Az alaptól kapott támogatásból az alapítványnak arra is futotta, hogy néhány eszközzel – projektor, mobil kemence, fateknők, szakkönyvek, madárhálók, egy jurta idéző mobil rendezvénysátor – gazdagabb legyen, amelyeket a későbbiekben is tud hasznosítani.

A programokról a faluban és más településeken plakátokról, a helyi tévéből és rádióból hallhattak az ott élők, de az országos madarász szervezettel ápoltt jó kapcsolat és az internet révén a távolabbi országrészekben élőket is megmozgatta egy-egy akció, a község tehát az év néhány napján a turisták körében is népszerűségnek örvendett.

A szervezet tagjai mellett több önkéntes is segített a másfél éves projekt megvalósításában. Egy-egy rendezvény során 30-40 dinnyési vett részt a programok



lebonyolításában. Az alapítványnak szorosabbá vált a kapcsolata a helyi és környező civil szervezetekkel is, amelyek örömmel segítettek egy-egy akció során. A dinnyési Iglice Népdalkör például folyamatosan jelen volt a meghirdetett eseményeken. Az önkormányzat a tárgyi feltételek megteremtésével járult hozzá a programok sikerességéhez és a szervezésben is segített. A projekt lezárulásával nem érnek véget a falu életét alaposan felbolygató, a vidéki életet népszerűsítő rendezvények, az önkormányzat felismerte, milyen közösségteremtő ereje volt a programoknak, így a jövőben magára vállalta a házigazda és főszervező szerepet. Így a régi hagyományokból új hagyományok születtek Dinnyésen, amelyek újra jelentőséget kaphatnak az ott lakók életében.

(Pap Melinda)



# Összhangban a természettel

Szervezet neve

**Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány**

Projekt címe

**Közösségi kontrollal a környezeti szempontból fenntartható turizmusért – alternatív turizmus-fejlesztési gyakorlat kialakítása az Alsó-Ipoly mentén és Börzsöny térségében**

Témakör

**Környezetvédelem és fenntartható fejlődés**

Támogatás összege

**11 518 EUR**

Honlap, elérhetőség

**<http://magosfa.hu>**

Az alapítvány az NCTA támogatásával egy térségi turisztikai terv elkészítésére és néhány mintarendezvény megszervezésére vállalkozott. Akciói véletlenül egybeestek egy uniós kezdeményezéssel, amely a Duna menti települések fellendítéséért indult. A két projekt szerencsésen kiegészíti egymást.

2003 óta működik a váci székhelyű, a Dunakanyar bal partja és az Alsó-Ipoly menti települések fejlesztését is küldetésének tartó Magosfa Alapítvány, amely sokrétű tevékenységet vállalt fel a térségben. A szervezet elsősorban a nem motorizált turizmust szeretné erősíteni és érdekesebbé tenni: a kerékpárral, tömegközlekedéssel, kenuval vagy gyalog kirándulni indulókat segíti abban,



hogyan ne menjenek el a helyi nevezetességek, jellegzetességek mellett, hanem tudjanak meg többet a tájról, a természeti értékekről, a településekről és azok apró szépségeiről, az itt élők számára fontosnak tartott látnivalókról. Egyik közösségi tevékenységük Angliából indult, és már itthon is egyre többen ismerik az úgynevezett kincskereső ösvényeket, amelyek virtuálisan kijelölt sétákat jelentenek egy-egy faluban. Ezt bejárva a látogató megnézheti mindazt, amire a község lakói büszkék, vagy ami a falu jellegzetessége. A tagok aktívan részt vesznek abban, hogy a táj és a falvak értékeit megőrizték. Az alapítvány a helyi termékek és készítőik propagálásáért is sokat tett és tesz ma is. A környéken előállított élelmiszereknek és kézműves termékeknek több alkalommal rendezett kiállítást és vásárt, amely szintén a térségi ökoturizmust erősíti.

Az alapítvány létrehozója által korábban készített turisztikai terv nem volt sikeres, javaslatai nem valósultak meg. A civil szervezet azonban továbbra is arra törekedett, hogy ötleteit egy előre kidolgozott terv alapján, és ne ad hoc módon valósítsa meg, úgy, hogy bevonja ebbe a térségben élőket is. Ehhez kapott támogatást a Norvég Civil Alaptól. Az alapítványnak kiindulópont-

tul szolgált a négy évvel korábbi terv, az új elkészítéséhez azonban fel kellett mérniük, hogy mi változott azóta. Ehhez kérdőívben megkérdezték az itt élőket, és a projekt után egy követő csoporttal évente tesztelik, hogy jó irányba haladnak-e. Az alapítvány a lakossági észrevételek mellett a vállalkozók és a térségi civil szervezetek véleményére is kíváncsi volt – összesen 200 kérdőív került kiosztásra. A közvélemény-kutatást fórumok követték, amelyekre mintegy hatvanan mentek el. Az együttgondolkodásban aktívan részt vett az a tíz települési önkormányzat, amelyre kiterjed a tervezés hatásköre.

A térségi turisztikai terv elkészítése során kereste meg a szervezetet a VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., amely a hazai terület- és fejlesztéspolitika kiemelt szakmai háttérintézte. Az intézet egy európai uniós pályázat keretében foglalkozik a Duna menti települések fejlesztésével, több országgal együttműködésben. A VÁTI az alapítvánnyal egy időben kezdett bele a térség felmérésébe és egy nagyobb volumenű turisztikai terv elkészítésébe, így akadt rá a szervezetre, amelynek anyagait, ötleteit hasznosítani tudja saját projektjében. Az együttműködésnek az alapítvány is örült, mert míg ők a tervezésben, addig az állami háttérintézmény a megvalósításban segít.

A helyi civil szervezet nem csupán elméletben gondolta végig, hogyan lendíthető fel a helyi ökoturizmus a környéken, két mintarendezvény megszervezését is vállalta. A Corvinus Egyetem (szintén a Norvég Alap által támogatott) országos tájérték-megőrzési programjának helyi megjelenésével összekapcsolódva, közösen pavilonokat állítottak fel a város frekvenciált helyén, hogy propagálják tevékenységeiket és azt a helyi termék-



állítás, amelynek Vác egyik legforgalmasabb kávézója adott otthont két héten át. A szervezet már korábban létrehozott egy központi adatbázist a helyi termelőkről, ez alapján jól nyomon követhető volt számuk látványos növekedése. Míg 2007-ben még csak 41 név szerepelt a listán, addig 2010-ben már több mint százan árulták portékáikat. A kiállítást egy klubest zárta, amelyen két francia házaspár beszélt a termelők és vásárlók közötti közvetlen kereskedelem formáiról, arról, hogy országukban miként építettek ki szoros kapcsolatot az eladó- és a vevőkör között. A termékbemutató szeptember végén, a városi Mobilitási Héten nyílt meg, így az egyéb városi programokat hirdető plakátokon, valamint rádiós, televíziós hirdetésekben, újságcikkekben is megjelenhetett az alapítvány. A rendezvény keretében sor került egy Vác természeti, kulturális szépségeit bemutató tájsétára és ehhez kapcsolva egy kis helyismerteti vetélkedőre.

A másik mintarendezvény egy garantált, vezetett túra megszervezése volt az alapítvány névadó hegyére, a Magosfára.

A projekt harmadik elemeként egy egynapos képzést hirdetett meg az alapítvány, amelyen egy felkért szakember által készített turisztikai monitoring módszertant mutatott be a résztvevőknek. Ezzel a módszerrel költséghatékonyan nyomon követhető a turizmus hatása egy-egy térségre, így még időben lehet tenni az ellen, hogy a látogatás hatásai visszafordíthatatlan károkat okozzanak a természeti környezetben. Az ilyen típusú monitoring készítése nem teljesen ismeretlen nálunk, a nemzeti parkokban már alkalmazzák ezt a módszert egyes területek állapotának követésére. A képzésen, amely az előadások mellett egy terepfelmérést is magában foglalt, tizenöt helyi és más városokban működő civil szervezet képviselői, egyetemi hallgatók és egy nemzeti park munkatársa vettek részt.

A szervezet nemcsak e kiemelt projekt során igyekezett felhívni magára a figyelmet, on-line hírlevelét az interneten keresztül például mintegy 400 emberhez juttatta el, tevékenységéről, akcióiról pedig rendszeresen tájékoztatja a környezetvédelmi és helyi hírportálokat. Vezetett túráiról, rendezvényeiről információkat lehet kapni túraszervező és egyéb közösségi oldalakon is. Az alapítvány tehát folyamatosan arra törekszik, hogy minél szélesebb körben terjessze véleményét: a turizmus képes összhangban élni a természettel, de tenni kell ezért!

(Pap Melinda)





# Hiábavaló „felvilágosító hadjáratok” helyett közös alkotás

Szervezet neve

**Mediawave Nemzetközi Vizuális Művészeti  
Alapítvány**

Projekt címe

**„Együtt feketén-fehéren” KÖZÖSSÉGalkotást és  
egyMÁS megértését elősegítő ifjúsági művészeti  
műhelysorozat**

Témakör

**Szociális kohézió, gyermek- és egészségvédelem**

Támogatás összege

**19 990 EUR**

Honlap, elérhetőség

**[http:// www.mediawave.hu](http://www.mediawave.hu)**

„Aronson szerint az előítélet nem változik meg egy információs kampánytól. Az emberek inkább egyre jobban elkötelezik magukat előítélettel telt magatartásuk mellett. Ezért hiába vannak a felvilágosító hadjáratok, mert az emberek nem hallgatják végig, és nem veszik be azokat az információkat, amelyek vélekedéseikkel ellentétesek.” - A Mediawave Alapítvány az etnikumok közötti előítéletesség okainak és lehetséges feloldásának világhírű szakértőjét, Elliot Aronsont követve szervezte meg romák és nem romák együttműködésén alapuló projektjét.

„A konkrét szociális, társadalmi probléma hátterének elemzéséhez Aronson, szociálpszichológus elméletét hívtuk segítségül” – írták. – „A világhírű tudós szerint az orvosolhatja a helyzetet, például az iskolákban, ha az osztályokban együttműködésre készítetik a fiatalokat, ha tanulócsoportokban készülnek fel a tananyagból. Az együttműködés nemcsak az iskolában, a társadalomban is képes az agresszió csökkentésére.”

A Mediawave szakemberei a győri, szombathelyi és kisharsányi alkotóműhelyekben egymást addig nem ismerő fiatalokat hoztak olyan helyzetbe, hogy ha el akarták érni közös céljaikat, vagyis létre akarták hozni filmes, fotós vagy zenei alkotásaikat, akkor érdemi kapcsolatba kellett lépniük. Megismerték egymás erényeit, közelebbről értették meg egymás hibáit (vagy amit hibának éreztéltek), és előbb-utóbb kiderült, hogy hátterük, képzettségük, habitusuk különbségei ellenére is együtt tudnak működni. Ez a közös tapasztalat, az együttélés lehetőségének saját élményeken alapuló megtanulása volt az „Együtt feketén-fehéren” projekt legfontosabb célja és legfőbb eredménye.

A szervezőket azonban már az első lépcsőfoknál nagy meglepetés érte. A „Roma is beautiful” című, első győri műhelymunkájukat indító megbeszélésen Horváth M. Judit fotós, aki öntudatosan vállalja cigány identitását („A nővérem magyar, én meg cigány vagyok” – mondja), magyarországi cigány sorsokról készített, sokakat sokkoló fotósorozattal indította a közös gondolkodást. „Nem terveztünk tudatosan provokációt, de gyorsan kiderült, hogy az ország sokféle tájáról egybegyűlt, nagyon eltérő hátterű cigány fiatalok közül volt, aki hevesen reagált erre az indításra” – mondta el nekünk a projektet vezető Hartyándi Jenő és Hartyándi Flóra. – „Gyakorlatilag a fejünk fölött alakult ki mindjárt a legelején parázs vita.”

Horváth M. Judit, amikor a cigánytelepeken járva fotóz, a szépséget keresi – de a háttérben letagadhatatlanul ott a nyomor. „Hogy lehet ilyet csinálni? Ez még tovább



rontja a képet rólunk!” – hangzott az egyik jellemző vélemény. Már az indító vitában feltárult, hogy az eredeti várakozásokhoz képest nem csak, és nem is elsősorban a romák és nem romák közötti előítéleteket kell feloldani. A romungro, beás, oláh cigányok között is számos előítélet él, mindenki szinte csak a saját környezetét ismeri, egy részük soha korábban nem mozdult ki a saját közegéből. Az is kiderült, hogy az előítéletek nem egyirányúak, a romáknak is masszív sztereotípiák vannak a magyarokkal szemben. A legnagyobb szakadéknak azonban a képzett és képzetlen emberek közötti távolság tűnt, különösen akkor, amikor roma lány vagy asszony bizonyult képzetlenebbnek. Jellemző történet, hogy a közös munka során szerelmek is kialakultak, de egy kelet-magyarországi, nagyon szegény környezetből érkező, képzetlen fiatalember csak a nem roma munkatársaknak merete bevallani, hogy mennyire tetszik neki az egyik értelmiségi lány, és hogy nem tud mit kezdeni ezzel a helyzettel.

Egyes roma csoportokban a férfiak és nők viszonyát ma is archaikus törvények szabályozzák. A Mediawave projektben is találtak ilyen esettel, amikor egy roma zenész elhozott magával három táncos lányt, de anyyira őrizte „háremét”, hogy a lányok csak egymással beszélhettek, és a projekt más résztvevőinek nem sikerült áttörni ezt a falat. Ez volt az egyik eset a kevés, kudarcnak számító fejlemény közül.

A projekt vezetői a legnagyobb eredménynek néhány nagy tehetség felfedezését tartják. Kiváló zenész-tanárunk, Ferenczi György állapította meg az autentikus cigány zenét játszó csornai Romungro Fiúkról, hogy zeneileg és szellemiségükben is látványosan fejlődtek a közös munka során. Ezek a tehetséges fiatalok a képzetlenségük miatt előbb-utóbb beleütköznek korlátaikba – de ha jó kezekbe kerülnek, új zenei világ nyílik ki előttük. A Mediawave zenei műhelyében bukkant fel Horváth Dániel „Dudu” is, aki zseniálisan bánik a hegedűvel. Nagyon számítanak a továbbiakban is a sokoldalú, képzett és érzékeny muzsikusz részvételére.

A filmes tehetségek kiválasztása a párnapos workshopok keretei között még nehezebb, mint a zenész tehetségek gondozása. A 2010-es workshopok „sztárja” ezért egy nagy tehetségű roma filmes, aki kétgyermekes anyuka, „civilben” a vendéglátóiparban dolgozik – de mintha csak erre az alkalomra várt volna, hogy megmutathassa, hogyan tud bánni a filmes kifejezés eszközeivel. Barbara a workshopokban dolgozó filmes tanárok egyöntetű véleménye szerint östehetség, rendkívül jól ír forgatókönyvet és nagyon jól instruálja a színészeket. Állomás című táncfilmje nagyon ígéretes indulás a filmes pályán.

A fiatalok látványos fejlődését az interneten bárki számára elérhető filmes és zenei dokumentumok igazolják. A nyilvános vetítéseken és kiállításokon mindjárt pályájuk elején élénk visszajelzést kaptak az értő közönségtől. További művészeti tanulmányaik megkezdé-



séhez lendületet kaptak az „Együtt feketén-fehéren” projektől, filmjeiket fesztiválokra nevezhetik be, esélyt kaptak az érvényesülésre.

A projekt a pénzügyi lehetőségekhez alkalmazkodva folytatódik, az eddigi munkában kialakult csapat együtt maradt. A roma tehetségek tipikus útja, hogy két-három év elteltével az asszisztensek, majd a tanárok közé kerülnek. Van lemorzsolódás is, de összességében

teljesül az „Együtt feketén-fehéren” projekt célja: „a közös alkotótevékenységgel segítik a roma tehetségek érvényesülését, hiszen olyan eszközöket adnak a kezükbe, amelyek segítségével sokakhoz szólhatnak. Másikülönben erre nem nyílik módjuk. Kevesen jutnak el oda, hogy műsort vezessenek a tévében, vagy parlamenti



képviselők legyenek. Egy jól megválasztott félperces filmmel vagy egy fotóval szavak nélkül is sorsokat változtathatnak meg. A műhelyek során kapcsolatokat építhetnek, kipróbálhatják magukat számos területen, tömegekhez szólhatnak pár nap munkájával.”

A legnagyobb változást a roma résztvevők személyiségében érte el a Mediawave projektje. Míg eleinte szinte kitüntetésnek érezték, hogy egy elfogadó, nyitott közösségnek az egyenértékű tagjai lehetnek, menet közben teljesen átértékelték a társadalomban lévő szerepüket, helyzetüket. Sokan nyilatkozták közülük, hogy a műhely adta tapasztalatoknak köszönhetően már elhiszik, hogy lesz olyan munkájuk, amit szeretnek. Úgy érzik, ezután magabiztosabban mennek majd állásinterjúra, határozottabban mozognak az életben, és jobban megértik a továbbtanulás fontosságát is.

(Tamás Tibor)

# Megújuló energiával a szegénység ellen

Szervezet neve  
Projekt címe  
Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Interregionális Megújuló Energia Klaszter Egyesület**  
**MERSZ mobil technológiacentrum**  
**Környezetvédelem és fenntartható fejlődés**  
**20 989 EUR**  
**<http://www.greenenergy.hu>**





Az alapprobléma, amire a MERSZ mobil technológiai centrum választ kínál az, hogy Magyarországon nagy tömegek nem tudnak kitörni a szegénységből, miközben örült összegeket fizetnek a melegért, ami aztán kiszökik a házukból.

Magyarországon rendkívüli méreteket ölt a szegénységnek egy ritkán emlegetett velejárója, az energetikai szegénység. Dr. Somogyvári Márta, egyetemi docens, a pécsi egyesület elnöke a problémát úgy fogalmazta meg, hogy éhezni még mindig kevésbé elviselhetetlen, mint fázni, hiszen a gyomrunk rovására tudunk valamelyest spórolni, de a korábban felvett hőt nem tudjuk raktározni. Az emberek tömegesen csapdahelyzetben vannak, mert a legszélesebb körben szokásos energetikai megoldásaik gyakorlatilag azt jelentik, hogy még a kevés pénzüket is kidobják az ablakon. Simor Árpád koordinátor a projekt egyik fontos helyi támogatóját, Drávapiski polgármesterét idézte, aki úgy exponálta az ellentmondásos helyzetet, hogy a lakosság igen nagy részéhez a feltétlenül szükséges pénznek csak a harmada folyik be – és ez is az energiamultiknál landol... A probléma komplexitását jelzi, hogy a rosszul megépített, rosszul karbantartott házak, amelyekhez „olcsónak” vélt anyagokat használtak fel, még mélyebbre taszítják a lakókat. Az építkezéseknél és lakásfelújításoknál felhasznált anyagok azt eredményezik, hogy műanyag dunsztban élnek az emberek. A következmények borzasztóak: a MERSZ munkatársai az egyik településen egy családi házban azt tapasztalták, hogy a nagy létszámú család minden tagja idült bronchitiszben szenved, illetve aki ezt még elkerülte, az is folyamatosan köhög.

A helyzETFelmérés során maguk is tapasztalták, hogy igazak a pletykák, amelyek szerint nagyon sok „szocpulos” házból a kőműves kispórolta az anyagot. „Egy kémény falfelületén 103 fokot mértem!” – említette egyik megdöbbentő tapasztalatát Simor Árpád.

A lakóépületekben és közintézményekben azt kellene elérni, hogy a beépített anyagok és a megépítés, felújítás módja biztosítsa az 50 százalékos páratartalmat és az állandó, megfelelő légmozgást. A MERSZ projekt lényege azonban, hogy számol a magyar szociális, társadalmi és jogi környezet realitásaival is. Ezért az egyes településeken mindig azt próbálták bemutatni a helyi lakosok mozgósítható részének, hogy a jelenleginél kisebb energiaigényű megoldásokat a kertekben, a ház körül, a település környékén megtalálható anyagokból akár saját maguk, vagy a faluban élő ügyes iparosok segítségével előállíthatják. (Ilyen megoldások például a rakétakályha, a tömegkályha, az egyszerű kemence, napkollektor, aszaló és napkonyha.) Azt demonstrálták, hogy mindez olcsóbbá és jobbá teheti az energiafelhasználást; és nincs szükség eladásodásra vagy nem létező anyagi tartalékok mozgósítására a megvalósításhoz, vagyis elérhető. Nem fognak fázni a gyerekek, és mindezt a család számára vállalható költséggel érhetik el.

A mobil technológiai centrum által bemutatott termékek hatékonysága magáért beszél. Simor Árpád egy család esetét említette, ahol a mihaszna férj napi teljesítménye egy vizes faág felhasználása, vagyis majdnem lehetetlen, hogy rendesen befűtsön. A Picasso-kályhával (vagy rakétakályhával) viszont az ügyes asszonyka 26 fokot csinált! Ezekben a kályhákban a felhasználható faanyag is csökkenti a manapság jellemző pazarlást. Nem csak rönkökkel, fatörzsből hasogatott hasábokkal lehet megfelelő, tartós hőmérsékletet elérni. A rakétakályhában azok a haszontalannak gondolt faágak is meleget adnak, amelyeket egyik partnerük, egy kis település polgármester asszonya „mókushajigáló” fának titulált...

Előfordult persze az is, hogy az energiahatékony, olcsó fűtési, főzési vagy szigetelési eszközöket, amelyeket a projekt munkatársai egy-egy településen a kiválasztott házaknál és családoknál elhelyeztek, néhány hónap múlva az éppen szorongató szükséghelyzetben (nem ritkán uzsorás által fenyegetve) lebontották, eladogatták. Előfordult, hogy az éghető részeket feltűzelték, a fémet értékesítették. A MERSZ azonban nem azonnali, totális változást tűzött célul, hanem a változások elindítását. Az eddigi tapasztalatok is bizonyították, hogy

a mobil technológiai centrum mellett más, hasonlóan hosszú távra tervező programokra is szükség van. Tapasztalhatták, hogy minden település más. Több műhelymunkát tartottak például olyan falvakban, ahol a helyiek értik, és hajlandók is átvenni az ésszerű megoldásokat. Ha tartósan megfelelő impulzusokat kapnak, képesek kihasználni a lehetőségeket. A másik végletre is volt példa: olyan, rendkívül leromlott, gettóba szorult közösséget is találtak, ahol részben a környezetük rendkívül elutasító gesztusai miatt, részben saját közönyük, a kikapaszzkodás esélyét sem látó vegetálásuk miatt szinte reménytelennek látszik a mobil technológiai centrum ajánlatainak megértése és hasznosítása. Ezzel együtt, több településen találtak tehetséges segítőtársakat. Marócsán például egy nagyon ügyes sváb fiatal végezte a szigetelési munkákat, aki kitűnően összedolgozott két cigány segítőtársával. A tudás terjedésének gyorsaságát példázza annak a roma fiatalnak az esete is, aki a marócsai műhelymunkán vett részt. Drávapiskiből érkezett, és gyorsan ráérezett a tűzhelyépítés fogására. „Akármilyen legyek, ha jövő vasárnap már nem a saját tűzhelyemen főzök otthon is” – jelentette ki, és otthon még a konfliktusokat is vállalta konzervatív környezetével.

Az akadályok mindig váratlan irányból jöttek. A szigeteléshez a projekt munkatársai az olcsó és kitűnő tulajdonságokkal rendelkező szalmabálát ajánlják – de menet közben kiderült, hogy a minősített anyagokat előíró hatályos szabályozásra hivatkozva komoly akadályokat lehet gördíteni a munka elé. Simor Árpád egy ordító ellentmondásra hívta fel a figyelmet: a botrányos minőségben megépülő „szocpulos” építmények a ha-



tóságok jelentős részénél minden további nélkül „átmennek”, de a MERSZ által alkalmazott, évezredek óta bizonyítottan minőségi építőanyaggal bajok vannak. A konfrontációknak, amelyekbe a projekt beleütközött, mégis egyértelműen pozitív hozadéka van: máris sikerült például kedvező változásokat elérni a szabályozási gyakorlatban.

A MERSZ technológiai megoldásainak terjedését nemcsak bürokratikus akadályok gátolhatják. A falvakban elterjedt életmódminták, a pazarló szokások megváltoztatása nem megy egy lépcsőben. A szalmabála-



szigetelésről például egyes közösségekben babonás elképzelések terjedtek el.

A projekt bebizonyította, hogy a siker egyik legfontosabb tényezője a helyi közösség mentális állapota, készsége a változtatásra. A MERSZ projekt ott ért el sikert, ahol tekintélyes helyi vezetők kitartó támogatására támaszkodhattak.

A MERSZ mobil technológiai centrum a már említett Marócsán és Drávapiskin is ilyen szövetségekkel rendelkezik, de Felsőegerszeg polgármester asszonyának támogatása is nélkülözhetetlen. Legújabbán Alsómocsolád dinamikus polgármestere bebizonyította, hogy egy találékony helyi vezető csodákra képes 8-9 település kooperációjának megszervezésével. Az alsómocsoládiak által indított, „energetikai tanösvény” elképzelés megvalósításában az egyesület tanácsadóként van jelen.

„A projekt jövőjét település-energetikusok kiképzése biztosíthatná” – érzékeltette a továbblépés útját Simor Árpád. Olyan szakemberekre lenne szükség, akik egy-egy településen állandóan elérhetőek, szaktudásuk révén hatékonyan megoldják a problémákat, terjesztik az olcsó és hatékony energetikai megoldásokat, és személyükben folyamatos kapcsolatot biztosítanak projekt központjában dolgozó szakemberekkel.

Tamás Tibor

# Alternatív, vonzó, „tisztá” életmód-divat

Szervezet neve  
Projekt címe

Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Magyarországi Éjféli Sportbajnokság Egyesület**  
**Kiút – szociális sporttal a hátrányos helyzetű**  
**fiatalok prevenciójáért**  
**Szociális kohézió, gyermek- és egészségvédelem**  
**18 000 EUR**  
**<http://www.holdsugar.hu>**

A rendkívül rokonszenves célokat kitűző éjszakai pingpong bajnokság mozgalom is kérte 2010-ben a Norvég Civil Alap támogatását rendezvényeinek megszervezéséhez. A kezdeményezés az Egyesült Államokbeli „Midnight Basketball League” magyarországi adaptációjaként indult. A magyar mozgalmat (az országos egyesület névbetűi alapján, a továbbiakban: MÉSE) a kilencvenes évek óta – egészen korai haláláig - emlékezetes személyiség mozgatta. Dr. Faragó Sándor, a Pingpondoki, rokonszenves esetlenségével botladozva a bürokraták akadálypályáin, végtelen emberszeretettel végül mégis mindenkit lehengerelve, annak idején leküzdötte a legmagasabb gátat: elindította a kezdeményezést. Megmutatta, hogy lehetséges itthon is megcsinálni azt, ami Amerikában egyszer már sikerrel járt és divatba jött. A civil szervezet kiszélesítését pedig a Faragó doktorhoz barátságából, lelkesedésből csatlakozó önkéntes segítők, szakemberek végezték el, mindmáig megakadályozva, hogy a kiváló kezdeményezés érdektelenségbe süllyedjen.

A MÉSE alap gondolata, hogy a városokban és falvakban felnövekvő új generációk új életmód-divatjai, szórakozási és közösségképzési lehetőségei sok fiatalot sodornak veszélybe. Mindenekelőtt a szenvedélybeteg droghasználóvá – majd dilerré – válás veszélye leselkedik rájuk.



Erre keresik a választ a MÉSE hálózat fenntartói. A megoldás, ugyanúgy, mint az amerikai kosárlabdálga esetében, az a nagyszerű ötlet, hogy teremtünk a diszkókkal, zenés bulikkal szemben egy alternatív, vonzó, „tisztá” életmód-divatot!

A MÉSE klubjai ugyanazokban az időszakokban várják a fiatalokat, amikor a divatos zenés szórakozóhelyek. A hétfői éjszakákon immár nagyon sokan választhatják azt, hogy sportoló közösségekben töltsék idejüket, ahol felnőttek társaságában, a drogtisztaság elvét szigorúan betartva találhatnak barátokat. Míg Amerikában az egyik legnépszerűbb nemzeti sporttal, a kosárlabdával ragadták meg a kallódó fiatalok képzeletét, a magyar klubhálózatban a fő sporttevékenység mindmáig az



asztalitenisz lett. A pingpongozáshoz kiegészítő játékok kapcsolódnak. (Mostanában a népszerű csocsó és darts vetélkedik a klubokban megjelenő fiatalok figyelméért.)

A Norvég Civil Alap támogatása éppen a magyarországi mozgalom fejlődésének fordulópontján segítette a MÉSE vezetőit a szervezet továbbépítésében. A mozgalom az elmúlt években bebizonyította, hogy a karizmatikus alapító, a Pingpondoki váratlan halála után is képes talpon maradni. A hálózat működik, a külső és belső konfliktusokkal képesek megküzdeni, a klubok körül kialakult erős közösségek – hála a kiváló klubvezetőknek, akitivistáknak – fennmaradtak. A helyben maradás azonban stagnálás helyett sorvadást jelentene, ezért új módszerekkel igyekeznek tovább terjeszteni az éjszakai pingpong modelljét.

Az NCTA finanszírozás lehetővé tette egy utánfutó beszerzését, amelyen 3 pingpongasztal, 1 csocsó és egy darts-készlet szállítható el bármilyen helyszínre. A 2010-es év ezzel a megnyíló lehetőséggel az expanzióról szólt. A MÉSE hálózatában négy kiemelkedően erős klubközösség (a miskolci, a tiszaezlári, a leányfalui és a szentendrei) vállalkozott arra, hogy rotációs rendszerben új (vagy korábban a hálózathoz kapcsolódó, de különböző okok miatt leakadt) helyszíneken népszerűsíti az éjszakai pingpong klubok mozgalmát. A feladat sokszínűségét jelzi például, hogy a szentendreiiek egymástól néhány tucat kilométeres távolságra gyökeresen különböző helyzetű településeken értek el sikert. Salgótarján egyik elővárosában egy iskola tanárai mutattak rendkívüli fogadókészséget, mert a Tarjánban bulizó diákok hétfői önpusztító szórakozási szokásainak próbálnak vonzó alternatívát állítani. Nem messze onnan pedig, egy hegyi faluban, ahol annyira

nagy a csönd, hogy még téreőr sincs, a szórakozási lehetőségek teljes hiányának vet véget a pingpongklub megalapítása – a polgármester lelkes támogatásával. Óriási élmény volt a MÉSE-klubok utánfutós kitelepüléseinek sorozata – erősítette meg Jakab Péter, az Egyesület elnöke. Mindenütt „előben”, helyi bajnokság szervezésével mutatkoztak be. Volt, ahol esti programot tudtak rendezni, de ott is pontosan értették, miről van szó, ahol a kitelepülés nappal történt. A MÉSE mindenütt megalapozott ígéretet tudott tenni arra, hogy aki csatlakozik hozzájuk, hatékony segítségre számíthat az országos szervezettől és a testvérkluboktól. Eddig tíz helyen hintették el a magot, és öt új klub máris megalakult (!). A másik öt helyszínen is lesz klub, hiszen intenzív szervezés kezdődött. Ez utóbbi helyeken meg kell szervezni az indítást, meg kell találni a legmegfelelőbb helyszínt, a fiatalok mozgósítására képes embereket, és nem utolsósorban, le kell küzdeni a gyakran előálló bürokratikus akadályokat.

A 2010-es projekt része volt a hagyományos Dr. Faragó Sándor Emlékverseny sikeres megszervezése. Ez a bajnoki szezon országos záróeseménye, amely kezdettől fogva a klub versenyrendszerének koronája – a Doki halála óta pedig, sajnos, az alapító részvétele nélkül, az emléket őrizve kell lebonyolítani. Az országos hálózatból 2010-ben 12 klub 108 versenyzője rendezett parádés ünnepséget. A különböző sportágakban, életkor, nem és tudásszint szerint felállított kategóriákban, tíz klub (Bakonszeg, Biharkeresztes, Csömör, Debrecen, Göd, Leányfalu, Pesterzsébet, Szentendre, Tiszaeszlár, Zagyvaróna) versenyzői vittek haza díjakat.

A 2010-es projekt része volt a MÉSE stratégia megalapításának nagy munkája is. Tulajdonképpen arról van



szó, hogy a klubok által már kitaposott utat, a kialakult és rögzült gyakorlatot kodifikálták. Aki a MÉSE hálózatához akar csatlakozni, annak vállalnia kell néhány jól átgondolt alapelv betartását (például a klub teljes drog- alkohol- és nikotin-mentességét, vagy azt, hogy a fő sporttevékenység a pingpong legyen). Nem véletlenül ragaszkodott a Doki a pingponghoz mint alapsporthoz – magyarázta el Jakab Péter. – Ezt a sportot az utcáról betévedt, felszerelés nélkül érkező fiatalok is azonnal elkezdhetik, és nem melleleg, a játékosok



az asztal két végén küzdenek, minimális az agresszió kockázata. A legkülönbözőbb állapotban lévő és sokféle háttérrel rendelkező fiatalok esetében ez nagyon fontos szempont.

A MÉSE stratégia persze senkinek sem „kötelező”. „Mindenki választhat más utat is – de azt a kezdeményezést nem a mi hálózatunk fogja támogatni” – fűzte hozzá a MÉSE elnöke.

Faragó Sándor az első pillanattól azt a merész célt tűzte ki a klubok elé, hogy az éjszakai pingpong váljon országos ifjúsági életmód-divattá. Ismertségben, népszerűségben vetekedjen ez a közösségi hálózat a jelenleg ismertebb, és sokkal kockázatosabb alternatívákkal.

Ennek a stratégiai célnak a megvalósulásáért még tenni kell. Elsősorban a hálózat ismertségét kell változatos eszközökkel növelni. Aki saját tapasztalatot szerez a MÉSE-klubok valóságáról, azt már nem kell győzködni. A több mint másfél évtized alatt a klubokban remek, tehetséges fiatalok sokasága nőtt fel, akik a klubokból „kinöve” is visszajárnak, és azóta sok helyütt a közösségek legerősebb oszlopaivá váltak. Országsszerte rendkívül leleményes klubvezetők és akitivisták egész sora kapcsolódik a MÉSE-hálózathoz. A klubokat fenntartó emberek sokasága társadalmunk legjobb arcát mutatja bárki számára, aki eljut odáig, hogy véletlenül révén kapcsolatba kerül a hálózattal. Ez a másfél évtized szívós munkájával megszöött civil háló különleges érték.

(Tamás Tibor)



# Ahol a mesterségek életre kelnek

Szervezet neve  
Projekt címe  
Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Mohácsi Városszépítő- és Városvédő Egyesület**  
**A mohácsi vízimalom újjáélesztése**  
**Kulturális örökségvédelem**  
**24 900 EUR**  
[http:// www.mohacsivarosvedo.hu](http://www.mohacsivarosvedo.hu),  
<http://www.patakmalom.hu/>



Mohács környékén az egyetlen ipartörténeti emlék a Csele-völgyben álló vízimalom, amely tavaly óta a nagyközönség előtt is nyitva áll. Romániai mesteremberek érkeztek Baranyába, hogy újra megépítsék a malomberendezést a korabeli technikákat alkalmazva, így 2010-ben számtalan rendezvénynek és kézműves foglalkozásnak adott otthont a háromszintes épület.

Évtizedek óta roskadozott a mohácsi kistérség egyetlen megmaradt, XIV. századból származó vízimalma a város szélén. Négy évvel ezelőtt döntött úgy Mohácsi Bugarszki Norbert, hogy a hatalmas tartozásokkal együtt megveszi az épületet. A malom 2007-es tulajdonosváltásakor az új gazda új nevet is keresett az épületnek: Szent Miklós püspök mellett döntött, akit a keresztény világban a keleti területeken a vizek, az utazók és a vízzel dolgozók patrónusaként is tisztelnek. A pravoszláv egyház egyik védőszentje arra kívánja emlékeztetni az itt élőket, hogy a vízimalom egykor szerb gabonakereskedők tulajdonában volt.

A lakhatatlanná vált malom használhatóvá tétele sok munkát jelentett a tulajdonosnak, aki a kezdetektől



azon törte a fejét, hogyan hasznosíthatná úgy az épületet, hogy az a helyiek számára közösségi hellyé váljon. 2008-ban kért támogatást a Norvég Civil Támogatási

Alaptól a Mohácsi Városszépítő és Városvédő Egyesület, amely nem csak működőképessé és látogathatóvá tette az ipartörténeti emléket – amely egyben múzeumként is működik –, hanem programokat, kézműves foglalkozásokat is szervez itt. Így nem csak a molnársághoz kötődő tevékenységekkel, hanem sokféle régi mesterséggel is megismerkedhetnek a látogatók. A szervezet 2009 szeptemberében láthatott neki a feladatnak, hogy egy év alatt életet leheljen a malomba. 2010 májusában, a névadó és védőszent ünnepnapján nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt a malom, addig azonban hatalmas átalakításokra, felújításokra került sor. A malom berendezését korhű módon szeretne volna újra felépíteni az egyesület, ezért Gyergyószentmiklósról hívott mesterembereket, akik a terepszemle után hozzáláttak a munkának otthon. Kovászna megyében találtak megfelelő faanyagot, amelyből



elkészíthették a malom „lelkének” egyes elemeit. A több tonnányi rakományt kamionra rakták, és félkész állapotban szállították Mohácsra. A gépezet működésbe hozatalára, a malom vízellátására egy víznyerő kutat építettek a helyszínen, erre egy széllel hajtott vízszivattyút telepítettek, valamint az árokrendszert és a zsilipeket is helyreállították. A korabeli technikával és anyagokkal rekonstruált, megújuló energiát használó gépezet a műemlék lelke, legfőbb látnivalója. Az épület és a környezet rendbetételéhez rengeteg segítséget kapott az egyesület: egy év alatt 160-170 környékbeli támogatta valamilyen módon a vízimalom működőképességét. Volt, aki saját munkájával járult hozzá a munkálatokhoz, volt, aki traktort, kerítésoszlopot vagy éppen tetőcserepet ajánlott fel az egyesületnek. A malommentő munka megkoronázásának tekinti a Mohácsi Városvédő Egyesület a Kós Károly-díjat, amelyet 2009. december 16-án vehetett át.



Az épület középső szintjén, ahová elsőként lép be a látogató, kapott helyet egy többnyelvű malomtörténeti kiállítás, amely korabeli fotókból, a malom újjáépítésének folyamatát bemutató képekből áll. Ezekből megismerhető az őrlés tudománya, a mohácsi malomtörténet és természetesen a Szent Miklós malom története is. Emellett tárgyi emlékek is megcsodálhatóak itt – például őrléstörténeti relikviáknak számító kézimalmok –, ezek megfoghatóak, kipróbálhatóak, és számuk folyamatosan gyarapszik. Amióta ugyanis híre ment a malom újjászületésének, folyamatosan érkeznek a felajánlások a környékről: sok embernek akad még a padláson vagy a pincében olyan eszköze, szerszáma, amely itt méltó helyére kerülhet. A kiállításon idegenvezető kalauzolja végig az érdeklődőket. Az alsó szinten nyílik lehetőség a kézműves foglalkozások megtartására: a családok kipróbálhatják a gyertyaöntést, papírméretést, korongozást, kosárfonást, nemezést.

A malom felső szintjén egy körülbelül 50 ember befogadására és vendégül látására alkalmas egyterű helyiséget hoztak létre, ahol előadásokat tartanak, valamint a malom felújítását bemutató és más, hasonló témájú kisfilmeket is vetítenek az erre járóknak. Emellett iskolán kívüli tanórák, munkahelyi vagy magán rendezvények, esetleg padlásszínházi és egyéb előadások megtartására is lehetőség nyílik.

A malmot, mint turisztikai látványosságot, valamint a programokat elsősorban az interneten népszerűsíti az



egyesület. Már a rekonstrukciós munkák idejében működött egy saját weboldal, ahol jelenleg is megtalálhatóak a legfrissebb információk. Az épület gazdái alapvetően nem prospektusokkal, nyomtatott anyagokkal szeretnék idecsalogtatni a vendégeket, jobban bíznak abban, hogy aki egyszer már járt itt, híret viszi. Emellett jó kapcsolat alakult más műemlékek üzemeltetőivel, akik szintén az érdeklődők figyelmébe ajánlják az egyedülálló ipartörténeti emléket.

A vízimalom megnyitására, melyen kulturális programmal kedveskedtek a vendégeknek a házigazdák, mintegy ezer ember vett részt. A rákövetkező hónapokban is körülbelül 2500 látogatót vonzott a Szent Miklós malom, főként gyerekeket és az idősebb korosztályt. A tulajdonos minden évben több olyan rendezvényt is szervez, amely illik az épület szelleméhez, például méhészeti bemutatónak adott otthont, márciusban pedig



busójárással kezdték a szezont a vízimalomban. 2011-ben összesen hat kiemelt programmal várják az érdeklődőket, de természetesen nem csak a rendezvények alkalmával érdemes felkeresni a vízimalmot, kézműves foglalkozások, előadások, filmvetítések ugyanis folyamatosan lesznek.

Az épülethez korábban egy molnárház is tartozott, amelyből sajnos semmi nem maradt meg. A malom tulajdonosa ezt is szeretné visszaépíteni – itt konyha, fürdők és vendégszobák is helyet kapnának, így az arra járók egy-egy éjszakát is eltölthetnek itt. A tereprendezés sem fejeződött be, a malom körüli udvarban még sok a tennivaló. A tervek szerint a későbbiekben táborozásra is alkalmas lesz a Szent Miklós malom, így a gyerekek és a felnőttek akár egy-két hétig is maradhatnak a Csele-völgyben.



## A prostitúciót nem a nők választják

Szervezet neve  
Projekt címe

**Magyarországi Női Alapítvány (MONA)**  
**Szakmaközi együttműködés kiépítése Magyarországon a nőkereskedelem, a prostitúció, valamint a nőkkel szembeni erőszak elleni küzdelem érdekében**

Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Civil szervezetek kapacitásfejlesztése**  
**72 116 EUR**  
**<https://www.mona-hungary.hu>**



Egy civil kezdeményezés legnagyobb sikere abban áll, ha a tájékoztatáson, figyelemfelkeltésen túl kézzelfogható eredményt ér el az általa felkarolt ügyben. Szívós munkája nyomán a Magyarországi Női Alapítvány (MONA) ezt a dicsőséget félig már bezsebelhette, ugyanis a programot kísérő média megjelenések hatására társadalmi vita kezdődött a sajtóban a prostitúció kérdéseiről, majd a projekt befejeztével publikált jogszabály módosítási javaslat 2011 februárjában a politikusok elé került. Az addig szigorúan szakmai anyag politikai követeléssé lépett elő a belügyminiszter asztalán, amelyhez huszonhat magyarországi civil szervezet is csatlakozott. A tanulmányból összeállított petíció a szükséges törvénymódosításokra koncentrál, de az abban szereplő, gyermekprostitúcióval kapcsolatos problémák tisztázása egyúttal a prostitúció általános szabályozását is előtérbe hozta. A MONA akár hátra is dőlhetne a jól végzett munka után, ám a helyzet ennél sokkal bonyolultabb.

A prostitúció egyesek szerint szabad akaraton alapuló, teljesen legitim munka. Mások szerint viszont a női test áruba bocsátása nem egyéb, mint emberi jogokat sértő, a szabad akaratot nélkülöző tevékenység, amelyhez természetesen sok egyéb tényező is társul. A MONA ez utóbbit vallja: a prostitúció és az emberkereskedelem a nők és a férfiak egyenlőtlenségéből származik, semmi köze az élvezethez. Betlen Anna, a projekt szakértője már több fórumon hangot adott véleményének, miszerint prostitúció azért létezik ma is, mert nincs egyenlőség nők és férfiak között. „Ezek azok a különbségek, amelyeknek talaján a prostitúció működni tud, és egyúttal fenn is tartja azokat. De e nézetkü-

lönbségek ellenére a prostitúció és a hozzá kapcsolódó emberkereskedelem elleni fellépés, illetve a hátrányos következmények csökkentése közös társadalmi érdek” – állítja a szakértő.

A MONA által szervezett konferenciákon a prostitúció kétféle felfogását hirdetőik összebékítése nem volt könnyű, pontosabban az, hogy elvi vitájukat a cél érdekében háttérbe szorítsák. „A legnehezebb feladat az volt, hogy túlmutassunk a prostitúció-felfogások különbségein, eleinte ugyanis az eltérő hozzáállás lehetetlenné tette az egyeztetést. Tudatosítani kellett a meghívottakban, hogy a különbségek megvitatása nem része a rendezvényeknek, ennél sokkal fontosabb, hogy megtaláljuk az általános érvényű összefüggéseket” – magyarázza Matolcsi Andrea projektkoordinátor. Mindezek ellenére sikerült feloldaniuk a konfliktust, ráadásul az összes résztvevővel jó szakmai kapcsolatban maradtak.

A 2008 októberében indult projekt célkitűzése az volt, hogy a szakmai egyeztetések nyomán megalapozható legyen egy hazai ellátórendszer a nőkereskedelem és a prostitúció elszenvetőinek, illetve párbeszéd kezdődjön a megfelelő jogszabályok létrehozásáért. A programban kísérleti képzés is indult, kifejezetten az emberkereskedelem és a prostitúció áldozataival foglalkozó rendőrök és szociális szakemberek számára, hogy ezzel is csökkenjenek az érintettekkel szemben táplált előítéleteik, illetve azért, hogy elősegítsék a szakemberek



attitűdváltását.

Az első gyakorlati képzéseket 2010 tavaszán tartották. A rendőröknek szervezett kétnapos tréningek célja az volt, hogy a prostitúcióban érintett szakembereknek szánt speciális tananyagot kipróbálják. „Az elméleti és gyakorlati oktatáson esetfeldolgozásokkal, különböző



játékokkal találkoztak a rendőrök, hogy jobban megértsék a prostituáltban és környezetében lejátszódó lelki és közösségi folyamatokat. Az attitűdváltás elősegítése, az alany megértése ugyanis kulcskérdés az áldozatokkal való hatékony bánásmód elsajátításában” – teszi hozzá Matolcsi Andrea, aki szerint az oktatás sikerét mutatja, hogy a MONA holland forrásból további támogatást kapott újabb kurzusok megszervezéséhez, így a rendőrök mellett szociális munkások és gyermekvédelmi szakemberek is részt vehettek az egyedülálló képzésen.

A 2010 áprilisában befejeződött projektnek köszönhetően a MONA ismertsége megnőtt: szakmai fórumokon hivatkoznak eredményeire, munkatársait szakértőként kérdezik meg, és az igazságügyi tárca is számon tartja az alapítványt. Betlen Anna szerint munkájuk folytatásához azonban nélkülözhetetlen a politikai akarat, hiszen a prostituáltak a társadalom tagjainak közvetlen áldozatai, ám hiába készülnek javaslatok, ha az állam nem nyújt további segítséget. „Az adatgyűjtéshez, a kutatáshoz, az intézményrendszer kialakításához és a szolgáltatás működtetéséhez is anyagi támogatásra van szükség, így a projekt befejeztével szembe kellett néznünk azzal, hogy eszmét hirdetni, önkénteskedni lehet ugyan, valódi munkát viszont nem végezhetünk ezen a területen, mert mindennek állami finanszírozására ma nincs lehetőség Magyarországon” – mondja Betlen Anna, aki reméli, hogy érdemi előrelépés történik, mert szerinte mostani indulással is legalább harminc éves programról beszélhetünk, amíg viszont semmi nem történik, addig mindez száz évig is eltarthat. „Tudjuk, hogy a jogszabályok rosszak, ami viszont döbbenetes: maga a szociális törvény sem engedélyezi, hogy prostituáltakkal szociális munkát állami pénzből végezhessünk. Még ha volna is olyan szociális mun-

kás csoport, amelyik dolgozni tudna az érintett nőkkel, az sem tehetné meg, mert az állam erre nem ad normatívát” – emelik ki a MONA munkatársai. Ez pedig nem olyan tevékenység, amit a kliens meg tudna fizetni, tehát az adófizetők pénzéből, azaz a használók adóforintjaiból kellene támogatni egy hatékony ellátó rendszert, mert az állam igenis felelősséggel tartozik az áldozatokért.

(Vincze Zita)





## **Szakképzett civilek a pályán**

Szervezet neve

**Pannon Mentőkutyás Alapítvány Pest Megyei  
Kutató-Mentő Szolgálat**

Projekt címe

**Összefogás az önkéntes speciális mentősökért  
Civil szervezetek kapacitásfejlesztése**

Témakör

Támogatás összege

**22 955 EUR**

Honlap, elérhetőség

**<http://www.mentokutya.eu>,  
<http://www.pmkmsz.hu>**



A solymári székhelyű civil mentőszervezet 2009-ben vállalta magára, hogy felkutatja azokat, az országban szétszórta tevékenykedő mentőszervezeteket, amelyek aktív önkénteseket tömörítenek, és arra buzdítja őket, hogy fogjanak össze. A kezdeményezés és a hozzá kapcsolódó szakmai oktatás nem várt sikert hozott. A projekt kezdetén több mint 160 civil mentőszervezet tartott nyilván hivatalosan, ennek azonban csak egy része működik ténylegesen. Az önkéntesek számát tehát csak nehezen lehetett volna megbecsülni, ráadásul nekik a hivatásos szervekkel csak elvétve volt kapcsolatuk. Az ötletnek nem mindenki örült, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság eleinte kifejezetten támadta az alulról jövő kezdeményezést. A Norvég Civil Támogatási Alap jóvoltából azonban mégiscsak megvalósulhatott egy konferenciasorozat, valamint elkészülhettek azok az oktatási anyagok is, amelyek a későbbiekben elinduló képzés alapjául szolgálnak.

A projekt első lépéseként 2009 decemberében meghívták azt a mintegy 40 mentőszervezetet egy szakmai konferenciára, amely visszajelzett a megkeresésre, és örömmel fogadta az ötletet. Százhatvan önkéntes regisztrált a tanácskozásra, amelyen összesen harminc előadás hangzott el. A rendezvény lehetőséget

adott arra, hogy a hivatásosok – rendőrség, tűzoltóság, mentők – kapcsolatba kerüljenek a civilekkel, és az együttműködés lehetséges formáiról is szó essen. A résztvevők nem csupán a hazai szakemberektől kaphattak hasznos információkat, alapelveket, technikákat, hanem néhány külföldi – például norvég és angol – szervezet katasztrófakezelési módszereibe is bepillanthattak. Az itthoni önkéntesek mellett az európai civil szervezetek működését is megismerhették. Az előadók elmondták, országukban jóval kevesebb önkéntes csoport tevékenykedik, amely megfelelő állami támogatásban is részesül. Ennek nyomán vetődött fel az itthoni civil mentősökben, hogy hatékonyabbá válhatna a munkájuk, ha egy-egy ország részben regionális szervezetek koordinálnák őket.

A szervezők az ingyenes konferenciára csak korlátozott számban tudták fogadni a résztvevőket, így az ott elhangzottakból egy kiadványt is összeállítottak, hogy azokhoz is eljussanak az információk, akik lemaradtak az eseményről. A tanácskozáson elhangzottakat emellett a tervezett oktatási anyag összeállításánál is felhasználták a házigazdák.

A decemberi konferenciát további két összejövetel követte, ahol hasonló számban jelentek meg a résztvevők.

A találkozók alkalmával az önkéntesek megismerkedhettek a mentés során alkalmazott eszközökkel, berendezésekkel, némelyiket ki is próbálhatták. A szervezők egy alkalommal egy „katasztrófa sújtotta térséget” is felépítettek, hogy a gyakorlatban mutassák be, hogyan történik a sérültek tömeges ellátása. Az egyik rendezvényen a lakosság is megismerkedhetett a mentési technikákkal és eszközökkel egy számukra szervezett nyílt napon. Sőt az egyik rendezvényen megviccelték a meghívottakat: egy előadás alatt füstöt engedtek a terembe, beépített embereik pedig igyekeztek pánikot kelteni. A próba jól sikerült, a civil mentősök főként a saját menekülésükre koncentráltak. Az imitált pánikhelyzet jelezte a házigazdáknak és a résztvevőknek is: van még mit tenni az önkéntesek szakmai fejlődéséért.

Noha összefoglalók írásos formában és CD-n is folyamatosan megjelentek a szakmai tanácskozásokon elhangzottakról, ez kevés lett volna ahhoz, hogy akkreditált képzés indulhasson. A három konferencia alapján, a projekt zárásaként végül elkészült egy oktatási anyag, amely két felnőttképzéshez ad megfelelő elméleti tudást. A kezdeményező szervezet mentőkutya-vezető és személykeresési koordinátori szakokat hirdet meg 2011-ben, amelyeket a rendezvényeken regisztráltak

ingyenesen végezhetnek el. Időközben az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság is elismerte a civil szervezet tevékenységét és a képzés fontosságát. A szolgálat arra számít, hogy a mentőkutya-vezető képzésen körülbelül negyvenen vesznek majd részt – itt magas az alapkövetelmény –, a második iránt viszont több százan is érdeklődhetnek.

A szervezet a szakmai összefogás és képzés mellett vállalta, hogy létrehoz egy online adatbázist – a [www.specialismentok.eu](http://www.specialismentok.eu) webcímen már elérhető –, amelyen összegyűjtik az országban tevékenykedő civil mentőszervezeteket. A konferenciákon megjelenők regisztrálhattak be a rendszerbe, amelyen – egyelőre nem nyilvánosan – az is nyomon követhető, ki, hol, mikor van szolgálatban. A tervek szerint a honlapon keresztül katasztrófavédelmi riasztást is kiadhatnának a hivatalos szervek, amelyről sms-ben értesítenék az önkénteseket. A szolgálat tehát arra törekszik, hogy az egységes képzési és működési struktúra mellett egy egységes riasztási rendszer is megvalósulhasson, amely nagyban hozzájárulhat majd ahhoz, hogy egy-egy válságos helyzetben minél több civil és hivatásos segíthessen szervesen a bajba jutottakon.

(Pap Melinda)





# Újrahasznosított természet –

komposztálási program Szigetmonostoron

Szervezet neve

✓ Projekt címe

Témakör

Támogatás összege

Honlap, elérhetőség

**Szigetmonostori Faluszépészeti Egylet**

**Szervezetfejlesztés egy komplex projekttel**

**Civil szervezetek kapacitásfejlesztése**

**8438 EUR**

**2015 Szigetmonostor, Fő u. 3.**



A szentendrei-szigeti kistelepülésen évek óta működik a Faluszépészeti Egylet, amelynek tevékenységéről korábban főként az akciókban aktívan résztvevők tudtak. A helyi szervezet megújulásra, hatékonyabb működésre, nagyobb ismertségre vágyott, ehhez kapott segítséget a Norvég Civil Támogatási Alaptól egy konkrét program megvalósításán keresztül.

A település szebbé tételéért önkéntesen tevékenyke-



dő egylet mintegy harmincöt fővel működik. A kis helyi szervezet már korábban több sikeres akciót hajtott végre, a falu szélén lévő elhagyott közterületet például fák, cserjék betelepítésével madárbaráttá tették, s

mára már a kihelyezett fapadokon és házikóban meg is lehet pihenni a lassan parkká formálódó területen. A házak előtti porták rendbetételéhez is többen csatlakoztak, és megkezdődött a régi katolikus temető helyreállítása is. Az önkormányzattal együttműködve megkezdtek a helyi információs hálózat kiépítését, jelenleg az utcanév-táblák kihelyezésén dolgoznak. Az egylet meghirdetett programjaihoz jó néhányan csatlakoztak az elmúlt években, az egész falut azonban nem sikerült mozgósítaniuk. Márpedig az itt élők összességét szeretne volna megszólítani a kis közösség legújabb akciójával, a házi komposztálással. Ehhez viszont az egylet megújulására is szükség volt, arra, hogy egy programot úgy valósítsanak meg, hogy közben saját tevékenységüket is hatékonyabbá teszik.

Első lépésként külső szakember, egy facilitátor segítségét kérték, aki rendszeres időközönként ellátogatott Szigetmonostorra, hogy közös csoporttréningeket tartson a tagoknak, valamint elbeszélgessen az elnökséggel és az elnökkel az egylet munkájáról, a további elképzelésekről. A szervezeten belül idővel kialakult egy úgynevezett kezdeményező kör, amely nem az elnökség tagjaiból állt, hanem azokból a legaktívabb résztvevőkből, akik nem szerettek volna funkciókat vállalni, viszont kiváló ötletekkel támogatták és támogatják ma is a szervezet munkáját. Egy kis kreatív csoport alakult tehát spontán módon, amely nem akarta alapjaiban átalakítani a kis közösséget, mégis sokat hozzatott annak munkájához.

Az egylet tevékenységének erősítésével párhuzamosan elkezdődött a házi komposztálásra buzdító kampány a faluban, amely nem volt előzmény nélküli. Korábban már többször többen jelezték, hogy gondot okoz a nagy kertekben a zöld hulladék kezelése, elhelyezése. Első lépésként a szervezet egy kérdőívet juttatott el a lakossághoz, hogy képet kapjon arról, hányan érdeklődnek a téma iránt. A begyűjtött válaszok alapján kiderült, mintegy 150 háztartás vonható be az akcióba. Plakátokon és személyes megkeresés útján értesítették őket a későbbiekben a komposztálásról rendezett előadásokról. A faluba látogató szakemberek nem csak a kezdőknek, de a témában már jártas helybélieknek is sok hasznos információval szolgáltak, a rendezvényeken az érdeklődők nem csak hallgattak, hanem kérdeztek is, és saját tapasztalataikról is beszámoltak. A program következő lépéseként az egylet komposztládákat osztott ki a jelentkezőknek, körülbelül 130 láda került a házakhoz. A házi zöld hulladék tárolásához további segítséget nyújtott egy színes, a helyi kertekről és kom-



posztkészítés folyamatáról készült, csodálatos képekkel illusztrált információs füzet is, amihez, a ládákhoz hasonlóan, szintén ingyen juthattak az érdeklődők. A civil szervezet az egyik legnagyobb eredménynek tartja, hogy az önkormányzat is segítette a programot: a hulladékkezelési rendeletbe bekerült, hogy aki rendelkezik komposztládával, 25% kedvezményben részesül az éves szemétszállítási díjból.

Az egylet tagjai a program részeként egy kiránduláson is részt vettek: ellátogattak Turára, ahol egy kistérségi hulladékkezelőt néztek meg. A tagok számára korábban kérdéses volt, hogy a zöld hulladék otthoni feldolgozása irányába lépjenek, vagy egy központi hulladékkezelőben gondolkodjanak. A kirándulás eldöntötte



számukra a kérdést: anyagi és egyéb lehetőségeiket meghaladja egy központi telep létrehozása, így a házi komposztálásra buzdítják továbbra is a helyi lakosságot.

A program végéig jelentős változásokat éltek meg a Faluszépészeti Egylet tagjai: kibővült a kezdeményezők és a támogatók köre, sikerült növelniük ismertségüket és a korábbiaknál több szigetmonostorit aktívan bevonniuk a meghirdetett akciókba. Már-már saját határaitak feszegették: az egylet akár túl is nőhet egy, a településéért, az itt élőkért aktívan tenni akaró, hasonlóan gondolkodó kis közösségen. Válthatna belőlük olyan civil szervezet is, amely nem csak önkéntesekből áll, hanem alkalmazottakból is, saját irodát tart fenn, tehát már korántsem egy baráti társaság, amely szabadidejében a falu szebbé tételéért dolgozik, éjszakánként ír pályázatokat, fát ültet és komposztládákat oszt. Az egylethez egy éven át látogató facilitátor is feltette a kérdést: merre tovább? A tagok egyöntetűen amellet döntöttek, hogy maradnak kis helyi egylet, amely továbbra sem túl nagy, de a szigetmonostoriak számára nagyon is fontos célok megvalósításán munkálkodik, s amelyhez bárki bármikor csatlakozhat.

(Pap Melinda)



# Oldódik-e az elkülönülés Szomolyán? –

Áttörés még nincs, de van változás

Szervezet neve  
Projekt címe  
Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Szomolyai Romákért Egyesület**  
**Cigány szokás szerint**  
**Kulturális örökségvédelem**  
**20 000 EUR**  
**<http://www.szomolyairoma.freewb.hu>**



A Szomolyai Romákért Egyesület nagyszabású felújítási munkálat megtervezésébe és végrehajtásába vágott bele a híres szomolyai pincelakások rehabilitálása érdekében, és ezzel párhuzamosan településük társadalmi viszonyainak javítását is felvállalták. Erről az egyesület vezetője, Lázár Györgyné, Irénke nyilatkozott. Szomolyán három telepen élnek romák, és a településen végzett önkéntes munkában az egyesület tagsága a legaktívabb. Első nagyszabású projektjük a telepfelszámolás volt, akkor kapták meg a falu központjában a Széchenyi utca 18. számú házat. A közösségi ház civil központtá fejlődött, rendezvények, internethasználati lehetőség, klubélet, tanfolyamok otthona lett, amelyet már nem-cigányok is használnak, különösen a fiataloknak vonzó. Az egyesület sokféle módon segít a falu lakóinak: például az adóbevallás elkészítésében, szíveségből.

Szomolyán a telepfelszámolás volt a tűzkeresztség. A jellemző konfliktus az volt: „Hova költöztessék a romákat?” Az integrációs program beindítását a falu társadalmi minden lépésnél vitatta: „Miért azt a házat szemelték ki, miért azt a családot költöztetik oda?” Az egyesületnek döntő szerepe volt a konfliktusok elsimításában. A Norvég Civil Támogatási Alap által támogatott projekt pedig ezután olyan alkalmakat teremtett - nemcsak a fórumok, hivatalos rendezvények, hanem a közös takarítás, közös szórakozás -, amelyek összehozták az embereket.

A pinceházat a projekt időszakának végére felújították. Néhány hónap alatt, a nulláról indulva elérték, hogy olyan lakás áll a falu hajdani szegényfoltja helyén, amelyből ma már senki nem akarna kiköltözni. Menet közben azonban súlyos nehézségek merültek fel, amikor kiderült, hogy a vízvezeték nem olyan egyszerű ügy,

mint ahogyan a pályázatban szerepelt. Azok a viták és közös erőfeszítések, amelyek a megoldásig elvezettek, végül mégis erősítették a közösséget.

A pincelakás-projektrel az egyesület munkaalkalmakat is biztosított. Speciális tapasztalattal rendelkező vállalkozást bíztak meg a térségből, és helyi, szomolyai mester is kapott megbízást, aki négy emberrel dolgozott. Nagyon sok önkéntes munkára is szükség volt, de az egyesület erejét jellemzi, hogy az önkéntesek mozgósításával soha nincs problémájuk.

Sikeres közösségfejlesztést végeztek Szomolyán, a projektidőszakban hétféteken kisebb szabadidős programokat szerveztek a gyerekeknek. A „Szomolyai Liliomok” és a „Karioj” együttes próbáin gyerekeket elkísérő szülőkkel is beszélhetek az egyesület vezetői terveikről. Emellett minden hétfégen családi hétféget, vetélkedőket, versenyeket szerveztek a gyerekek és felnőttek részére. A projekt időszakában az egyesület rugalmasságára is nagy szükség volt, hiszen a pályázatban tervezett programok egy részét menet közben mással kellett pótolni. Így jött létre az asszonyok számára szervezett társas kör, amely nagyon sikeresnek bizonyult.

A projektet hangulatos záróünnepséggel és „minikonferenciával” zárták le, amelyre a kistérség polgármestereit, szakembereit hívták meg, és máris azon gondolkodnak, hogy hogyan tud beépülni a pinceház a környék idegenforgalmi, kulturális életébe.

Az egyesület mindazzal, amit elvégzett, megváltoztat-



ta Szomolyát. A pinceház felújításával olyan folyamat indult el, melyben a cigány emberek is megtalálják helyüket. A közösségépítés, az egyesület folyamatosan halad előre legfontosabb hosszú távú célja felé, ahogy sikeres projekteket vállalnak és teljesítenek a szomolyai emberek. A helyi közéletben a Szomolyai Romákért Egyesület kulcsszereplővé vált, ami azt jelenti, a településen közösségi programokat sokáig kizárólag a roma egyesület szervezett. Tipikus megoldás, amit például az „Egészség napja” rendezésénél választottak: az iskola a helyet adja, az egyesület pedig a programot rendezi. A kialakult civil szervezet erejét jellemzi, hogy már nemcsak saját közösségük keretei között dolgoznak, hanem a térség egy különösen rossz helyzetben lévő településén, Sályon is elkezdtek meghonosítani tapasztalataikat.

Különösen szerencsés körülmény, hogy éppen a NCTA projekt időszakában a „színházcsináló”, konfliktuskezelő Új Néző program is Szomolyára költözött. Ez nem véletlen. Az Új Néző szervezői a két helyszínt, Ároktöt és Szomolyát tudatosan választották ki, olyan falvakat kerestek, ahol magas a roma népesség aránya, viszont jelentősen eltér a helyi elfogadottságuk, beágyazottságuk. „Ároktön soha nem volt romatelep, közelebb éltek egymáshoz a romák és nem romák” – nyilatkozta egy szervező. – „Szomolyán a lakosság alig 20 száza-

léka roma, jó részük betelepült, és sokkal erősebben elkülönülnek a nem romáktól, mint az ároktőiek.” A Szomolyai Romákért Egyesület 2010-es tevékenysége és az Új Néző program hatásai erősítették egymást. A színházi projekt egyik tapasztalata, hogy a színházcsinálók a programjaikra nagyon sok nem-cigányt is be tudtak csábítani. „Nekem ez nem sikerülne” - mondta erről Irén.

Cigányok és nem-cigányok együttélése a legbonyolultabb kérdés Szomolyán. Az egyesület vezetője úgy értékeli a helyzetet: „Van változás. Nem áttörés, de többen jönnek már be közénk, többen veszik igénybe szolgáltatásainkat.” Ma már hat-hét szomolyai nem-cigánnyal van folyamatos kapcsolatuk – ami korábban elképzelhetetlen volt. De intő példa is van, hiszen akad olyan segítőtű, aki nyilvánosan nem vállalja a kapcsolatot, mert „nem akar ebből magának konfliktust...” Szomolyán sajnos aggasztó folyamatok is beindultak az utóbbi években. A legfontosabb az iskolai szegregáció. A település iskolájában ezzel kapcsolatban „spontán szegregációról” beszélnek, de Irénke erről megjegyezte: nincs olyan, hogy spontán szegregáció. Ez a rendkívül romboló, negatív folyamat azt jelzi, hogy az egyesületnek nagyon fontos feladatai lesznek még a település társadalmának erősítésében.

(Tamás Tibor)



# Visszakérjük a szakmunkák megbecsülését

Szervezet neve  
Projekt címe  
Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Tevan Alapítvány**  
**A kis könyvkiadó**  
**Szociális kohézió, gyermek- és egészségvédelem**  
**19 687 EUR**  
**<http://www.tevan-alapitvany.hu>**

Az utóbbi években gyakran hallunk arról, mekkora a munkanélküliség, miközben egyre nagyobb hiány van hozzáértő szakmunkásokból. A mai kamaszok nem akarnak szakmunkásképzőbe vagy szakközépiskolába járni, mintha elvesztette volna vonzerejét a kétkézi munka. A Tevan Alapítvány és partnere eldöntötte, pályázatával megpróbál egy lehetséges módszert megmutatni az érdeklődés felkeltésére, amely a nehéz sorban élő gyerekek esetében még fontosabb lenne. „A Tevan Alapítványnál született meg az ötlet, hogy a könyves szakmát népszerűsítsék, így ők kerestek meg minket, a Centroszet Szakképzés-szervezési Nonprofit Kft-t, hogy segítsünk a megvalósításban, hiszen nekünk van oktatási tapasztalatunk. A pályázat lényege, hogy pályaaorientációs foglalkozásokat tartunk olyan hátrányos helyzetű gyerekeknek, akiknek pályaválasztása nehezített, mert családjuknak nincs rálátása az egyes szakmákra. Ezeket az információkat ráadásul ne felnőttek adják át nekik, hanem fiatal mentorok, egy gimnazista és egy főiskolai hallgató. Legfőbb eseményként alkotótábor szerveztünk, mert úgy gondoltuk, csak így vonhatjuk ki a gyerekeket egész napra úgy,



lévő iskolában toboroztunk. Szeptemberben kedvcsináló iskolai foglalkozást tartottunk, plakátokat készítettünk. Az iskola igazgatója végül egy hetedik osztályt javasolt, innen került ki a tizennégy jelentkező” – beszél a tábor előkészítéséről Marosvölgyi Ágnes. A második foglalkozáson már Böszörményi Gyula író tartott előadást a leendő hallgatóknak: „Az író mozgássérült, ami elsőre megrázta a gyerekeket, ám ez végül előnyre vált, hiszen bebizonyította nekik, hogy az írással milyen értékeset lehet alkotni, és annak is sikerülhet, aki a többi emberhez képest hátránnyal indul” – idézi fel a projekt felelőse az első eredményeket.

Ezután következett az alkotótábor - ehhez meg kellett keresni azt az oktatási intézményt, ahol nyomdászokat képeznek. A kiválasztott iskolában kiderült, hogy a diákok közvetlenül a megrendelőknek készítik el a munkákat, és ez azért fontos, mert a gyerekeknek így lehetősége volt a gyakorlatban rögtön megismerni, miként valósul meg a tananyag. Itt újra bekapcsolódtak a nagyobb diákok, ők tanították meg az összes részfeladatot a lelkes hetedikeseknek. „Megismerték a szakmát, látták, hogy a nyomdász tanulók értelmesek, nem valami alja népről van szó, vagy alacsonyabb rendű foglalkozásról. Ugyanis szakmunkásképzőbe menni ma nem sikk, mindenki gimnáziumba szeretne járni, valamiért lenézik a szakmunkákat. Itt viszont megtapasztalhatták, hogy intelligensek, barátságosak, akik ezt a munkát végzik. Az egyik gyerek csak ekkor mondta el, hogy az ő apukája is nyomdász, addig valamiért szégyellte. Annyit mondott csak: a papa irodában dolgozik” – teszi hozzá Ágnes szemléltetve, hogy mára mennyire átalakult a gondolkodásunk ezekkel a szakmákkal kapcsolatban.

A gyerekek a kiadványkészítés teljes menetét megtanulhatták, a szöveg megírásától a szerkesztésen át a nyomtatásig. A Szandaváron, puritán falusi környezetben

megtartott táborban mindenbe belekóstolhattak, a könyvkötést, a szitázást, de még a merített papír készítését is kipróbálhatták. Készült gobelin könyvjelző, tábori zászló és közös póló is, rajzoltak képregényt, írtak lúdtollal, még iniciálé írásába is belefogtak. A végtermék pedig egy száz oldalas könyvecske lett, amelynek minden fázisában közreműködtek a gyerekek. „Emberileg óriási élmény volt ez a gyerekeknek, mentoroknak egyaránt. Pedig a fiatal mentorok eleinte féltek, sikerül-e megtalálniuk a közös hangot a gyerekekkel, de a végére ők is megtanulták, hogyan kell kezelni egy gyerekcsoportot. Az osztályfőnök is elmondta, hogy a gyerekek közti együttműködés döbbenetes mértékben erősödött a tábor után, az osztályt egyértelműen összekovácsolta. Rájöttek, hogy nagyon fontos a másik ember elfogadása és persze az önbizalom, hogy meg tudnak csinálni egy ilyen könyvet.”

A projekt vezetője szerint a program sokat segíthet abban, hogy ne akarjon mindenki gimnáziumba menni, és felkeltse az érdeklődést a kétkézi szakmák iránt. A legjobb az volna, ha a pályaválasztás előtt álló gyerekek minél több szakmát ismernének meg, akkor talán nem lenne hiány semmiből vagy nem volna túlképzés a felkapott iskolákban. „Sajnos ma lebecsülik a fizikai szakmákat, szakközépiskolába azok jelentkeznek, akik



közepes vagy még gyengébb tanulók” – mondja el újra Ágnes, majd hozzáteszi: „Legszívesebben egy olyan programot pályáznék meg, ami arról szólna, hogyan állítsuk át az emberek gondolkodását arra, hogy a fizikai szakmák is ugyanolyan értékesek.”

(Vincze Zita)



hogy más elfoglaltságuk ne legyen” – foglalja össze a programot Marosvölgyi Ágnes projektfelelős. A pályaaorientációból aztán kalandok sora lett, és a Tevan Alapítvány gondozásában elkészült Dönci könyvet ír című könyvecske azt bizonyítja, a gyerekek tényleg alaposan megismerték a könyves szakmát.

A projekt már májusban indulhatott volna, de nem sikerült megtalálni az alkalmas résztvevőket, az évvárás és a nyaralások miatt a tábor októberre tolódott. Aki ugyanis jelentkezett, annak végig kellett csinálnia a teljes programot. „Egy külvárosi, lakótelepi környezetben



# Jogunk van pénzünk etikus felhasználásához

Szervezet neve  
Projekt címe

Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

**Tanácsadók a Fenntartható Fejlődésért Egyesület  
Öko-Bank, avagy a lakossági pénzügyek zöld  
szemmel**

**Környezetvédelem és fenntartható fejlődés  
23 629 EUR**

**[http:// www.tff.hu](http://www.tff.hu)**





Bizonyára sokan gondoltunk már arra, mekkora igazságtalanságokat eredményez a pénzügyi piacok profitmaximalizáló működési elve, talán néhányan különféle hitelkonstrukciók elszívásai is vagyunk. Többek között ezért volna szükségünk egy olyan bankra, amely nem csak a legnagyobb hasznot tartja szem előtt, hanem kisebb nyereség mellett ugyan, de a társadalom javát szolgálja. Nyugat-Európában már jól ismertek a fenntartható vagy etikus bankok, amelyek lehetőséget kínálnak az „alternatív” befektetőknek, vagy éppen olyan ötletek megvalósítását támogatják, amelyek fenntarthatóbbá tehetik a gazdaságot, és azzal együtt a társadalmat. A Tanácsadók a Fenntartható Fejlődésért Egyesület ennek hazai alapjait igyekezett megteremteni a pályázat segítségével.

Kapitány Ákos, a projekt felelőse szerint a programban elvégzett kutatásból egyértelműen kiderült, hogy az etikus bankok iránt itthon is egyre nagyobb az érdeklődés. „Sokszor találkoztunk azzal, hogy szimpatikus, fenntartható modellek, vagy egyéb 'zöld' kezdeményezések azért maradnak elszigetelt példák, mert a gazdasági rendszerek, és benne a pénzügyi rendszerünk nem fenntartható alapokra épült. Személyes oldalról ez úgy jelentkezik, hogy a saját megtakarításainkkal



vajon mit kezd a bank? Ugyanis elképzelhető, hogy bankunk olyan beruházást finanszíroz a pénzügyi piacból, amivel nem értünk egyet, vagy ami ellen éppen harcolunk. Maradtak tehát az alternatív irányok: holland, német, skandináv minták alapján kezdtünk el az etikus bankokkal foglalkozni, ahol a betétes meghatározhatja, hogy bankja milyen etikai szűrők mentén használja a pénzt.”

A pályázati tervek megvalósításához szükséges szakmai elmélyüléshez részben hazai szakértők segítségét kértük, de felvettük a kapcsolatot külföldi etikus bankokkal és a pénzügyek hatásaival foglalkozó civil szervezetekkel is. „Már a projekt indulásakor tisztázni kellett a különböző alternatív pénzügyi irányzatok közötti különbségeket, és el kellett dönteni, melyiket utat választjuk. Amikor a fenntarthatóság és a pénz viszonya előkerül, a kamatmentes alternatív irányzatok sokszor felmerülnek, de a 'helyi pénz' is érdekes megoldás lehet egy társadalmi hatásaiban kedvezőbb rendszer kialakításakor. Mi végül egy szerényebb célt választot-



tunk: a jelenlegi rendszerben szeretnénk valami jobbat csinálni” – mondja Kapitány Ákos. Olyan pénzügyi szolgáltatásokat szeretnénk megvalósítani, ahol a betétes tudja, mi történik a pénzével, illetve a hitelkihelyezés szigorú etikai szűrők mentén történik. Azaz környezeti, társadalmi szempontból kedvező hatású, non-profit és üzleti területen hasznosul a pénz.

A program fontos eredményei közé tartozik, hogy egyre többen érdeklődnek – főleg a pályázat segítségével elkészített honlapon keresztül – a zöld bankok iránt, de a megtartott konferenciák és a különböző médiamegjelenések segítségével a szakmai, pénzügyi körök figyelmét is felkeltették. A fenntartható pénzügyi termékek bevezetéséhez fontos alap lett a projekt során elkészült megvalósíthatósági tanulmány, amelynek részletesebb kidolgozására már találtak is újabb támogatót.

Nem mellékesen ez a tanulmány azt is megmutatta, hogy betétes és hitelfelvevő oldalon is határozott igény mutatkozik itthon az öko-bankra.

„A zöld bankok ügye azért fontos, mert a pénzügyi rendszer a gazdaság alapja, a társadalmat pedig egy egészséges gazdaság tudja eltartani, tehát ha a jelenlegi életmódunkat fenntarthatóbbá kívánjuk tenni, előbb a pénzügyi rendszeren kell változtatni. A mi projektünk ennek a próbája. Tehát ha szeretnénk, hogy olyan munkahelyek jöjjenek létre, amelyek nincsenek konfliktusban az élhető környezettel, emellett van forrás hátrányos helyzetűeknek munkát adó tevékenységekre, vagy esetleg olyasmire, amelynek pénzben ki nem fejezhető a haszna, akkor erre szükség van” – állítja a projektve-



zető, aki szerint a program megvalósítása során az is kiderült, hogy a lakosság pénzügyi tudatossága még csak a kezdeti szakaszban tart Magyarországon. „A nyugati országokban erősebb a lakossági igény, a jó példák ott gyakoribbak. Viszont Közép-Európa azért izgalmas, mert több környező országban is bontogatja szárnyát valami hasonló kezdeményezés, tehát az igény kezd megjelenni a közelünkben is. Kelet-Európában a lakosság pénzügyi tudatossága még a miénkhez képest is kezdetibb szakaszban van, így onnan nem ismerek olyan példát, amely a lakossági pénzügyek hatásaival és a fenntarthatósággal foglalkozna. Ezért van jelentősége az elvégzett szemléletformáló munkáknak.”

A szemléletformálás további erősítéséhez kiadtak egy társasjátékot „Gazdálkodj felelősen” címmel, amely egy háztartás létrehozásán keresztül mutatja be mindennapi pénzügyi döntéseink hatását. Szakmai körökben is próbálják közvetíteni az üzenetüket, ezért egy újabb kiadványt jelentetnek meg, amelyben - a hat legnagyobb magyar bankon kívül - nemzetközi bankok hitelezési tevékenységének fenntarthatósági értékelését mutatják be. A pályázatban elindított tájékoztatás



mellett természetesen egy hazai öko-bank létrehozása az egyesület legfőbb célja, amely talán nem is olyan sokára az ügyfelek rendelkezésére állhat: „Jelenleg is dolgozunk a projekt következő lépcsőjén. Már tárgyalunk egy hazai takarékszövetkezettel, amely etikus pénzügyi



termékekkel jelenne meg a piacon. Az általunk elképzelt forma szerint ezeket a betéti és hiteltermékeket egy külső testület ellenőrizné, a betétesek pedig visszajelzést kapnának arról, hogy mire fordította pénzüket a bank.”

(Vincze Zita)

# Határ a csillagos ég

Szervezet neve

Projekt címe

Témakör

Támogatás összege

Honlap, elérhetőség

**TIT Komárom-Esztergom Megyei Egyesület**

**Interaktív csillagászati múzeum a tatai**

**Posztoczky Károly Csillagvizsgálóban**

**Kulturális örökségvédelem**

**19 976 EUR**

**[www.titkom.hu](http://www.titkom.hu),**

**[http://konkoly.csillagaszat.hu/Csillagda\\_tata](http://konkoly.csillagaszat.hu/Csillagda_tata).**

Több mint negyvenéves múltra tekinthet vissza a tatai csillagvizsgáló, melyet annak idején az akkori tanács építtetett. Az épületben több tízezer diák, tanár, érdeklődő járt az elmúlt évtizedekben, és csillagász szak-



kör is működött itt, csakúgy, mint ma. A rendszerváltás után a megalakuló önkormányzat sem vált meg tőle: a néhány évig kihasználatlanul álló csillagvizsgálót 2008-ban adta a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) kezelésébe, amely arra törekedett, hogy újjáélessze az amatőr csillagászati életet. A Norvég Civil Támogatási Alap pályázata adott lehetőséget arra, hogy a tataiak és a környékbeliek által jól ismert megfigyelő állomás a mai igényekhez igazodva alakuljon át, és ismét kedvelt találkozóhelyévé váljon az égitestek iránt vonzódóknak. A támogatásból egy interaktív csillagvizsgáló és múzeum készült, amelyre a hivatalos megnyitő óta több mint ezren voltak kíváncsiak. Nem csoda, hiszen „látnivaló” mindig akad, bármikor érkezik ide a látogató.

Egy csillagvizsgáló legérdekesebb része természetesen a kupola, ahol a távcsöbe nézve olyan csodákat láthatunk, amire egyébként nem lenne lehetőségünk.



Az 1880-as években született Posztoczyk Károly amatőr csillagász nevét viselő épület felső szintjén régóta állt egy gyönyörű, több mint százéves távcső, ám inkább csak látványossággént szolgált, használni ugyanis nem igazán lehetett. Az úgynevezett Reinfelder-Hertel refraktornak annak idején nem építettek sem rezgésmentes, sem elég magas talpazatot. Így a távcsőben látott kép, amely ráadásul az égboltból alig mutatott valamit, élvezhetetlen volt. A TIT legnagyobb feladata tehát az volt, hogy végre működőképessé tegye e csodálatos, hagyományos technikával működő szerkezetet, vagyis rögzítse és megemelje. Egy több méter hosszú vasbetontömböt kellett építeni, amely megakadályozza, hogy használat közben elmozduljon a távcső, és egyben olyan magasra is helyezi, hogy végre láthatóvá váljon vele a csillagos ég. A TIT egy H-alfa szűrőt is vásárolt, amellyel napkitörések is megfigyelhetők anélkül, hogy a ritkán előforduló napfogyatkozásokra kellene várni. E különleges természeti jelenség nyomon követésére Tatán kívül eddig az országban csak egy helyen volt lehetősége a nagyközönségnek. Az égitestek megcsodálására, mozgásának követésére éjjel, derűs időben nyílik mód – ez legalábbis így volt eddig. Nappal



és borult égnél sem kell elkerülnie a tatai állomást az érdeklődőknek, ilyenkor ugyanis imitált megfigyelésen vehetnek részt.

A csillagvizsgáló hosszú idő óta székhelye a helyi amatőr csillagászati szakkörnek is, amelynek tagjai aktív szerepet vállaltak az épület újjávarázsolásában. Egyrészt szívesen vették ki részüket a felújításból, festésből, takarításból – volt, aki függönyöket varrt, és volt, aki saját fafaragásaival járult hozzá a helyszín szebbé tételéhez –, másrészt egy szakmai felkészítés után – melyet a Kuny Domokos Múzeum munkatársai tartottak – idegenvezetést is vállalnak a látogatóknak.

Az épület alsó szintjén kapott helyet egy múzeum, amely Posztoczyk Károly egykori dolgozószobáját idézi

meg. A bútorok és a berendezési tárgyak egyfelől a műkedvelő csillagász hagyatékából származnak, másfelől régiségkereskedőknél vásárolt, korhű stílbútorok. A hagyaték hosszú ideig a helyi Kuny Domokos Múzeumban, majd a csillagvizsgálóban porosodott, a gyűjtemény egy helyi restaurátor segítségével most – 45 év után – végre méltó helyére került. A dolgozószobában nem csak megcsodálni lehet a több mint száz évvel ezelőtti eszközöket, hanem Posztoczyk Károly íróasztalához ülve a látogató kipróbálhatja azt is, hogy végeztek hely- és időmeghatározást akkoriban, a korabeli módszerekkel. A TIT további tervei között egy mini planetárium létrehozása is szerepel, amely teljessé tehetné a csillagászati ismeretterjesztést.

Aki esetleg nem tud helybe jönni, annak érdemes tájékozódnia arról, mikor mennek „házhoz” az amatőr csil-



lagászok. Az aktív műkedvelők minden évben néhány alkalommal kimozdulnak törzshelyükről, előveszik hordozható távcsöveiket, és kitelepülnek a város különböző pontjaira, hogy népszerűsítsék kedvenc hobbiukat. Ebből idővel hagyományt teremtettek, a 100 óra Csillagászat nevű rendezvényre sok helybéli sikerül elcsábítaniuk, akik a kétnapos különleges rendezvény alatt a kihelyezett távcsövekkel összesen 100 óráig vizsgálhatják az égboltot. Idén a város határát is átlépi, és a környező falvakban is felállítják mobil „csillagvizsgálóikat”.



Az interaktív csillagvizsgáló hivatalos megnyitójára 2010 júniusában, a Múzeumok Éjszakáján került sor. A szervezők összefogtak a helyi múzeummal, és egymás rendezvényeit ajánlották az éjszakai vendégek figyelmébe, így a vártnál is többen keresték fel mindkét helyet. Az üzemeltetők természetesen már az esemény előtt minden fórumot felhasználtak arra, hogy minél többen tudjanak a megújult, minden eddiginél több látnivalót kínáló csillagvizsgálóról. Az országos és a helyi sajtóban – sőt egy kárpátaljai orgánumban – is megjelentek híradások, cikkek, interjúk az interaktív kiállításról, a tatai turistaközpontokban, szálláshelyeken és információs pontokon szóróanyagokat helyeztek el



a szervezők, valamint az interneten is megtalálhatják a legfrissebb információkat azok, akik távolabbi országrészekből szeretnének ide látogatni. Érdekes, mert nem csak a kiemelt programok alkalmával – Múzeumok Éjszakája, Kutatók Éjszakája, A Magyar Tudomány Ünnepe, 100 Óra Csillagászat – jelent különleges élményt a csillagvizsgáló, hanem akár egy esős novemberi délelőtt is.

(Pap Melinda)

# Ügyes szabásmintával az értékvédelemért

ÜDVÖZÖLJÜK WEKERLÉN



Almos utca

Szervezet neve  
Projekt címe  
Témakör  
Támogatás összege  
Honlap, elérhetőség

Wekerlei Társaskör Egyesület  
A ház szeme  
Kulturális örökségvédelem  
11043 EUR  
<http://wekerletelep.eu>



A Wekerletelepről sokan nem is hallottak, pedig a Budapest XIX. kerületében található városrész fontos építészeti értékeket őriz. A népi építészeti és a szecesszió jegyeit hordozó telepen összesen ezer épület áll, amelyek homlokzatai a spalettás ablakokkal sajátos megjelenést hordoznak. A karakteres elemek egyedi látványt adnak a telepnek, így egyetlen ablakcsere is annyit változtat egy házon, hogy az elveszítheti eredeti jellegét, veszélyeztetve ezzel az egységes építészeti arculatot. Ezt ismerte föl a Wekerlei Társaskör Egyesület, és elhatározta, hogy megpróbálja megmenteni a különleges összképet.

„A telep az 1990-es évek elejéig állami tulajdonban volt, azután került csak magánkézbe, és ezzel együtt megjelent az a magánépitési szándék, hogy felújítsák, szépítsék a megvásárolt házakat. Sokan nem tartják be az építési szabályokat, és saját ízlésük szerint alakítják az ingatlant. Ráadásul a Wekerle esetében egy szigorúbb szabályozás is érvényes az ideiglenes műemléki védelem miatt, amit persze nem könnyű érvényesíteni a lakókkal. „A célunk így az lett, hogy megállítsuk a felújítások okozta változásokat, a telep legjellegzetesebb elemei pedig megmaradjanak” – beszél Somló Judit, a projekt felelőse a program indulásáról. Rájöttek, hogy az asztalosok nem igazán tudnak mit kezdeni egy-egy eredeti ablak másolásával, mind-

egyikük másfajta technológiával dolgozik, és saját piaci érdekei szerint készíti el az adott nyílászárót. Ezért elsősorban egy műszaki tervet szerettek volna elkészíteni, egy meglévő ablak gyártmánydokumentációját, amely szabásmintaként szolgálhat az asztalosoknak. Amikor aztán elindult a projekt, egy vállalkozóval le is gyártatták a mintadarabokat.

A pályázat 2009 őszén indult, egy időben azzal, amikor a Wekerletelep ideiglenesen műemléki területté vált. Ez részben felülírta az egyesület pályázati szándékait is. Korábban semmi nem védte a nyílászárók cseréjét, ezért mindenki saját szakállára alakított, de ma már az ablakcsere is építési engedélyhez kötött, ami alaposabban tette a munkát. „Amikor a támogatást igényeltük, még csak pályáztunk arra, hogy Wekerle műemléki védelem alá kerüljön. Aztán amikor ideiglenes műemléki védelmet kapott, az befolyásolta a dolgok menetét, hiszen a helyi és műemlékvédelmi hatóságokkal rengeteg együttműködésre volt szükség. Szigorodott a pályázat is, mert a műemlékvédelem szerint csak az eredeti szerkezetű, gerébtokos, azaz két ablakszárnyból álló, dupla ablakok lehetnek a homlokzaton. Ezért mintadarabként készült egy minden típusépületre jellemző gerébtokos utcai ablak spalettákkal, egy mai szabványoknak megfelelő új faablak és egy bejárati ajtó. Az ablakok többféle osztásrendszeréből és a különböző tokborításokból és spalettákból is próbáltuk a lehető legtöbbet dokumentálni. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal ajánlására a negyedik mintadarab pedig az ablakfelújításhoz készült, pontosan megadva, hogy a belső oldalra milyen hőszigetelő ablak kerüljön és hogyan” – folytatja a civilként is tevékenykedő építész. A mintadarabok ötlete egyébként onnan jött, hogy Wekerlén bizonyos területek egyszerre épültek, a szükséges több száz ablakot pedig különböző gyártóktól, asztalosoktól szereztek be, de azok mégis ugyanúgy néztek ki mindenhol, mivel mindegyik azonos terv alapján készült.

A lakosság meggyőzése, a szemléletváltás elősegítése fontos része lett a programnak, amelyet a hatóságokkal történő folyamatos kapcsolattartás is segített. A lakók az egyesület honlapjáról értesülhettek az ablakcsere és az ablakfelújítás támogatási lehetőségéről, a házakba szórólapot vittek, és a kerületi újságokban is meghirdették az akciót. A Kós Károly téren évente kétszer tartott nyilvános rendezvényen két napon át tájékoztatták a lakókat, és kiállították az elkészült mintadarabokat is. Minikonferenciákat szerveztek, ahol a hatóság mellett már első alkalommal képviseltette magát a Kulturális



Örökségvédelmi Hivatal, és eljöttek az ablakvédelem műemléki szakértői is. „A lakosság mindig azt várna, hogy legyenek puhábbak a szabályok, és ez megnehezíti a dolgunkat. Az értékvédelem ma Magyarországon nem igazán ismert, mindenki csak a saját pénztárcája szerint viszonyul hozzá, és ezt a személetet jó volna megváltoztatni. Talán ebben is sikerült előrébb lépünk. Nagy valószínűséggel a telep véglegesen műemléki védelem alá kerül, ami mindenkitől megköveteli a

hatályos szabályozás betartását, de mi hiszünk abban, hogy az értékörzés csak így működhet.”

Somló Judit úgy gondolja, hogy egy pályázat akkor éri meg, ha valóban a célját teljesíti be. Az ő esetükben komoly előrelépés történt, de a sikerhez hozzájárult a rengeteg önkéntes munka és a szellemi tőke, amit mozgósítani tudtak. Fontosnak tartja azt is, hogy a szükséges összeg nyolcvan százaléka már a pályázat induláskor a rendelkezésükre állt, ami megkönnyítette a végrehajtást, hiszen nem kellett megelőlegezni az indítást.

„A pályázat lehetővé tette a szemléletváltást hivatali szinten is, ezáltal egyszülhetett ki az önkormányzat által nyújtott vissza nem térítendő támogatással. Mindenki, aki a Ház szeme pályázaton dokumentált tervek alapján, engedéllyel nyílászárót felújított vagy cserélt, kapott támogatást. Valószínűleg hosszú távon a pályázat és az anyagi támogatás együtt éri el a célját. A Társaskör kezdeményezésére az önkormányzat költségvetésébe idén is bekerült a nyílászárók felújítására vagy cseréjére szánt összeg. A program legfőbb hatása mégis az, hogy az a komplex rendszer, amit elindítottunk, mostanra elfogadott lett hatósági szinten is. Néhány kisebb hazai, Wekerléhez hasonló kertváros biztosan alkalmazni fogja, egyszóval példaértékű ügy, talán kicsit túl is teljesítettük, de így befejezett” – összegez Somló Judit, aki már a folytatásra is gondolt: az egyesület legközelebb a Wekerletelep jellegzetes építészeti elemeit szeretné összegyűjteni és dokumentálni.

(Vincze Zita)

